

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 1990
ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:

κ. ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

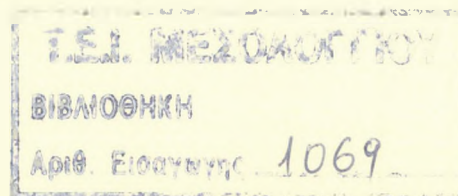
ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ:

ΕΥΑΓΓΕΛΗ ΜΑΝΤΖΑΝΑ

ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ, 2008

Ευχαριστίες

Ευχαριστούμε τον Εισηγητή Καθηγητή μας κ. Μελέτη Κ. για τις συμβουλές και την καθοδήγηση κατά την διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής μας εργασίας, με θέμα: «Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΟ 1990 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ».

«Ο Απόστολος Παύλος ορίζει με απλά λόγια τι είναι Άνθρωπος:

“Δεν είναι ούτε Εβραίος ούτε Έλληνας, δεν είναι ούτε σκλάβος ούτε ελεύθερος, και δεν είναι ούτε άνδρας ούτε γυναίκα”.

Από όσο γνωρίζω, αυτό είναι το νόημα που υπάρχει πίσω από οποιοδήποτε κείμενο για την πολυπολιτισμική ταυτότητα. Προχωρά πέρα από την πολιτισμική πολλαπλότητα και τις αναρίθμητες διαφορές μεταξύ των πολιτισμικών παραδόσεων» (Χρυσόχοου, 2005, σ. 15).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	<i>Σελίδα</i>
<i>Ευχαριστίες</i>	2
<i>Περιεχόμενα</i>	4
<i>Συντομογραφίες</i>	9
<i>Εισαγωγή</i>	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ

1.1. Μετανάστευση. Ένα παγκόσμιο φαινόμενο	11
1.1.1. Η Ευρώπη και η ενιαία μεταναστευτική πολιτική	13
1.2. Μεταναστεύσεις	15
1.2.1. Ορισμός και κατηγορίες μετανάστευσης	15
1.2.2. Μετανάστες, πρόσφυγες –αιτούντες άσυλο, παρεπιδημούντες, εθνοτικές μειονότητες:ορισμοί	16
1.2.2. Αίτια μετανάστευσης γενικά	17
1.2.3. Ιστορική αναδρομή μετανάστευσης	17
1.3. Αποτελέσματα μετανάστευσης	18
1.3.1. Κοινωνικές επιπτώσεις μετανάστευσης	19
1.4. Αστυφιλία	21
1.5. Ανεργία	22
1.5.1. Ορισμός	22
1.5.2. Αίτια της ανεργίας	22
1.6. Η ανεργία στην Ελλάδα	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. Εισαγωγή	25
2.2. Διάκριση οικονομικών μεταναστών και προσφύγων	25
2.3. Ο ξένος πληθυσμός και το εργατικό δυναμικό	26
2.4. Τα αίτια της μετανάστευσης στην Ελλάδα	26
2.5. Οι επιπτώσεις από την είσοδο των μεταναστών στην Ελλάδα	28
2.6. Οι Πόντιοι μετανάστες - πρόσφυγες από τη Σοβιετική Ένωση	30
2.6.1. Λόγοι μετανάστευσης των Ποντίων στην Ελλάδα	31
2.6.2. Το Εκπαιδευτικό επίπεδο των Ποντίων	32

	<i>Σελίδα</i>
2.6.3. Η απασχόληση των Ποντίων	32
2.6.4. Οι μετακινήσεις των Ποντίων στην Ελλάδα	34
2.6.5. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Πόντιοι στην Ελλάδα	34
2.6.6. Πηγές βοήθειας των Ποντίων	35
2.6.7. Η πολιτισμική ταυτότητα των Ποντίων	35
2.6.8. Συμπεράσματα για τους Πόντιους μετανάστες	36
2.7. Οι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα	37
2.7.1. Εισαγωγή	37
2.7.2. Οι Βορειοηπειρώτες	37
2.7.3. Οι Αλβανοί	38
2.8. Συνθήκες ζωής και εργασίας των αλλοδαπών στην Ελλάδα	38
2.8.1. Τομείς απασχόλησης των αλλοδαπών στην Ελλάδα	39
2.9. Οι διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα	41
2.9.1. Στατιστικά στοιχεία μεταναστών στο σύνολο της χώρας	44
2.9.2. Χαρακτηριστικά των μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα βάσει στατιστικών στοιχείων	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

3.1. Το νομικό καθεστώς στην Ευρώπη και στην Ελλάδα	52
3.2. Η μέχρι σήμερα νομοθετική ρύθμιση του μεταναστευτικού φαινομένου σε εσωτερικό και ευρωπαϊκό επίπεδο	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

4.1. Το φαινόμενο του ρατσισμού στην Ευρώπη	57
4.1.1. Νέα πραγματικότητα	57
4.1.2. Οι ρίζες της ξеноφοβίας	58
4.1.3. Κοινωνιοψυχολογικές θεωρίες για την προκατάληψη	58
4.1.4. Η προκατάληψη που συνδέεται με τις φυλετικές διακρίσεις	59
4.1.5. Η κοινή ζωή στις πολιτισμικά ανομοιογενείς κοινωνίες	60
4.1.6. Μειώνοντας την προκατάληψη: θέματα επαφής και κατηγοριοποίησης	61

	Σελίδα
4.1.7. Το δίλημμα της μετανάστευσης: ανταγωνισμός	62
4.2. Ανεργία και ρατσισμός	63
4.3. Η εγκληματικότητα των αλλοδαπών στην Ελλάδα	68
4.3.1. Γενική τοποθέτηση του όλου προβλήματος	68
4.3.2. Αλλοδαποί και αύξηση της εγκληματικότητας	69
4.3.3. Ξένοι σε συμμορίες	71
4.3.4. Συνεργασία με Έλληνες	72
4.3.5. Σταδιακή ένταξη αλλοδαπών	72
4.4. Προτάσεις – Συμπεράσματα	73
4.4.1. Επαγγελματική αναβάθμιση - προοπτική του αστυνομικού	73
4.4.2. Αντιρατσιστικός χάρτης της Αστυνομίας	73
4.4.3. Ρατσισμός και ασφάλεια στην πόλη	76
4.4.4. Ένταξη μεταναστών στη ζωή της πόλης	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

5.1. Μετανάστευση και εργασία	81
5.2. Απόψεις που επικρατούν	83
5.2.1. Οικονομική ανάπτυξη και μετανάστες	84
5.2.2. Το φαινόμενο της παραοικονομίας	85
5.2.3. Η μετανάστευση βοήθησε στην υποχώρηση της φτώχειας στην Αλβανία	87
5.2.4. Μετακίνηση της εργασίας: ανάλυση	88
5.2.5. Pull και puss (απόθεση –έλξη)	91
5.2.6. Πλεονεκτήματα για τη χώρα αποστολής και για τη χώρα υποδοχής	92
5.2.7. Προσωρινό /Μόνιμο	93
5.2.8. Κερματισμός της αγοράς εργασίας	96
5.3. Από τον μετανάστη στη μετανάστρια	99
5.4. Γενικές προτάσεις	104
5.5. Προτάσεις	106

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

6.1.	Οικονομική Μετανάστευση	108
6.2.	Παιδική Εκμετάλλευση	109
6.2.1.	Ποια είναι αυτά τα παιδιά	110
6.2.2.	Γιατί είναι τα παιδιά θύματα της διακίνησης	110
6.2.3.	Ποιοι είναι οι υποστηρικτές	111
6.2.4.	Τι μπορούμε να κάνουμε εμείς	112

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥΣ

7.1.	Βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες	113
7.2.	Οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση	115
7.3.	Η μετανάστευση στην Ελλάδα ως διαμορφωτής της ελληνικής κοινωνίας μέσω του ελληνικού γραπτού Τύπου	119
7.3.1.	Προτάσεις για αξιοποίηση πηγών αμφίδρομης ενημέρωσης και επικοινωνίας	120
7.3.2.	Συμπεράσματα	121

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

8.1.	Εναρμόνιση νομοθεσίας	122
8.2.	Πρωτοβουλίες στήριξης μεταναστών στην Ελλάδα	122
8.2.1.	Το ταξίδι του «Οδυσσέα»	123
8.2.2.	Τα προβλήματα των γυναικών	123
8.2.3.	Το Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών	123
8.2.4.	«Ο Συνήγορος του Πολίτη»: Συνήγορος του μετανάστη, του πρόσφυγα και του ομογενούς	124

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	130
--------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	134
--------------	-----

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

(ΙΝΕ/ΓΣΕΕ)	Ινστιτούτο Εργασίας της Γ.Σ.Ε.Ε.
Α.Ε.Ι.:	Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Α.Τ.Ε.Ι.:	Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Γ.Σ.Ε.Ε.:	Γενική Συνομοσπονδία Εργαζομένων Ελλάδας
Δ.Ο.Μ.:	Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης
Δ.Σ.Α.:	Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών
Ε.Α.:	Ελληνική Αστυνομία
Ε.Ε.:	Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.:	Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλινοστούντων Ομογενών Ελλήνων
Ε.Κ.Α.:	Εργατικό Κέντρο Αθήνας
Ε.Ο.Κ.:	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Σ.Υ.Ε.:	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας
Ι.Κ.Α.:	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
Μ.Μ.Ε.:	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Ο.Α.Ε.Δ.:	Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού
Ο.Η.Ε.:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Κ.Ε.:	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
Ο.Ο.Σ.Α.:	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως
Π.Ο.ΑΣ.Υ.:	Πανελλήνια Ομοσπονδία Αστυνομικών Υπαλλήλων
Φ.Ε.Κ.:	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μαζική εισροή μεταναστών - και λαθρομεταναστών - στην Ελλάδα και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες κατά την τελευταία δεκαετία έχει προκαλέσει πολλές και σύνθετες μεταβολές στο κοινωνικό και ιδεολογικό προφίλ των χωρών υποδοχής. Επικρατούν αντιλήψεις ρατσιστικές και ξενοφοβικές. *Πόσο βάση έχουν όμως οι αντιλήψεις αυτές, ποιοι είναι οι μύθοι και ποια η πραγματικότητα; Φταίνε οι μετανάστες για την ανεργία και την εγκληματικότητα; Ποιες είναι οι αντιλήψεις στα καθ' ημάς, στην ελληνική κοινωνία, γύρω από αυτό το φαινόμενο;* Έτσι, σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας, με θέμα «Η πολιτική της μετανάστευσης στην Ελλάδα από το 1990 μέχρι σήμερα» είναι να προσεγγίσει ορισμένες από τις απαντήσεις αυτές.

Η δομή της εργασίας αποτελείται από οκτώ κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναφερόμαστε γενικά για τις μεταναστεύσεις, παρουσιάζοντας τους ορισμούς για τους μετανάστες, πρόσφυγες –αιτούντες άσυλο, παρεπιδημούντες, εθνοτικές μειονότητες. Επίσης αναφερόμαστε στα αίτια της μετανάστευσης, γίνεται σύντομη ιστορική αναδρομή μετανάστευσης και παρουσιάζονται οι κοινωνικές επιπτώσεις της μετανάστευσης, η ανεργία και τα αίτιά της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται μια διάκριση οικονομικών μεταναστών και προσφύγων, τις επιπτώσεις από την είσοδο μεταναστών στην Ελλάδα και γίνεται αναφορά στους Πόντιους, Αλβανούς και Βορειοηπειρώτες μετανάστες. Στη συνέχεια επίσης παρουσιάζονται οι τομείς απασχόλησης των μεταναστών και στατιστικά στοιχεία.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το νομικό καθεστώς καθ' όσον από τη δεκαετία του '70 η μεταναστευτική πολιτική των ανεπτυγμένων ευρωπαϊκών χωρών επαναπροσδιορίζεται.

Στο τέταρτο κεφάλαιο επιχειρείται μια ανάλυση του φαινομένου του ρατσισμού το οποίο δημιουργείται από τη συνύπαρξη διαφορετικών κοινοτήτων στην ίδια χώρα. Εξετάζεται η κοινή ζωή στις πολιτισμικά ανομοιογενείς κοινωνίες, η σταδιακή ένταξη των αλλοδαπών και παρατίθενται προτάσεις και επιμέρους συμπεράσματα. Εξετάζεται επίσης το ενδεχόμενο αύξησης της εγκληματικότητας λόγω της εγκατάστασης των αλλοδαπών.

Στο πέμπτο κεφάλαιο επιχειρείται να δοθεί εικόνα όσον αφορά τη μετανάστευση σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη και παρουσιάζονται τα πλεονεκτήματα για τη χώρα αποστολής και για τη χώρα υποδοχής. Επίσης γίνεται αναφορά στη γυναίκα μετανάστρια. Το πέμπτο κεφάλαιο κλείνει με τα επιμέρους συμπεράσματα και προτάσεις.

Στο έκτο κεφάλαιο επιχειρείται να δοθεί μια εικόνα σε ένα άλλο κομμάτι της οικονομικής εκμετάλλευσης των μεταναστών που είναι η παιδική εκμετάλλευση και παρουσιάζονται οι υποστηρικτές των δικαιωμάτων αυτών των παιδιών.

Στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα προβλήματα των μεταναστών στην Ελλάδα και η κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωσή τους στη χώρα υποδοχής, ενώ στο όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι οργανώσεις και πρωτοβουλίες για τη στήριξη των μεταναστών στην Ελλάδα. Η εργασία μας ολοκληρώνεται με τα γενικά συμπεράσματα από τη βιβλιογραφική μελέτη.

Για τη συγγραφή της παρούσας πτυχιακής εργασίας ακολουθήθηκε η μέθοδος της βιβλιογραφικής έρευνας καθώς επίσης και πηγές από άρθρα, εφημερίδες και από το διαδίκτυο, όπως αναλυτικά αναφέρονται στη βιβλιογραφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ

1.1. Μετανάστευση. Ένα παγκόσμιο φαινόμενο

Τους βλέπουμε καθημερινά να περπατούν στο δρόμο δίπλα μας, να παίρνουν τα λεωφορεία μαζί μας, να ζουν σε απόσταση αναπνοής από τη ζωή μας, στα σπίτια μας, ή στις δουλειές μας. Τους βλέπουμε να μιλούν τα ελληνικά με διάφορες προφορές και να πασχίζουν για το μεροκάματο όπου και όπως μπορούν. Οι μετανάστες, εκατοντάδες πρόσωπα με τα ιδιαίτερα σωματικά χαρακτηριστικά άλλων φυλών, έχουν εισβάλει για τα καλά στην πραγματικότητά μας. Αναγκαίο κακό, ή ευλογία θεού; Σε αυτό το ερώτημα διστάζουμε να απαντήσουμε σταράτα. Ίσως γιατί η αλήθεια βρίσκεται κάπου στη μέση ή επειδή οι δύο ακραίες απόψεις βρίσκουν τελικά υποστηριχτές σε διάφορα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας; (Διεθνές Συνέδριο Ο.Κ.Ε., 2007).

Απαντήσεις για τη μετανάστευση σε κάθε επίπεδο, πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό, επιχείρησε να δώσει η Ο.Κ.Ε., η Ελληνική Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, σε μία διεθνή συνδιάσκεψη που διοργάνωσε επί ένα διήμερο στην Παλιά Βουλή, μέσα από τις αναλύσεις έγκριτων συνέδρων από πολλές χώρες. Χώρες που βιώνουν το φαινόμενο αυτό είτε, όπως εμείς, ως χώρες υποδοχής, είτε ως χώρες προέλευσης μεταναστών. Διότι είναι πλέον σαφές σε όλους ότι η μετανάστευση στην πιο πρόσφατη «άτακτη» μορφή της είναι ένα παγκοσμιοποιημένο, υπερεθνικό φαινόμενο που εμπλέκει όλους και κυρίως το σπίτι μας, την Ευρώπη. Γι' αυτό και οι απαντήσεις, πέρα από τις ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας, πρέπει να είναι συλλογικές και συντονισμένες.

Αυτός ήταν άλλωστε και ο κεντρικός πυρήνας του συνεδρίου, στο ίδιο σκεπτικό απαντούν και οι προσπάθειες που καταβάλει η ελληνική προεδρία, θέτοντας το θέμα της μετανάστευσης στον κατάλογο των προτεραιοτήτων της. Αυτό ήταν και το βασικό συμπέρασμα του συνεδρίου καθώς κατά γενική παραδοχή δεν πρόκειται για ένα φαινόμενο περιστασιακό αλλά μόνιμο, στο οποίο κανείς δεν μπορεί ούτε να κλείσει τα μάτια, ούτε να το προσεγγίσει με προχειρότητα (Διεθνές Συνέδριο Ο.Κ.Ε., 2007).

Η μετανάστευση που άρχισε να εκδηλώνεται αργά αλλά σταθερά πριν από μία δεκαετία στην Ελλάδα μας έπιασε, στην κυριολεξία, στον «ύπνο». Κοινωνικά και νομοθετικά. Μας τρόμαξε, μας ενόχλησε, μας έβγαλε, χωρίς να μας ρωτήσει, από την

οικειότητα της ομοιογένειάς μας. Οι εικόνες των «κακών» Αλβανών που λήστευαν και σκότωναν, οι μοναδικές εικόνες που πρόβαλαν τα δελτία των ειδήσεων, ήρθαν και έκαναν διάτρητες τις καρδιές μας από το φόβο και την απώθηση. Από τότε και για μια ολόκληρη δεκαετία, μολονότι πολύ νερό κύλησε στο αυλάκι, ο φόβος και τα ερωτηματικά αμβλύνθηκαν αλλά δεν έφυγαν. Η δε διαδικασία της νομιμοποίησης αρχικά δειλή και αργότερα πιο ουσιαστική απαιτεί πιο σφαιρική προσέγγιση.

Τώρα πια οι χώρες υποδοχής, όπως και η δικιά μας, αρχίζουν να κάνουν πολλά βήματα γύρω από τους τρεις βασικούς άξονες του προβλήματος: **τους όρους νομιμοποίησης των μεταναστών, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους καθώς επίσης και την κοινωνική τους αντιμετώπιση.**

Για το θέμα **της νομιμοποίησης**, στο συνέδριο αποσαφηνίστηκε ότι κανένα κράτος δεν μπορεί να ακολουθήσει επιλεκτική πολιτική ως προς το τι είδους μετανάστες επιθυμεί, μπορεί όμως και οφείλει να διαμορφώσει τους όρους που θα επιτρέψουν στους έτσι και αλλιώς υπάρχοντες μετανάστες να νομιμοποιηθούν όταν καλύπτουν ανάγκες της αγοράς εργασίας. Για να γίνει αυτό όμως απαιτούνται απλές, διαφανείς και ρεαλιστικές διαδικασίες. Κανείς δεν αμφιβάλλει επίσης ως προς την ανάγκη να δοθούν **ίσα δικαιώματα** σε ό,τι αφορά την εργασία, την ασφάλιση, την υγεία, την παιδεία των νόμιμων μεταναστών, ώστε να ωθήσει αυτούς που κινούνται στη μαύρη αγορά εργασίας να θέλουν να νομιμοποιηθούν, εξαναγκάζοντας και τους εργοδότες να μη βολεύονται στα φτηνά, λόγω παρανομίας, εργατικά χέρια. Για να γίνει όμως αυτό απαιτούνται ελεγκτικοί μηχανισμοί και εύκολη πρόσβαση των μεταναστών στις αρχές. Έτσι θα υποχρεωθούν και οι μετανάστες από τη δική τους πλευρά να καταβάλουν τις γνωστές σε όλους μας υποχρεώσεις, όπως φορολογία, ασφαλιστικές εισφορές, υποχρεωτική εκπαίδευση για τα παιδιά κ.λπ.

Πέρα από τη νομοθεσία το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι η **κοινωνική τους ένταξη**, η πραγματική ενσωμάτωσή τους με τις κοινωνίες υποδοχής που επιδεινώνεται με τον ρατσισμό και την ξενοφοβία. Η Ιταλία, ζώντας μία ανάλογη κατάσταση με τη δική μας, γνωρίζει πολύ καλά τα προβλήματα ξενοφοβίας που δημιουργούν ένα φαύλο κύκλο αποξένωσης ημεδαπών και αλλοδαπών. Κι εδώ κρίνεται αναγκαία η συμβολή των κοινωνικών φορέων, των ΜΜΕ, των εθελοντικών οργανώσεων για να ρίξουν τα τείχη με τους μετανάστες με μία αμφίδρομη προσέγγιση και των δύο πλευρών. Προσέγγιση η οποία όμως θα λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες της κάθε εθνικότητας και κάθε λαού.

Οι κοινωνίες υποδοχής πρέπει να καταλάβουν τις θετικές συνέπειες της μετανάστευσης που είναι, κατά γενική ομολογία, υποβαθμισμένες στη συλλογική συνείδηση πολλών κοινωνιών. Ήδη στην Ιρλανδία και στην Αυστρία, η συμβολή των μεταναστών στην ανάπτυξη των χωρών τους της τελευταίας δεκαετίας ήταν μεγάλη. Ο ρατσισμός δεν είναι μία έμφυτη τάση αλλά δημιούργημα συγκεκριμένων συνθηκών που έχουν να κάνουν με την απουσία επαφής και την έλλειψη θετικής ενημέρωσης. Και σε αυτό το σημείο το Κράτος έχει πολλές ευθύνες. Ιδιαίτερα στον τομέα της εκπαίδευσης, πρέπει να ενθαρρυνθεί ο θεσμός των πολυπολιτισμικών σχολείων ώστε τα παιδιά αυτά που θα είναι αύριο πολίτες των χωρών διαμονής τους να γνωρίσουν την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας όπου βρίσκονται, αλλά και να διευρύνουν τους ορίζοντες της γνώσης των δικών μας παιδιών (Διεθνές Συνέδριο Ο.Κ.Ε., 2007).

1.1.1. Η Ευρώπη και η ενιαία μεταναστευτική πολιτική

Σύμφωνα με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ η ενιαία ευρωπαϊκή πολιτική πρέπει να λάβει σάρκα και οστά μέχρι το Μάιο του 2004, αλλά το εγχείρημα όπως ήδη διαφαίνεται καθαρά δεν είναι διόλου εύκολο. Τα ζητήματα είναι κατά βάση δύο: ο έλεγχος των μεταναστευτικών ροών και τα οικονομικά και κοινωνικά μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν σε κοινοτικό επίπεδο. Αν δει κανείς τις βασικές αιτίες που προκαλούν τη μετανάστευση, τους **πολέμους** και τη **φτώχεια** του Τρίτου κόσμου, αντιλαμβάνεται ότι τα πράγματα είναι δύσκολα. Ας δούμε τι γίνεται για το «πιο εύκολο», τη **φτώχεια**. Είναι γνωστό το ανθρωπιστικό πρόσωπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) στον κόσμο. Η αναπτυξιακή βοήθεια των χωρών μελών της Ε.Ε. είναι μία πραγματικότητα, αλλά θα πρέπει να ενισχυθεί ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να ελεγχθούν τόσο οι σκοποί της όσο και η διαφάνεια του τρόπου διάθεσής της. Για να γίνει αυτό τα

κράτη που λαμβάνουν ανθρωπιστική βοήθεια πρέπει να υποχρεούνται να κάνουν ό,τι είναι δυνατόν για τον έλεγχο της εξωτερικής τους μετανάστευσης. Το θέμα του *πολέμου*, ως εστία εξαγωγής μεταναστών, για την Ε.Ε. τίθεται σαφώς αρχικά σε ανάπτυξη κοινής εξωτερικής πολιτικής με βασικό στόχο την προαγωγή της ειρήνης. Ας μην ξεχνάμε ότι την τελευταία δεκαετία βασική πηγή μετανάστευσης ήταν πόλεμοι που θα μπορούσαν να έχουν αποφευχθεί.

Πέρα όμως από τις αιτίες η Ε.Ε. βρίσκεται αντιμέτωπη με δύο βασικά και άκρως πιεστικά προβλήματα. Το οργανωμένο έγκλημα που μετέτρεψε τη διακίνηση των απελπισμένων ανθρώπων σε επικερδέστατη επιχείρηση και τη φύλαξη των συνόρων της. Όσον αφορά στο πρώτο, το σχετικό πρωτόκολλο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) κρίνεται ως ένα καλό βήμα αλλά επισημαίνεται ότι πρέπει να υλοποιηθεί επιχειρησιακά από τις αστυνομίες που θα συνεργάζονται στενά μεταξύ τους. Στενή συνεργασία των αστυνομιών επιβάλλεται και σε ό,τι αφορά την φύλαξη των συνόρων διότι μόνον έτσι μπορούμε να ελπίζουμε ότι αφενός θα πληγούν τα παράνομα κυκλώματα διακίνησης μεταναστών και αφετέρου θα αυξηθεί το ποσοστό της νόμιμης μετανάστευσης με τις θετικές κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες που αυτό συνεπάγεται για τις χώρες υποδοχής. Και βέβαια, κατά γενική παραδοχή, η φύλαξη των συνόρων των χωρών - μελών της Ε.Ε. δεν μπορεί να είναι μόνο εθνική υπόθεση γι' αυτό και θα πρέπει να διατεθούν οι αναγκαίοι πόροι σε χώρες που αντικειμενικά λόγω της γεωγραφικής θέσης τους αποτελούν τις πύλες μετανάστευσης.

Όπως δεν μπορεί να είναι εθνική υπόθεση η σχέση των χωρών υποδοχής με τις χώρες εξαγωγής μεταναστών. Οι μέχρι τώρα διμερείς συμφωνίες σε επίπεδο μεμονωμένων κρατών, όπως αποδεικνύουν οι πρόσφατες εμπειρίες δεν αρκούν. Η διαπραγματευτική ικανότητα της Ε.Ε. είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή των κρατών-μελών της με αποτέλεσμα και οι σχετικές συμβάσεις να έχουν μεγαλύτερη υλοποίηση.

Διασπασμένη είναι η Ε.Ε. και ως προς τα οικονομικά και κοινωνικά μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν σε μία ενιαία κοινοτική μεταναστευτική πολιτική. Οι λόγοι είναι προφανείς, καθώς στην Ευρώπη υπάρχουν πολλές διαφορετικές πραγματικότητες που συγκρούονται με παλαιότερες μορφές μετανάστευσης, όπως η αποικιοκρατική ή η βιομηχανική.

Μολονότι η Ευρώπη έχει κάνει μικρά βήματα προόδου στον τομέα αυτό χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η δυσκολία για την Οδηγία σχετικά με την οικογενειακή επανένωση των μεταναστών, η οποία ολοκληρώθηκε πρόσφατα, δηλαδή

επί ελληνικής προεδρίας. Έτσι καθίσταται σαφές ότι η μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε. πρέπει να αποκτήσει αυτονομία και να προσεγγίζεται με ολοκληρωμένο και όχι αποσπασματικό τρόπο ενσωματωμένη σε άλλες πολιτικές. Σε αυτό το πλαίσιο απαιτείται να δοθεί έμφαση και στη χρηματοδότηση πολιτικών για την ενσωμάτωση των μεταναστών στις κοινωνίες. Διότι πρέπει να καταλάβουμε όλοι ότι οι ευρωπαϊκές κοινωνίες τώρα και στο μέλλον παίρνουν μορφή πολυπολιτισμικών κοινωνιών σε μία μη αναστρέψιμη κατάσταση. Μια πραγματικότητα που μπορεί, και πρέπει να προσπαθήσουμε, να μετατραπεί σε πλούτο για όλους. Όπως έγιναν πλούσιες πολιτιστικά και οικονομικά οι κοινωνίες που δέχθηκαν τους δικούς μας μετανάστες, πριν από μερικές δεκαετίες, όταν τους άφησαν να ριζώσουν και να ευημερήσουν (Διεθνές Συνέδριο Ο.Κ.Ε., 2007).

1.2. Μεταναστεύσεις

1.2.1. Ορισμός και κατηγορίες μετανάστευσης

Με τον όρο **μετανάστευση** εννοούμε την κάθε μόνιμη ή ημιμόνιμη μετακίνηση ατόμων ή ομάδων από ένα τόπο σε άλλο. Αν η μετακίνηση αυτή λαμβάνει χώρα εντός μιας επικράτειας ονομάζεται **εσωτερική**, όταν δε γίνεται από χώρα σε χώρα ονομάζεται **εξωτερική** και η οποία είναι η κυριότερη μορφή των πληθυσμιακών μετακινήσεων. Άλλες υποκατηγορίες των μεταναστεύσεων είναι:

α) **Πρωτογενής και δευτερογενής** (κατά τον R.G. Latham). Η **πρωτογενής** μετανάστευση καλύπτει τις μετακινήσεις εκείνες των πληθυσμών, οι οποίες αποβλέπουν στην κατάληψη παρθένων και μη κατοικημένων προηγουμένως περιοχών, ενώ η **δευτερογενής** μετανάστευση προϋποθέτει επαφή του μετανάστου με «γηγενή» πληθυσμό. Για το λόγο αυτό, δε, δημιουργεί προβλήματα προσαρμογής τόσο για τους γηγενείς όσο και για τους μετανάστες. Οι δευτερογενείς μετανάστες γράφει ο Latham διαφέρουν από πολλές απόψεις από τους πρωτογενείς. Οι μεταναστεύσεις της μορφής αυτής είναι αφύσικες και συνοδεύονται συνήθως από βία, που καταλήγει είτε στην συγχώνευση του παλαιού πληθυσμού, είτε στην εξαφάνιση του ενός από τους δύο.

β) **Ελεύθερη και αναγκαστική** (κατά J. Isaac). **Ελεύθερη** μετανάστευση έχουμε όταν η μετακίνηση γίνεται με πρωτοβουλία του μετανάστη, ενώ **αναγκαστική** όταν ο μετανάστης αναγκάζεται βίαια να αλλάξει τόπο εγκατάστασης και να εγκατασταθεί σε ειδικά στρατόπεδα ή άλλους περιορισμένους χώρους.

Κατά τον Iszaak αιτία της μετανάστευσης τόσο της ελεύθερης (εκούσια) όσο και της αναγκαστικής είναι προσπάθεια απομάκρυνσης διαφόρων πειστικών της ζωής και της προσωπικότητας παραγόντων, γι' αυτό και οι δύο κατηγορίες αποτελούν διαφορετικές όψεις ενός και του αυτού φαινομένου.

γ) Ο W. Petersen διέκρινε δύο τύπους μεταναστεύσεων, την συντηρητική και την καινοτομική, ανάλογα με τις επιπτώσεις, τις οποίες η μετανάστευση προκαλεί στο οικονομικό και κοινωνικό οικοδόμημα των χωρών όπου εγκαθίστανται οι μετανάστες.

(δ) Αναλόγως του τόπου εγκαταστάσεως, σε υπερπόντια ή ενδοευρωπαϊκή.

Η χώρα στην οποία κατευθύνονται οι μετανάστες ονομάζεται **χώρα προορισμού**, ενώ η χώρα από την οποία προέρχονται ονομάζεται **χώρα προελεύσεως** (Κιόχος, 2001, σ. 28-33).

1.2.2. Μετανάστες, πρόσφυγες –αιτούντες άσυλο, παρεπιδημούντες, εθνοτικές μειονότητες:ορισμοί

- **Μετανάστες:** Άνθρωποι οι οποίοι μετακινούνται οικειοθελώς σε μια άλλη χώρα με την πρόθεση να φτιάξουν εκεί τη ζωή τους και να μείνουν μόνιμα. Οι μετανάστες δεύτερης γενιάς είναι άνθρωποι γεννημένοι σε μια χώρα από γονείς οι οποίοι έχουν μεταναστεύσει εκεί (Χρυσόχοου, 2005, σ. 61).
- **Παρεπιδημούντες/προσωρινοί κάτοικοι/ εποχιακοί:** Είναι άνθρωποι που μετακινούνται οικειοθελώς σε μια άλλη χώρα χωρίς την πρόθεση να ζήσουν εκεί μόνιμα.
- **Πρόσφυγες –αιτούντες άσυλο:** Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Γενεύης, η οποία υπογράφηκε τον Ιούλιο του 1951, η νομική ιδιότητα του πρόσφυγα αποδίδεται σε ένα άτομο το οποίο, «εξαιτίας βάσιμου φόβου ότι διώκεται για λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς, εθνικής καταγωγής, λόγω της ιδιότητας μέλους σε μια συγκεκριμένη ομάδα ή λόγω μιας πολιτικής άποψής του, βρίσκεται εκτός της χώρας υπηκοότητάς του και δεν είναι σε θέση ή, εξαιτίας αυτού του φόβου, είναι απρόθυμο να ωφεληθεί από την προστασία αυτής της χώρας. Ή ένα άτομο το οποίο, μη έχοντας υπηκοότητα και βρισκόμενο εκτός της χώρας της προηγούμενης μόνιμης διαμονής του, δεν είναι σε θέση, ή εξαιτίας αυτού του φόβου, είναι απρόθυμο να επιστρέψει σε αυτήν». Οι συγκεκριμένοι άνθρωποι αναζητούν άσυλο σε ασφαλέστερες χώρες.

- **Εθνοτικές μειονότητες:** Πρόκειται για πολιτισμικά διαφορετικές ομάδες ανθρώπων στο πλαίσιο ενός εθνικού κράτους. Η παρουσία τους ενδέχεται να οφείλεται στη μετανάστευση ή σε ιδιαίτερους δεσμούς με το συγκεκριμένο κράτος (π.χ. μέλη πρώην αποικιών). Αυτοί οι άνθρωποι είναι συνήθως πολίτες του εθνικού κράτους. Οι μετανάστες δεύτερης γενιάς θεωρούνται επίσης μέρος αυτής της ομάδας (Χρυσόχδου, 2005, σ. 61).

1.2.3. Αίτια μετανάστευσης γενικά

Τα αίτια της μετανάστευσης σήμερα είναι κατά κύριο λόγο οικονομικά προς αναζήτηση και καλύτερων όρων ζωής ή βιοπορισμού, παλαιότερα όμως οι λόγοι που ωθούσαν τα άτομα για μετανάστευση ήταν θρησκευτικοί, φυλετικοί, οικονομικοί και πολιτικοί. Γενικά, όμως, τα αίτια που προκάλεσαν τις μεγάλες μεταναστεύσεις των λαών της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής προς τον Νέο Κόσμο είναι κυρίως οικονομικά (Κιόχος, 2001, σ. 38-40).

1.2.4. Ιστορική αναδρομή μετανάστευσης

Η μετανάστευση άρχισε από την αρχαιότητα και ήταν κυρίως ομαδική και μεγάλοι πληθυσμοί είχαν μετακινηθεί από μια περιοχή σε άλλη (Κάθοδος Δωριέων).

Στην Ελλάδα σημειώθηκε μεγάλη μεταναστευτική κίνηση μεταξύ του 8^{ου} και 6^{ου} αιώνα και είχε σαν αποτέλεσμα την δημιουργία πλήθους αποικιών από το ελληνικό στοιχείο γύρω στη Μεσόγειο και τη Μ. Ασία. Επί Μεγάλου Αλεξάνδρου οι ομαδικές μετακινήσεις έλαβαν μεγάλη έκταση και είχαν σαν συνέπεια την κατάρρευση της Ελλάδας. Το ίδιο συνέβη αργότερα με την Ρωμαϊκή αυτοκρατορία.

Κατά τον Μεσαίωνα οι μεταναστεύσεις είχαν διαφορετικό χαρακτήρα. Κατά την εποχή αυτή παρατηρούνται επιδρομές των λαών της Ασίας προς τις Ευρωπαϊκές χώρες και αντιστρόφως σταυροφορίες Ευρωπαίων προς άλλες περιοχές. Οι σταυροφορίες εκτός της απελευθέρωσης των Αγίων τόπων, απέβλεπαν στην δημιουργία εστιών γερμανικής ή λατινογενούς προελεύσεως για την παραπέρα επέκταση προς την Ανατολική Μεσόγειο και Μέση Ανατολή.

Μεγάλο ρεύμα μεταναστεύσεως δημιούργησε η ανακάλυψη του Νέου Κόσμου, με αποτέλεσμα την πλήρη σχεδόν εξαφάνιση του ιθαγενούς πληθυσμού και την εγκατάσταση από Ευρωπαίους μετανάστες.

Ολόκληρος η Νότιος Αμερική κατακλύζεται από τους Πορτογάλους (Βραζιλία) και τους Ισπανούς (στις άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής), ενώ οι Άγγλοι μεταναστεύουν στην Βόρειο Αμερική και οι Γάλλοι στον Καναδά και την Λουιζιάνα.

Αλλά το μεγαλύτερο ρεύμα μεταναστεύσεως σημειώθηκε αργότερα στις Η.Π.Α. από το 1850 μέχρι το 1920 και ειδικά κατά την περίοδο 1900-1914.

Μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο οι μετανάστες της Ευρώπης κατευθύνονται κυρίως προς την Δυτική Ευρώπη (Γαλλία, Ελβετία, Βέλγιο, Ολλανδία, Σουηδία, Αγγλία, Αυστρία, Δυτική Γερμανία) και όχι τόσο προς τις υπερπόντιες χώρες.

Στην Ελλάδα το μεγάλο ρεύμα της μετανάστευσης σημειώθηκε στη περίοδο 1900 - 1921. Πάνω από 400.000 Έλληνες μετανάστευσαν μόνιμα στις Η.Π.Α. και δημιούργησαν ελληνικές εστίες σ' ολόκληρη την Αμερικανική Ήπειρο. Το ρεύμα αυτό ανακόπηκε αργότερα λόγω των περιοριστικών μέτρων από τις χώρες προορισμού. Αργότερα και ειδικά μετά τον Εμφύλιο πόλεμο οι μετανάστες κατευθύνονται κυρίως στην Δυτική Γερμανία, Βέλγιο, Αυστραλία, Καναδά κ.τ.λ. (Κιόχος, 2001, σ. 40-45).

Η μετατροπή της Ελλάδας από χώρα αποστολής και σε χώρα υποδοχής μεταναστών:

Από τη δεκαετία του 1980 παρατηρείται είσοδος μεταναστών στην Ελλάδα που στις αρχές της δεκαετίας του 1990 υπολογίστηκαν σε 356-436 χιλιάδες άτομα, από τα οποία πολλά εργάζονται χωρίς άδεια εργασίας και ορισμένα χωρίς άδεια παραμονής. Υπολογίζεται ότι κάθε χρόνο φτάνουν στη χώρα 70-150 χιλιάδες Αλβανοί. Οι μετανάστες δεν είναι μόνο πολίτες χωρών κατώτερου βαθμού ανάπτυξης που δέχονται τις μη επιθυμητές από τους Έλληνες δουλειές αλλά και άτομα τα οποία απασχολούνται σε πολύ επιθυμητές από τους γηγενείς απασχολήσεις (π.χ. υπάλληλοι τουριστικών γραφείων, καθηγητές ξένων γλωσσών, οικοδόμοι κ.λπ.).

Το συμπέρασμα είναι ότι όσο δεν μεταβάλλονται οι αιτίες οι μετανάστες θα εξακολουθούν να έρχονται και ότι είναι ανάγκη να γίνουν έρευνες οι οποίες θα αποτελέσουν τη βάση για μία σωστή και ολοκληρωμένη πολιτική (Εμκε-Πουλοπούλου, 1994, σ. 19-25).

1.3. Αποτελέσματα μετανάστευσης

Υπάρχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα τόσο για τις χώρες υποδοχής, όσο και για τις χώρες προελεύσεως.

Για τις **χώρες υποδοχής** οι νέες εργατικές δυνάμεις επιφέρουν αύξηση της παραγωγής και έτσι έχουμε οικονομική ανάπτυξη της χώρας αυτής.

Οι μετανάστες συντελούν στην αύξηση της γεννητικότητας της χώρας υποδοχής. Εάν επίσης οι μετανάστες είναι και ειδικευμένοι συντελούν ακόμα περισσότερο στην ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας. Το μειονέκτημα για τη χώρα υποδοχής είναι ότι πλήττεται η εργατική τάξη γιατί συνήθως πέφτουν οι μισθοί και εμφανίζεται ανεργία και υποαπασχόληση.

Τα πλεονεκτήματα για τις **χώρες προελεύσεως** των μεταναστών είναι ότι απαλλάσσονται από την ανεργία και την υποαπασχόληση, ερχόμενοι σε επαφή με χώρες με μεγάλη οικονομική και πολιτιστική πρόοδο, αποκτούν ειδίκευση και μόρφωση και επανερχόμενοι στη χώρα τους γίνονται φορείς νέων γνώσεων. Επίσης τα εμβάσματα των μεταναστών ενισχύουν το ισοζύγιο πληρωμών.

Παράλληλα προς τα πλεονεκτήματα υπάρχουν και πολλά μειονεκτήματα. Βασικό μειονέκτημα είναι ότι ελαττώνεται ο ενεργός πληθυσμός γιατί συνήθως μεταναστεύουν νέοι άνθρωποι. Η αμυντική δύναμη της χώρας ελαττώνεται. Επίσης η γεννητικότητα μειώνεται και κλονίζεται ο θεσμός του γάμου (Κιόχος, 2001, σ. 30-32, 38).

1.3.1. Κοινωνικές επιπτώσεις μετανάστευσης

▪ Διάσπαση της οικογένειας

Η μετανάστευση συντελεί στη διάσπαση της παραδοσιακής μορφής οικογένειας. Η μεγάλη αυτή μετακίνηση πληθυσμών έχει επιπτώσεις στη οικογένεια, η οποία στα αστικά κέντρα προσπαθεί να βρει μία νέα μορφή και να ορθοποδήσει. Μία από τις σημαντικότερες αλλαγές είναι η εμφάνιση της μονογονεϊκής οικογένειας. Η μετανάστευση δημιουργεί "χωλές" οικογένειες, δηλαδή οικογένειες όπου ο ένας ενήλικας απουσιάζει ή κατοικεί αλλού, για μεγάλο χρονικό διάστημα. Δημιουργεί επίσης "κατατμημένες κατά γενεές οικογένειες" όπου μεταναστεύει το ζευγάρι και εργάζεται σε άλλη χώρα χωρίς τα παιδιά που ζουν στη χώρα προέλευσης με ανιόντες ή εκ πλαγίου συγγενείς (δηλαδή με παππούδες και θείους των παιδιών). Όταν ο μετανάστης είναι έγγαμος, είτε μεταναστεύει με τη γυναίκα του, είτε αυτή τον ακολουθεί ύστερα από κάποιο διάστημα (Εμκε-Πουλοπούλου, 1994, σ.27-30).

Τόσο η χωλή όσο και η κατατμημένη κατά γενεές οικογένεια αντιμετωπίζει και οικονομικά προβλήματα που οφείλονται στις αυξημένες δαπάνες αυτών των

νοικοκυριών: συντήρηση δύο νοικοκυριών, αυξημένα κονδύλια ταξιδιών, τηλεφωνημάτων κ.λπ. και στον αποκλεισμό των διασπασμένων οικογενειών από πληθώρα μέτρων που έχουν υιοθετήσει οι χώρες υποδοχής στα πλαίσια της οικογενειακής πολιτικής που συνδέεται με την ιδιότητα του εργάτη (στέγαση, φορολογικές απαλλαγές, επιδόματα, κοινωνική ασφάλιση, κοινωνικές παροχές) (Εμκε-Πουλοπούλου, 1994, σ. 30).

▪ **Απόσπαση από την κοινωνική ομάδα**

Η μετανάστευση επιδρά στην αποδιοργάνωση της οικογένειας των μεταναστών με τρεις τρόπους:

- α) με τη διάσπαση στην οποία συχνά την υποχρεώνει,
- β) με τη βίαιη αποκοπή από την ευρύτερη οικογενειακή ομάδα, τη συγγένεια και την κοινότητα και
- γ) με τις πιέσεις που ασκούν στα άτομα οι καινούργιοι ρόλοι και οι καινούργιοι τρόποι ζωής που τους επιβάλλονται.

Η διάσπαση που οδηγεί στην αποδιοργάνωση της οικογένειας μπορεί να πάρει 5 μορφές:

- α) την απόκτηση εξώγαμου παιδιού ή παιδιών,
- β) το διαζύγιο,
- γ) την οικογένεια κενό κέλυφος, δηλ. την οικογένεια που υπάρχει τυπικά ενώ ουσιαστικά έχει διαλυθεί,
- δ) την χωλή οικογένεια, και
- ε) την αδυναμία ενός ή περισσότερων μελών της οικογένειας να εκπληρώσουν τους ρόλους τους ή την αποτυχία τους στην εκπλήρωση των ρόλων αυτών (Εμκε-Πουλοπούλου, 1994, σ. 32).

▪ **Απώλεια κοινωνικής θέσης, ανάγκη για επιβίωση και αυτοαξιολόγηση σε ένα νέο περιβάλλον**

Μία από τις μεγαλύτερες αλλαγές που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες είναι η αλλαγή στην κοινωνική θέση τους και στην οικονομική κατάστασή τους. Οι μετανάστες αναγκάζονται να βρουν τρόπους επιβίωσης σε μια νέα κοινωνία. Η πιο προφανής δυσκολία σχετίζεται με την ανάγκη να κερδίζουν τα προς το ζην. Η

εμπειρία της μετανάστευσης αναπόφευκτα επαναπροσδιορίζει τα πλαίσια αναφορά και απαιτεί από τους ανθρώπους να επανατοποθετήσουν τον εαυτό τους εντός αυτών. Έτσι γεννάται το ερώτημα: Ποιοι είναι σε σχέση με αυτή την νέα κοινωνία; Η κοινωνία υποδοχής τους προσδιορίζει είτε βάσει της κατάστασης στην οποία βρίσκονται μεταξύ τους, αποκαλώντας τους μετανάστες, πρόσφυγες ή αιτούντες άσυλο, είτε σε αντιδιαστολή με τον πληθυσμό των ντόπιων περιγράφοντά τους ως ξένους ή σε σχέση με την εθνότητα ή την εθνικότητά τους (Χρυσόχοου, 2005, σ. 66). Η αξιολόγηση της θέσης ενός ατόμου μέσα σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον αποτελεί πολύπλοκο ζήτημα. Οι διαφορετικές απειλές που αντιμετωπίζουν οι ταυτότητες των ανθρώπων στο πλαίσιο ενός πολιτισμικά ανομοιογενούς περιβάλλοντος συνοψίζονται σύμφωνα με την Χρυσόχοου Ξένια, 2005, στις εξής: Τα βίαια και απρόβλεπτα γεγονότα ασκούν επιδράσεις στην ταυτότητα των ατόμων. Η απειλή που βιώνουν αυτοί οι άνθρωποι (μετανάστες) είναι μόνιμη και απαιτεί τη διαρκή επαναδόμηση της ταυτότητάς τους. Για να ανακτηθεί το αίσθημα αυτοαποτελεσματικότητας και αυτοεκτίμησής τους χρειάζεται να εξισορροπήσουν τις σχέσεις με την κοινωνία υποδοχής και την εθνοτική ομάδα τους σε διατομικό και διομαδικό επίπεδο (Χρυσόχοου, 2005, σ. 66).

1.4. Αστυφιλία

Αστυφιλία έχουμε όταν παρατηρείται μετακίνηση του πληθυσμού από την ύπαιθρο προς τις πόλεις ή μετακίνηση από την επαρχία προς το κέντρο, δηλαδή αστυφιλία είναι το φαινόμενο της φυγής από τα χωριά προς τις πόλεις. Οφείλεται στη μεγάλη ανάπτυξη της βιομηχανίας, στη συγκέντρωση των κρατικών υπηρεσιών στις πόλεις, στην αναζήτηση περισσότερων διασκεδάσεων.

Με την συγκέντρωση των ανθρώπων στις μεγάλες πόλεις ιδρύονται νέα εργοστάσια, νέα πανεπιστήμια, σχολεία, βιβλιοθήκες, νοσοκομεία. Αυτή όμως η συγκέντρωση τόσο του πληθυσμού, όσο και των εργοστασίων, έχει σαν αποτέλεσμα την μόλυνση του περιβάλλοντος και την αύξηση της θνησιμότητας αλλά και της ανεργίας (Κιόχος, 2001, σ. 39).

1.5. Ανεργία

1.5.1. Ορισμός

Η στέρηση συνεχούς απασχόλησης των ανθρώπων που είναι ικανοί για εργασία και επιθυμούν να εργαστούν, ονομάζεται **ανεργία**. Σε κατάσταση ανεργίας βρίσκονται εκείνοι που θέλουν και που μπορούν να εργαστούν αλλά δεν βρίσκουν εργασία.

Τα αίτια της ανεργίας είναι πολλά. Το βασικότερο είναι ότι υπάρχει μικρότερη ζήτηση εργασίας από όση προσφέρεται και αυτό παρουσιάζεται περισσότερο στη σύγχρονη κοινωνία όπου πάντοτε υπάρχει ένας αριθμός εργαζομένων που περισσεύει. Ο αριθμός των ανέργων είναι πότε μικρότερος και πότε μεγαλύτερος. Πολλές φορές μπορεί να πάρει τεράστιες διαστάσεις και να πλήξει πολλές χιλιάδες ανθρώπων, ίσως και εκατομμύρια σε ορισμένες μεγάλες χώρες που η οικονομία τους περνάει μια μεγάλη κρίση. Η ανεργία αποτελεί το υπ' αριθμόν ένα κοινωνικό και οικονομικό πρόβλημα της δεκαετίας του '80 σε ολόκληρο τον αναπτυσσόμενο κόσμο (Κιόχος, 2001, σ. 40-43).

1.5.2. Αίτια της ανεργίας

Τα αίτια της ανεργίας είναι πολλά, αναφέρουμε τα εξής:

α) *Η ανάπτυξη του τεχνολογικού πολιτισμού* και η τελειοποίηση των διαφόρων μηχανών έχει σαν συνέπεια τη χρησιμοποίηση λιγότερων εργατικών χεριών, με αποτέλεσμα να πλεονάζουν όσοι θέλουν να εργαστούν.

β) *Η όλη διάρθρωση και δομή της οικονομίας μιας χώρας*, ιδιαίτερα στις υποανάπτυκτες χώρες, από έλλειψη φυσικών κεφαλαίων ή τεχνολογικής εξειδίκευσης δεν μπορεί να αξιολογήσει το σύνολο του εργατικού δυναμικού.

γ) *Χρόνια ανεργία*. Αυτή παρατηρείται όταν ένα μέρος από τον εργαζόμενο πληθυσμό δεν απασχολείται μόνιμα. Αυτό οφείλεται σε πολλούς λόγους. Μπορεί, π.χ., να οφείλεται στην έλλειψη φυσικών πόρων ή στο γεγονός ότι η οικονομία της χώρας αυτής κινείται πολύ χαμηλά και έτσι δεν μπορεί να εξασφαλίσει εργασία σε όλους τους εργαζόμενους. Ένα μεγάλο μέρος, επίσης, από τον πληθυσμό έχει μικρά εισοδήματα. Αυτό περιορίζει τη ζήτηση και την κατανάλωση αγαθών και επομένως δεν παρατηρείται αύξηση της παραγωγής και δεν ζητούνται εργάτες.

δ) *Εποχιακή ανεργία* που προέρχεται από έλλειψη απασχόλησης στις γεωργικές, οικοδομικές, τουριστικές επιχειρήσεις κ.τ.λ. κατά τη χειμερινή περίοδο.

ε) Υπάρχει ακόμη η *φυσιολογική ανεργία* που οφείλεται στο ότι οι εργαζόμενοι αφήνουν προσωρινά μια εργασία και ψάχνουν για μια άλλη. Το χρονικό αυτό διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα στην εγκατάλειψη της μιας εργασίας και στην εξεύρεση άλλης, μπορεί να είναι μικρό ή μεγάλο.

στ) Υπάρχει επίσης *κυκλική ανεργία*. Αυτή προκαλείται από μια οικονομική κρίση. Με την κρίση οι δουλειές μειώνονται και έτσι πολλοί εργάτες και υπάλληλοι εργοστασίων απολύονται και η ανεργία μεγαλώνει. Η ανεργία αυτής της μορφής αν πάρει διαστάσεις έχει φοβερές συνέπειες. Για να αντιμετωπίσουν αυτή την ανεργία το κράτος καταφεύγει σε ορισμένα μέτρα: Κατασκευάζουν δημόσια ή κοινοτικά έργα για να δώσουν εργασία στους ανέργους ή δίνουν προσωρινά επιδόματα στους ανέργους. Το τελευταίο εφαρμόζεται στις αναπτυγμένες χώρες.

Χρόνο με το χρόνο αυξάνει στον διεθνή ορίζοντα η ανεργία. Το 1980 η έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως) προέβλεπε ένα δύσκολο μέλλον για τις οικονομίες των μελών του ιδιαίτερα στο θέμα της ανεργίας όπου περιλαμβάνεται και η Ελλάδα. Σύμφωνα με την έκθεση αυτή ο αριθμός των ανέργων στις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. από 17 εκατομμύρια το 1979 είχε φτάσει τα 20 εκατ. το 1980 και προέβλεπε να φτάσει τα 23 εκατ. το 1981. Ειδικότερα πολύ ανησυχητική είναι η κατάσταση στον τομέα της ανεργίας των νέων και κατάσταση αυτή μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Στις χώρες της Ε.Ο.Κ. που είχε το 1980 περίπου έξι εκατομμύρια ανέργους τα 2,6 εκατ. έχουν ηλικία μεταξύ 16-24 ετών. Το ποσοστό των ανέργων νέων στην Ε.Ο.Κ. φτάνει το 40% του συνολικού αριθμού των ανέργων ενώ παλαιότερα ήταν 26% (Κιόχος, 2001, σ. 45-48).

1.6. Η ανεργία στην Ελλάδα

Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.) και ο Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) αποτελούν τις δύο βασικές πηγές παρακολούθησης της ανεργίας στην χώρα μας.

«Μεγάλη ανεργία παρατηρήθηκε στη δεκαετία του 1950 και στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 1951 ο αριθμός των ανέργων ήταν 179.000 άτομα, ενώ η απογραφή του 1961 ανεβάζει τον αριθμό των ανέργων σε 215.000 άτομα περίπου, αντιστοιχούσε στο 6% του εργατικού δυναμικού. Η μεγάλη μετανάστευση στη δεκαετία του '60 οδήγησε στην μείωση της ανεργίας. Η

απογραφή του 1971 εμφανίζει 113.000 ανέργους, δηλαδή 3,3% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Στην περίοδο 1975-1981 λόγω του περιορισμού της μετανάστευσης προς την Δ. Ευρώπη παρατηρήθηκε μια αύξηση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης.

Το 1981 και το 1982 το πρόβλημα της ανεργίας επιδεινώθηκε αρκετά. Το 1981 έφτασε τις 133.981 άτομα και το 1982 η ανεργία έφτασε σε 211.600 άτομα. Σύμφωνα με την έρευνα της Ε.Σ.Υ.Ε. που έγινε μεταξύ Απριλίου και Ιουνίου 1982, (Πίνακας 1.1.), η ανεργία σε ποσοστά είχε ως εξής:

Η αύξηση της ανεργίας των τελευταίων ετών σχετίζεται με την επενδυτική αποχή του κεφαλαίου, την ταχύτερη αύξηση του εργατικού δυναμικού σε σχέση με τον ρυθμό ανάπτυξης της χώρας, την παλιννόστηση 100.000 Ελλήνων από την Δυτική Γερμανία, την αυξανόμενη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό και την απασχόληση χιλιάδων αλλοδαπών στη χώρα μας. Ιδιαίτερα σοβαρό φαίνεται να είναι σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. (το 1979: 65,0%, το 1980: 62,8% - ποσοστό ανέργων νέων στο σύνολο των ανέργων στην Ελλάδα) το πρόβλημα της ανεργίας των νέων, λαμβανομένου υπόψη ότι ένα μεγάλο μέρος των νέων στην ηλικία αυτή υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις. Μεταξύ των νέων μεγάλο πρόβλημα ανεργίας αντιμετωπίζουν οι πτυχιούχοι των Α.Ε.Ι. και Α.Τ.Ε.Ι.» (Κιόχος, 2001, σ. 50-58).

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1: Ποσοστά ανεργίας
(Απρίλιος- Ιούνιος, 1982)**

Περιοχές	Ποσοστό ανεργίας
Σύνολο χώρας	6,1
Αστικές περιοχές	8,0
Π. Πρωτεύουσας	8,0
Π.Σ. Θεσσαλονίκης	11,1
Αστικές περιοχές	6,6
Ημιαστικές	5,1
Αγροτικές	3,2

Πηγή: ΕΣΥΕ, 1982

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1. Εισαγωγή

«Στη μεταπολεμική περίοδο η Ελλάδα υπήρξε χώρα αποστολής μεταναστών. Κατά καιρούς δεχόταν ομογενείς από τις Ελληνικές Κοινότητες της Ρουμανίας, Τουρκίας, Αιγύπτου, Μέσης Ανατολής, Κύπρου και Σοβιετικής Ένωσης. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 μετατράπηκε και σε χώρα υποδοχής μεταναστών όπως συνέβη και με άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης την Ιταλία, την Ισπανία, την Πορτογαλία και τη Γιουγκοσλαβία. Η διαφορά με τις άλλες χώρες είναι ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει και τη μαζική είσοδο των Ποντίων της τέως Σοβιετικής Ένωσης και την άφιξη μεγάλου αριθμού Αλβανών.

Σύμφωνα με τον ορισμό του Δημογραφικού Λεξικού που εκδόθηκε από τη Διεθνή Οργάνωση για την Επιστημονική Μελέτη του Πληθυσμού καθοριστικό στοιχείο αποτελεί η κινητικότητα του ατόμου που είναι ευρύτερη από την κινητικότητα της εργατικής δύναμης αφού μεταναστεύουν παιδιά, ηλικιωμένοι και μερικές γυναίκες που δεν μεταβαίνουν στο εξωτερικό για να διαθέσουν την εργατική τους δύναμη» (Πουλοπούλου-Έμκε, 1994, σ. 35-39).

2.2. Διάκριση οικονομικών μεταναστών και προσφύγων

Στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων, **πρόσφυγας** θεωρείται το πρόσωπο που λόγω βασίμου φόβου δίωξης για λόγους φυλετικής προέλευσης, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων βρίσκεται έξω από τη χώρα της ιθαγένειάς του. **Μετανάστης** είναι το πρόσωπο το οποίο εγκαταλείπει οικειοθελώς τη χώρα του με σκοπό να εγκατασταθεί αλλού. Μπορεί να ωθείται από την επιθυμία για αλλαγή, ή περιπέτεια ή για προσωπικούς λόγους. Εάν ωθείται από οικονομικά κίνητρα είναι **οικονομικός μετανάστης**. Ωστόσο η διάκριση ανάμεσα στον οικονομικό μετανάστη και τον πρόσφυγα γίνεται μερικές φορές ασαφής. Πίσω από τους οικονομικούς λόγους

μπορεί να υπάρχουν φυλετικά, θρησκευτικά ή πολιτικά αίτια (Πουλοπούλου-Έμκε, 1994, σ. 26-32).

2.3. Ο ξένος πληθυσμός και το εργατικό δυναμικό

«Με τον τίτλο «Μετανάστες και πρόσφυγες στην Ελλάδα 1970-1990» δημοσιεύθηκε η πρώτη μονογραφία για το θέμα που παρουσίασε όλα τα στατιστικά στοιχεία και τους υπολογισμούς για τους ξένους στην Ελλάδα μέχρι το 1989-1990. Από το 1981 ως το 1988 παρατηρείται έντονο μεταναστευτικό ρεύμα με τη μορφή της παράνομης απασχόλησης.

Στην περίοδο 1988-1993 αυξάνεται υπερβολικά ο αριθμός των ξένων απασχολούμενων. Διάφοροι υπολογισμοί για το 1992-1993 αναφέρουν από 280-500 χιλιάδες άτομα (Αλβανοί, Ευρωπαίοι, Αφρικανοί, Ασιάτες).

Μελέτη που δημοσιεύθηκε το 1993 παραθέτει υπολογισμούς στις αρχές της δεκαετίας του 1990 για το σύνολο του αποθέματος των "αλλογενών" μεταναστών το οποίο ανέρχεται σε 356-436 χιλιάδες από τους οποίους 50 χιλιάδες υπήκοοι χωρών της Ε.Ο.Κ., 123 χιλιάδες υπήκοοι χωρών εκτός Ε.Ο.Κ. 180-260 χιλιάδες μη κανονικοί μετανάστες (από τους οποίους 70-150 χιλιάδες Αλβανοί και 3.000 πρόσφυγες. Οι αλλοδαποί με άδεια εργασίας αυξήθηκαν από 27.022 το 1990 σε 29.439 το 1991 και σε 33.891 το 1992, αποτελούν δηλαδή μικρό μέρος του συνόλου. Παρατηρείται αυξημένη συμμετοχή των γυναικών από 35,5% το 1990 σε 41,9% το 1992» (Πουλοπούλου-Έμκε, 1994, σ. 33-39).

2.4. Τα αίτια της μετανάστευσης στην Ελλάδα

Τα αίτια μετανάστευσης ξένων στην Ελλάδα είναι πολλά. Περιληπτικά παραθέτουμε πέντε κατηγορίες αιτιών:

1. Αίτια που συνδέονται με τη θέση και την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση της Ελλάδας: Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας, οι δημογραφικές εξελίξεις στη χώρα, η παραοικονομία και η κρυφή απασχόληση, η εποχικότητα της απασχόλησης, η βελτίωση του εκπαιδευτικού επιπέδου των Ελλήνων.
2. Αίτια που συνδέονται με τους Έλληνες εργοδότες και τα γραφεία εύρεσης εργασίας. Οι εργοδότες είναι πρόθυμοι να προσλάβουν "παράνομους" μετανάστες

που εργάζονται με χαμηλότερους μισθούς, περισσότερες ώρες από τους "νόμιμους" και είναι πρόθυμοι να αποδεχθούν δουλειές που οι γηγενείς και οι μετανάστες με άδεια εργασίας θεωρούν κατώτερες, δεν δικαιούνται επιδόματα, είναι απίθανο να οργανωθούν σε συνδικάτα ή κόμματα. Κίνητρο των εργοδοτών είναι να αποφύγουν τους φόρους και τις εισφορές της κοινωνικής ασφάλισης. Στην Ελλάδα το κόστος της παράνομης εργασίας είναι για τον εργοδότη κατά 50% μικρότερο από το αντίστοιχο της επίσημης γεγονός που ανοίγει ευκαιρίες απασχόλησης στο παράνομο εργατικό δυναμικό.

3. Αίτια που αφορούν το ελληνικό εργατικό δυναμικό το οποίο αρνείται κακοπληρωμένες ανειδίκευτες με χαμηλούς μισθούς και πολύωρη απασχόληση ή/και επικίνδυνες δουλειές, π.χ., στις χημικές βιομηχανίες, βαριές ανειδίκευτες δουλειές στις οικοδομές, βοηθητικό προσωπικό κουζίνας, κατώτερο προσωπικό νοσοκομείων, κατώτερο προσωπικό κτηνοτροφίας. Οι Ελληνίδες δύσκολα αποδέχονται απασχόληση ως εσωτερικές οικιακοί βοηθοί που να βρίσκονται στη διάθεση της οικογένειας 24 ώρες το 24ωρο. Οι νέοι που έχουν τελειώσει Λύκειο ή Πανεπιστήμιο και ακόμη περισσότερο οι γονείς τους προτιμούν την ανεργία από την απασχόληση σε δουλειές που θεωρούν ότι δεν συμβιβάζονται με τη μόρφωσή τους και την κοινωνική τους θέση: το εισόδημα της οικογένειας τους επιτρέπει να ζουν χωρίς να εργάζονται.
4. Αίτια που συνδέονται με τις χώρες προέλευσης μεταναστών: πολιτικά (δικτατορίες, πραξικοπήματα, εσωτερικές συγκρούσεις, διώξεις, εμφύλιοι πόλεμοι κ.λπ.) οικονομικά (φτώχεια, πείνα, φυσικές καταστροφές, αθλιότητα, κακουχίες), κοινωνικά (δημιουργία αξιώσεων και καταναλωτικών επιθυμιών που δεν είναι δυνατόν να ικανοποιηθούν με τους πολύ χαμηλούς μισθούς και ημερομίσθια), δημογραφικά (μείωση της θνησιμότητας ιδιαίτερα της βρεφικής σε συνδυασμό με υψηλή αν και φθίνουσα γονιμότητα καταλήγει σε μεγάλη αύξηση του πληθυσμού των νέων).

Αίτια που αφορούν τους ίδιους τους μετανάστες που διαφέρουν ανάλογα με το αν προέρχονται από χώρες του Τρίτου Κόσμου, αν είναι πολιτικοί πρόσφυγες, αν προέρχονται από χώρες της Ε.Ο.Κ. ή αν είναι Πόντιοι (Πουλοπούλου-Έμκε, 1994, σ. 45-49).

2.5. Οι επιπτώσεις από την είσοδο των μεταναστών στην Ελλάδα

Μία πρώτη προσέγγιση των επιπτώσεων από την είσοδο των ξένων, είναι:

Στην αγορά εργασίας όπου παρουσιάζονται η νεοκλασική οικονομική προσέγγιση, η μαρξιστική προσέγγιση και η θεωρία της κατάτμησης της αγοράς εργασίας και οι επιπτώσεις στην αγορά εργασίας από την είσοδο μεταναστών από τις χώρες της Ε.Ο.Κ. (μισθωτοί, ελεύθεροι επαγγελματίες, επιχειρηματίες) και οι επιπτώσεις από την είσοδο μεταναστών από άλλες χώρες:

Εξετάζοντας τη διεθνή βιβλιογραφία, τις εγκυκλίους του Ελληνικού Υπουργείου Εργασίας συμπεραίνεται ότι μόνο μία επιστημονική έρευνα μπορεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα της ύπαρξης ανταγωνιστικότητας ανάμεσα στο ξένο και το γηγενές εργατικό δυναμικό, ιδιαίτερα το παράνομο.

Στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη όπου γίνεται αναφορά των επιστημονικών εργασιών που αποδεικνύουν τη συμβολή των μεταναστών στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής.

Οι κοινωνικές επιπτώσεις: ενσωμάτωση ή περιθωριοποίηση, ρατσισμός και προκαταλήψεις, επιρροή στη νεολαία, εγκληματικότητα των μεταναστών.

Οι επιπτώσεις στην ελληνική οικογένεια: οι αλλοδαποί και ιδιαίτερα οι ξένες γυναίκες από χώρες του Τρίτου κόσμου και της Ανατολικής Ευρώπης χρησιμοποιούνται για τη φύλαξη παιδιών και την παραμονή των ηλικιωμένων στο σπίτι.

Οι δημογραφικές επιπτώσεις.

Για τη ζωή των ξένων που προέρχονται από χώρες ανώτερου βαθμού ανάπτυξης, από χώρες του Τρίτου κόσμου και της Ανατολικής Ευρώπης (οικονομικών μεταναστών και πολιτικών προσφύγων), συγκεκριμένα, η οικογενειακή κατάσταση, η υγεία, η απασχόληση, το εισόδημα, η εκπαίδευση, η κατοικία, η πολιτισμική ταυτότητα και η βία κατά των μεταναστών στην Ελλάδα, τα οποία έχουν αποτελέσει αντικείμενο ερευνών. Σύμφωνα με την Έμκε-Πουλοπούλου (1994), «η ανάλυση των αιτιών, των επιπτώσεων και της ζωής των ξένων στην Ελλάδα κατέληξε σε προτάσεις στόχων και μέτρων πολιτικής.

α) Οι θετικές και αρνητικές επιπτώσεις από την απασχόληση ξένων έχουν επισημανθεί από Έλληνα ερευνητή που υποστηρίζει ότι η μεγάλη εισροή και απασχόληση αλλοδαπών που συμβάλουν στην αύξηση του εργατικού δυναμικού και

ιδιαίτερα των κατηγοριών εκείνων που αντιμετωπίζουν έντονη ζήτηση θεωρείται ότι επιδρά θετικά στην οικονομική δραστηριότητα αν και η απασχόληση αλλοδαπών χωρίς άδεια εργασίας θέτει ερωτηματικά για την ορθότητα ή την αποτελεσματικότητα της κρατικής πολιτικής και ενισχύει την ήδη μεγάλη παραοικονομία στη χώρα. Η αύξηση της εισφοροδιαφυγής από την παράνομη απασχόληση Ελλήνων και ξένων εντείνει τα προβλήματα των κύριων ασφαλιστικών οργανισμών, οι οποίοι αντιμετωπίζουν μεγάλη αύξηση του αριθμού των συνταξιούχων. Ανεξάρτητα από το νόμιμο ή μη, η μεγάλη απασχόληση των αλλοδαπών εγκυμονεί κινδύνους για προστριβές στην αγορά εργασίας, επειδή η ανεργία είναι ήδη υψηλή, δίχως προοπτικές ότι σύντομα θα αυξηθεί η ζήτηση στις κύριες κατηγορίες εργασίας.

β) Το πόρισμα της Βουλής αν και παραδέχεται ότι παρά την ανεργία στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλη έλλειψη εργατικών χεριών που καλύπτεται από ξένους λαθρομετανάστες δίνει έμφαση στις αρνητικές επιπτώσεις με τα ακόλουθα λόγια: "Με την αθρόα είσοδο λαθρομεταναστών-αλλοδαπών κυρίως Μουσουλμάνων και Αλβανών, η Ελλάδα μεταβάλλεται σε τόπο υποδοχής μεταναστών που δημιουργούν σοβαρά κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα προστριβές στην αγορά εργασίας, αύξηση της εισφοροδιαφυγής, αύξηση εγκληματικότητας, διακίνηση ναρκωτικών".

γ) Η μελέτη που δημοσιεύθηκε το 1993 αναφέρεται στις επιπτώσεις από την είσοδο των "μη κανονικών μεταναστών και των προσφύγων". Οι μετανάστες καλύπτουν ελλείψεις εργασίας σε ορισμένα επαγγέλματα και κατά τόπους αγορές εργασίας. Αυτές οι δουλειές είναι οπωσδήποτε κατώτερες, ανειδίκευτες, ή ημειδικευμένες παρουσιάζουν μεγάλη ανακύκλωση προσωπικού και είναι πιο κακοπληρωμένες. Κάτω από αυτές τις συνθήκες οι μετανάστες πράγματι ανταγωνίζονται τους ντόπιους εργάτες γι' αυτές τις δουλειές αλλά προφανώς η προσφορά εργασίας των ντόπιων εργατών για τέτοιες δουλειές δεν επαρκεί. Η προσφορά ανειδίκευτης και φθηνής εργασίας επιβραδύνει την υποκατάσταση κεφαλαίου/εργασίας και παρατείνει τη βιωσιμότητα μικρών επιχειρήσεων. Έχει ως επίπτωση την ελάττωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Οι μετανάστες συντελούν στην αύξηση της ποσότητας της ζήτησης σε ορισμένα βασικά καταναλωτικά αγαθά και υπηρεσίες (διατροφή, ρουχισμός, κατάλυμα, δημόσιες μεταφορές κ.λπ.). Οι μετανάστες δεν συνεισφέρουν άμεσα στα έσοδα από φορολογία εισοδήματος αλλά και δεν αποτελούν βάρος για τις κοινωνικές δαπάνες αφού δεν έχουν πρόσβαση στις περισσότερες δημόσιες υπηρεσίες και το κόστος αναπαραγωγής

της εργατικής δύναμης (οικογενειακά επιδόματα, σχολική εκπαίδευση, συντάξεις κ.λπ.) είναι μικρό. Κάνουν όμως χρήση της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Το 5% των παιδιών που προσέρχονται στα εξωτερικά ιατρεία είναι παιδιά μεταναστών» (Πουλοπούλου-Έμκε, 1994, σ. 50-59).

Σύμφωνα, λοιπόν, με την Έμκε-Πουλοπούλου (1994), «οι επιπτώσεις από την είσοδο μεταναστών πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο μελέτης από ερευνητικούς φορείς με τη συνεργασία επιστημόνων πολλών ειδικοτήτων, ώστε να υπάρξει επιστημονική γνώση του θέματος. Π.χ., οι επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής είναι ευνοϊκές σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της διεθνούς βιβλιογραφίας. Τώρα που η Ελλάδα έγινε χώρα υποδοχής μεταναστών δεν έχει και αυτή πλεονεκτήματα από την απασχόλησή τους; Ένα άλλο θέμα που χρειάζεται επιστημονική διερεύνηση είναι ο ρατσισμός στη χώρα μας.

Η ανάγκη για νέες προσεγγίσεις και για έρευνα προβάλλει επιτακτική. Όσο δεν μεταβάλλονται οι αιτίες, οι μετανάστες θα εξακολουθούν να έρχονται. Μόνο έρευνες που θα γίνουν από τα μεγάλα επιστημονικά κέντρα της χώρας ή από άλλους φορείς που έχουν τη δυνατότητα σε μικρό σχετικά χρονικό διάστημα να παρουσιάσουν αποτελέσματα, μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη διατύπωση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής».

2.6. Οι Πόντιοι μετανάστες - πρόσφυγες από τη Σοβιετική Ένωση

Σύμφωνα με την απογραφή της ΕΣΣΔ το 1979 υπήρχαν 344 χιλιάδες Έλληνες που είχαν την Ελληνική ως βασική γλώσσα. Υπήρχαν όμως στην πραγματικότητα πολλοί περισσότεροι που αυτοπροσδιορίζονται Έλληνες ή δεν δήλωσαν στις αρχές ότι γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα. Οι ελληνικές οργανώσεις στην ΕΣΣΔ ισχυρίζονται ότι οι Πόντιοι το 1987 ήταν 500 χιλ. άτομα. Σύμφωνα με άλλες εκτιμήσεις οι Έλληνες με τα παιδιά τους από μικτούς γάμους φτάνουν το ένα εκατομμύριο άτομα.

Η άφιξη των Ποντίων στην Ελλάδα δεν είναι ένα νέο φαινόμενο. Το πρώτο κύμα μαζικής μετανάστευσης Ελλήνων του Πόντου από τη Σοβιετική Ένωση προς την Ελλάδα παρατηρείται από το 1918 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1920 και κυρίως από το 1921-1923 και μετά την οκτωβριανή επανάσταση του 1917 και εξ αιτίας της εθνικιστικής πολιτικής των Μενσεβίκων. Οι διωγμοί επί Στάλιν προκαλούν το μεγάλο μεταναστευτικό κύμα του 1939, το 1957 έρχονται 100 οικογένειες από την Κεντρική

Ασία, το 1965 φτάνει μεγαλύτερο ρεύμα από τη Κεντρική Ασία, το 1974 αρχίζει η έλευση προσφύγων που είχε διακοπεί με τη δικτατορία στην περίοδο 1967-1974. Το 1987 μετανάστευσαν 527 άτομα, το 1988 ο αριθμός αυτός ανέρχεται σε 1365 το 1989 σε 6791, το 1990 σε 21.200. Το απόθεμα των Ποντίων υπολογίστηκε στην Ελλάδα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 σε 45 χιλιάδες άτομα. Το 1993 έφτασαν 1013 πρόσφυγες που εγκατέλειψαν την τέως ΕΣΣΔ εξ αιτίας του πολέμου στην Αμπχαζία.

Σύμφωνα με δειγματοληπτική έρευνα που έγινε το 1992 για τους Πόντιους ομογενείς που προέρχονταν από την τέως Σοβιετική Ένωση και έχουν εγκατασταθεί στην Ελλάδα στην περίοδο 1985-92, προέκυψαν τα ακόλουθα στοιχεία, τα οποία στη συνέχεια αναλύονται (Πουλοπούλου-Έμκε, 1994, σ. 75-78):

2.6.1. Λόγοι μετανάστευσης των Ποντίων στην Ελλάδα

«Γενεσιουργό αιτία αποτελεί το γεγονός ότι ποτέ δεν ταυτίστηκαν με τους πληθυσμούς που αναγκαστικά συμβιούσαν και οι πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν δεν τους επέτρεψαν να πραγματοποιήσουν τις βαθύτερες επιθυμίες τους.

Οι περισσότεροι ακολούθησαν συγγενείς δηλαδή αδέρφια, παιδιά, γονείς (32%) ή άλλους Ποντίους της περιοχής (17%). Ένα σημαντικό ποσοστό ήθελε να ζήσει στην πατρίδα (23%). Το 8% ανέφερε ότι είχε συγγενείς εδώ, το 4% ότι μετανάστευσε εξ αιτίας των εθνικών προβλημάτων στην περιοχή που ζούσαν, ένα μικρό ποσοστό (2,6%) ανέφερε τις καλύτερες συνθήκες ζωής εδώ και ένα μικρότερο ποσοστό (1,9%) ήλθαν στην Ελλάδα για χάρη των παιδιών τους (για το μέλλον, την γλώσσα, τη θρησκεία). Οι λόγοι διαφοροποιούνται ανάλογα με τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των μεταναστών. Το πολιτικό σύστημα ενοχλούσε περισσότερο τους πτυχιούχους συγκριτικά με τους άλλους. Όσοι προέρχονταν από τη Γεωργία αντιμετώπιζαν περισσότερα εθνικά προβλήματα εκεί. Η επιδείνωση της οικονομικής και πολιτικής κατάστασης στην ΕΣΣΔ μετά το 1989 οδήγησε στην απότομη αύξηση της μετανάστευσης Ελλήνων προς την Ελλάδα για να φτάσουν το 1990 21.209 άτομα. Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 και η ανακήρυξη 15 νέων κρατών και σε πολλά απ' αυτά η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης συνδυαζόμενη με την έξαρση του εθνικισμού θα αυξήσουν ακόμα περισσότερο το ρεύμα της μετανάστευσης προς την Ελλάδα ιδιαίτερα από τη Γεωργία, το Καζακστάν και τις υπόλοιπες κεντρο-ασιατικές δημοκρατίες. Το ελληνικό κράτος θα πρέπει να είναι έτοιμο ώστε μέσα σε

μερικά χρόνια να υποδεχθεί και να λύσει τα προβλήματα για πάνω από 100 χιλιάδες Έλληνες Πόντιους. Ο μεγαλύτερος συγκεντρωτισμός παρουσιάζεται στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Β. Ελλάδα. Ο κυριότερος λόγος που τούς κάνει να σκέπτονται μελλοντική μετακίνηση είναι η απόκτηση σπιτιού και η εξεύρεση δουλειάς.

2.6.2. Το Εκπαιδευτικό επίπεδο των Ποντίων

Οι Πόντιοι παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό ανώτατης και ανώτερης εκπαίδευσης (27%) ενώ αρκετοί είναι κάτοχοι απολυτηρίου μέσης εκπαίδευσης (36%). Οι αναλφάβητοι αποτελούν το 11% του πληθυσμού των Ποντίων ποσοστό υψηλότερο από το αντίστοιχο του ελληνικού πληθυσμού (9%). Εμφανίζουν υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο, ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στη μέση γενική συγκρινόμενοι με τον ελλαδικό αντίστοιχο πληθυσμό. Οι γυναίκες υπερτερούν των ανδρών στην ανώτερη εκπαίδευση και στην κατηγορία "δεν φοίτησαν σε σχολείο". Στις μικρότερες ηλικίες το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι υψηλότερο συγκριτικά με τις μεγαλύτερες».

2.6.3. Η απασχόληση των Ποντίων

Ενώ ο πληθυσμός των Ποντίων έχει ένα επαγγελματικό υπόβαθρο και ιστορικό που παρέχει πλήθος γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων, η απασχόλησή τους έχει σαφή τα χαρακτηριστικά της περιθωριοποίησης. Η έρευνα του 1992 μας δίνει πολλές πληροφορίες για την απασχόληση των Ποντίων στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα:

α) Συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό. Διαπιστώθηκε μία συρρίκνωση του οικονομικά μη ενεργού πληθυσμού των Ελλήνων Ποντίων με την παλιννόστησή τους καθώς κάτω από τις αυξημένες οικονομικές πιέσεις που υφίστανται οδηγήθηκαν σημαντικά τμήματα συνταξιούχων, μαθητών ή νοικοκυρών στις αγορές εργασίας, ενώ ταυτόχρονα διευρύνθηκε η συμμετοχή των εξαρτώμενων μελών έναντι των αυτοσυντηρούμενων, κυρίως εξ αιτίας της περιορισμένης παρουσίας των συνταξιούχων μέσα στον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι όλο και περισσότερα μέλη από τα νοικοκυριά εισρέουν στο εργατικό δυναμικό, αυτοί οι οποίοι παραμένουν στους οικονομικά μη ενεργούς είναι κατ' εξοχήν εξαρτώμενα μέλη, που σε συνδυασμό με την υψηλή ανεργία επαυξάνουν σημαντικά τις οικονομικές υποχρεώσεις των απασχολούμενων. Τα 3/4 του πληθυσμού 15 ετών και

άνω συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό. Χαμηλή είναι η γυναικεία συμμετοχή στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

β) Είδος απασχόλησης. Οι περισσότεροι απασχολούνταν ως τεχνίτες, εργάτες και χειριστές μεταφορικών μέσων. Κανένας δεν ήταν διευθυντής ή ανώτερο διοικητικό στέλεχος, και ελάχιστοι ήταν υπάλληλοι. Περιορισμένη η συμμετοχή σε επαγγέλματα σχετικά με γεωργία, κτηνοτροφία κ.λπ. Απασχολούμενοι με την παροχή υπηρεσιών 9% έμποροι και πωλητές 5% επιστημονικά επαγγέλματα 4,7%. Από τα άτομα 15 ετών και άνω 49,8% είναι απασχολούμενοι και 50,2% άνεργοι. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας το ήμισυ περίπου των οικονομικά ενεργών Ποντίων είναι χωρίς "κανονική" εργασία ένα όμως μεγάλο μέρος των ανέργων απασχολείται περιστασιακά όπως π.χ. στις λαϊκές αγορές. Από τους απασχολούμενους ένα σημαντικό ποσοστό 20% περίπου εργάζονται σε οικοδομές και ένα άλλο 28% σε βιομηχανίες ένδυσης υπόδησης, διατροφής και υφαντικών. Από τους απασχολούμενους στη γεωργία πολλοί εργάζονται εποχιακά και για μικρά χρονικά διαστήματα. Από αυτούς ένα πολύ μεγάλο ποσοστό 40% εργάζεται 4 μήνες το χρόνο, καλύπτοντας περιόδους αιχμής της αγροτικής παραγωγής.

γ) Ετεροαπασχόληση. Τουλάχιστον οι 8 στους 10 πτυχιούχους ανώτατου επιπέδου εκπαίδευσης και σχεδόν 9 στους 10 απόφοιτους ανώτερου επιπέδου εκπαίδευσης και ένα σημαντικό τμήμα αποφοίτων μέσης τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης, ασκούν απόλυτα άσχετα επαγγέλματα σε σχέση με τις γνώσεις και ειδικότητες τους.

δ) Μερική απασχόληση και υπεραπασχόληση. Από το σύνολο των κύρια απασχολούμενων μόλις το 1,6% είναι μερικής απασχόλησης και κυρίως αφορά κάποια γυναικεία συμμετοχή στα επαγγέλματα των υπηρετιών, καλλιτεχνών και των απασχολούμενων στις "λαϊκές" τα τρία τέταρτα εργάζονται με κανονικό ωράριο, ένας στους πέντε υπεραπασχολείται (κυρίως πρόκειται για άνδρες που εργάζονται σε γεωργικά επαγγέλματα και στις λαϊκές. Από το σύνολο των κύρια απασχολούμενων το 4,3% είναι διπλοαπασχολούμενοι, κατηγορία στην οποία υπεραντιπροσωπεύονται τα μέλη με τις μεγαλύτερες οικογενειακές και εισοδηματικές ευθύνες και αναγκαιότητες ασκώντας κατ' εξοχήν ως δεύτερη απασχόληση την άτυπη εργασία των "λαϊκών" σε μια προσπάθεια να αυξήσουν το εισόδημά τους.

ε) Η επαγγελματική κινητικότητα που ήταν περιορισμένη στη Σοβιετική Ένωση, στη φάση της παλιννόστησης σχεδόν διπλασιάστηκε. Η επαγγελματική

εξέλιξη στην Ελλάδα είναι πολύ περιορισμένη (6%). Η ακραία και υποβαθμισμένη επαγγελματική ένταξη είναι φυσικό να είναι ο κατ' εξοχήν γενεσιουργός παράγοντας μιας αυξημένης επιθυμίας για επαγγελματική αλλαγή.

Η **ανεργία των Ποντίων** ήταν υπερπενταπλάσια της ανεργίας των Ελλήνων (9%). Το ήμισυ του εργατικού δυναμικού είναι άνεργοι. Διακρίνονται στους ανοικτά ανέργους που αποτελούν το 31% του εργατικού δυναμικού και τους υποαπασχολούμενους άνεργους που συνιστούν το υπόλοιπο 20%. Στις τάξεις των άνεργων υπεραντιπροσωπεύονται οι γυναίκες στην ανοικτή ανεργία ενώ οι άνδρες υπερέχουν ελαφρώς στην κατανομή των άνεργων υποαπασχολούμενων. Η ανεργία των Ελλήνων Ποντίων δεν αφορά μόνο τα εξαρτώμενα μέλη αλλά σε σημαντικό βαθμό και τους υπεύθυνους νοικοκυριών, άτομα έγγαμα, σε κατ' εξοχήν παραγωγικές ηλικίες, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο με έμφαση στους νεοφερμένους (Πουλοπούλου-Έμκε, 1994, σ. 78-85).

2.6.4. Οι μετακινήσεις των Ποντίων στην Ελλάδα

Οι μετανάστες παρά το μικρό σχετικά χρόνο παραμονής τους στην Ελλάδα (πάνω από το 70% στη διετία 1989-1990) πραγματοποίησαν κάποιες μετακινήσεις που δηλώνουν την τάση συγκεντρωτισμού τους. Ο κυριότερος λόγος που τους παρακινεί να σκέπτονται μία μελλοντική μετακίνησή τους, είναι η απόκτηση σπιτιού και η εξεύρεση δουλειάς, δηλαδή ανάγκες βασικές η ικανοποίηση των οποίων θα δώσει προφανώς λύση και σε άλλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Σε άλλη μελέτη το μεγαλύτερο μέρος των Ποντίων (60%) έχει εγκατασταθεί στην περιφέρεια της πρωτεύουσας και το 15% στη Θεσσαλονίκη και το υπόλοιπο είναι διεσπαρμένο σε πολλές περιοχές αλλά κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα.

2.6.5. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Πόντιοι στην Ελλάδα

Η κακή οικονομική κατάσταση είναι το θεμελιακό πρόβλημα και η πηγή των περισσότερων από τα άλλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Προβλήματα στον τομέα της εργασίας είναι η αδυναμία τους να βρουν δουλειά ή να βρουν μόνιμη απασχόληση, οι χαμηλές αποδοχές, η ετεροαπασχόληση, οι άσχημες συνθήκες εργασίας, η απασχόλησή τους στις "λαϊκές αγορές" με τις συνεχείς μετακινήσεις, οι δυσμενείς συνθήκες απασχόλησης (βροχή, ζέστη) και η αβεβαιότητα που τις συνοδεύει και τέλος

η συμπεριφορά των εργοδοτών ή των Ελλήνων συναδέλφων τους. Η πλημμελής γνώση της ελληνικής γλώσσας, αποτελεί εμπόδιο για την εξεύρεση εργασίας. Τα προβλήματα στον κοινωνικό τομέα απορρέουν από την ατελή γνώση της ελληνικής γλώσσας. Άλλα προβλήματα: Η συμπεριφορά των ντόπιων, η άγνοια των νόμων και η μεγάλη γραφειοκρατία η ακρίβεια της ζωής, η έλλειψη ιδιόκτητου σπιτιού, αποτελούν πρόσθετα προβλήματα. Δύο χρόνια μετά την έρευνα, ελάχιστα έχουν γίνει για τη στέγαση τους ενώ τα προγράμματα προχωρούν με αργούς ρυθμούς. Πολύ λίγοι έχουν εξασφαλίσει μόνιμη στέγη. Στην Κομοτηνή γίνονται καταλήψεις σπιτιών που δεν έχουν ηλεκτρικό ρεύμα. Το ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης έχει νοικιάσει παλιά σπίτια. Οι συμβάσεις έχουν λήξει και δεν ανανεώνονται και οι οικογένειες καλούνται να πληρώσουν ενοίκιο ή να τα εγκαταλείψουν. Η κατάσταση στους οικισμούς στις Σάπες της Ροδόπης είναι απαράδεκτη.

2.6.6. Πηγές βοήθειας των Ποντίων

Το ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλινοστούτων Ελλήνων εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και δημιουργήθηκαν παρατήματα σε διάφορες πόλεις χωρίς αρμοδιότητες με αποτέλεσμα να εντείνεται η γραφειοκρατία. Στόχος των Ποντιακών Συλλόγων είναι η βοήθεια με διάφορους τρόπους (οικονομική, πληροφόρηση, υποστήριξη σε εργασιακά θέματα, φροντίδα για να ικανοποιηθούν οι στεγαστικές τους ανάγκες, οργάνωση σεμιναρίων για τη γλώσσα, ηθική υποστήριξη) των μεταναστών. Για υπηρεσίες στη Σοβιετική Ένωση αναφέρθηκε η καθυστέρηση, και η άσχημη συμπεριφορά των υπαλλήλων αλλά και η ανοργανωσιά, οι χρηματισμοί και η γραφειοκρατία. Για τις υπηρεσίες στην Ελλάδα προτείνουν λιγότερη γραφειοκρατία, αποτελεσματικότερους υπαλλήλους, και καλύτερη συμπεριφορά κυρίως από την αστυνομία, ζητούν καλύτερη πληροφόρηση από τον Ο.Α.Ε.Δ., διεκπεραίωση των υποθέσεών τους χωρίς χρηματισμούς ή μέσο. Για το τελωνείο και για όλες τις υπηρεσίες ζητούν υπαλλήλους που να γνωρίζουν ποντιακά ή ρωσικά (Πουλοπούλου-Έμκε, 1994, σ. 89-92).

2.6.7. Η πολιτισμική ταυτότητα των Ποντίων

Οι Πόντιοι παρά τις αντιξοότητες διατήρησαν αλώβητα τα πολιτιστικά τους στοιχεία στην πρώην Σοβιετική Ένωση και διαφύλαξαν την εθνική τους ταυτότητα. Το μεγάλο ρεύμα μεταναστών και προσφύγων εξ αιτίας πολιτικών αναταραχών και

εθνικιστικών εξάρσεων στην πρώην Σοβιετική Ένωση έχει ιδιαίτερα σοβαρές προεκτάσεις τόσο για τα ίδια τα άτομα όσο και για τις χώρες που τους υποδέχονται. Έρευνα με δείγμα 335 άτομα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών τείνουν να εναρμονίζονται με τα πολιτιστικά στοιχεία της Ελλάδας διατηρώντας παράλληλα τα πολιτιστικά στοιχεία της χώρας προέλευσης.

2.6.8. Συμπεράσματα για τους Πόντιους μετανάστες

Ιδιαίτερα ευνοϊκές επιπτώσεις θα είχε η εγκατάσταση των Ποντίων στη Θράκη όπου, καθώς είναι εργατικοί, μορφωμένοι και φιλότιμοι, θα συμβάλουν στην οικονομική της ανάπτυξη, και στην επίλυση του δημογραφικού προβλήματος της περιοχής. Ο τρόπος υποδοχής των ομογενών Ποντίων και των προσφύγων-μεταναστών από χώρες του τρίτου κόσμου και της Ανατολικής Ευρώπης συμβάλλει στην αύξηση της παραοικονομίας, της φοροδιαφυγής, της παρασιτικής δραστηριότητας, εντείνει τις περιφερειακές ανισότητες, δημιουργεί κοινωνικές εντάσεις. Η αδυναμία ενσωμάτωσής τους στην ελληνική οικονομία και κοινωνία οδηγεί σε κοινωνικό αποκλεισμό, με ενδεχόμενες δυσμενείς συνέπειες (π.χ. αύξηση της εγκληματικότητας). Έχουν δημιουργηθεί προσφυγικά γκέτο στο Μενίδι, τον Ασπρόπυργο, την Πελαγία της Αλεξανδρούπολης, τις Σάππες της Ροδόπης και σε εγκαταλειμμένα χωριά της Θράκης.

Τα προγράμματα αποκατάστασης των παλιννοστούντων αποδείχθηκαν αναποτελεσματικά. Απαιτείται σωστός σχεδιασμός της χωροταξικής κατανομής των νεοερχομένων Ποντίων ώστε να μη συσσωρεύονται στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα: Με το πολύτιμο αυτό ανθρώπινο κεφάλαιο που έρχεται στην Ελλάδα χωρίς να έχει η χώρα μας ξοδέψει για την ανατροφή και την εκπαίδευσή του, είναι δυνατόν να επιτευχθεί η περιφερειακή ανάπτυξη και να ενισχυθούν εθνικά ευαίσθητες περιοχές (Θράκη, Νησιά Ανατολικού Αιγαίου, Ήπειρος). Επειδή πολλοί είναι επιστήμονες, τεχνίτες, ειδικευμένοι εργάτες και πολύ λίγοι είναι αγρότες, ορθότερη θα ήταν η πολιτική εγκατάστασής τους σε μικρά αστικά κέντρα. Ιδανική λύση θα ήταν η ίδρυση της πόλης των Ποντίων στη Θράκη, στην παραθαλάσσια περιοχή Πετρωτά. Ας βοηθηθούν οι Πόντιοι να φτιάξουν τη Ρωμανία τους που θα δώσει ζωή όχι μόνο στη Θράκη αλλά σ' ολόκληρη την Ελλάδα (Πουλοπούλου-Έμκε, 1994, σ. 93-95).

2.7. Οι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα

2.7.1. Εισαγωγή

Η Αλβανία της δεκαετίας του 1990 είναι μία κατεστραμμένη κοινωνία. Χιλιάδες άνεργοι, άδεια ή κλειστά καταστήματα, εγκαταλειμμένα εργοστάσια, φτώχεια, μιζέρια. Οι βιομηχανικές μονάδες είναι υπερχρεωμένες και χρησιμοποιούν πρωτόγονο εξοπλισμό. Γι' αυτό φεύγουν οι Αλβανοί από τον τόπο τους και έρχονται στην Ελλάδα με βίζα ή χωρίς, περνώντας τα σύνορα από μονοπάτια τη νύχτα (κυρίως από τις πλαγιές του Σμόλικα). Ελάχιστοι πήγαν στην Ιταλία όπου ο στρατός κατέχει όλα τα λιμάνια, ελέγχει όλες τις ακτές και πυροβολεί τους μετανάστες. Η Αδριατική δεν περνιέται κολυμπώντας, ενώ τα ελληνοαλβανικά σύνορα (450 χιλιόμετρα συνοριακή γραμμή) είναι προσπελάσιμα, έστω και με μεγάλες δυσκολίες. Έρχονται γιατί ξέρουν ότι εδώ δουλεύοντας στα χωράφια, στις οικοδομές, ζώντας κάτω από σκληρές, συχνά απαράδεκτες συνθήκες θα καταφέρουν να αποταμιεύσουν μερικές χιλιάδες δραχμές που στην Αλβανία αντιστοιχούν με πολλών μηνών μισθούς. Η Αλβανία ζει από φιλανθρωπικές αποστολές και από την ξένη βοήθεια. Το συνάλλαγμα από την Ελλάδα αποτελεί για τους Αλβανούς πηγή ζωής. Επομένως η αλβανική οικονομική κρίση έχει μεγάλη σημασία για την Ελλάδα. Η απρογραμμάτιστη είσοδος Αλβανών στη χώρα μας προκαλεί κοινωνικά προβλήματα με υψηλό κόστος αντιμετώπισης.

2.7.2. Οι Βορειοηπειρώτες

Οι Έλληνες της Β. Ηπείρου, η οποία επιδικάστηκε στην Αλβανία το 1913, παρά τις διώξεις που υπέστη η ελληνική παιδεία και η χριστιανική θρησκεία διατήρησαν τα πολιτιστικά τους στοιχεία και διαφύλαξαν την εθνική τους ταυτότητα. Πριν από το 1990 η μετακίνηση Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα κάτω από συνθήκες διωγμών και ανάγκης φυσικής επιβίωσης ήταν περιορισμένη, γιατί η φυγή ενός μέλους σήμαινε εξορία για τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Μετά το άνοιγμα των συνόρων με την Αλβανία το 1990 μετακινούνται κυρίως οι άνδρες της οικογένειας για να εργαστούν στην Ελλάδα και να μεταφέρουν τα χρήματα που εξοικονομούν πίσω στην Αλβανία.

Σύμφωνα με την Έμκε-Πουλοπούλου (1994), «έρευνα με δείγμα 270 άτομα (214 άνδρες και 56 γυναίκες) από τους οποίους 130 μαθητές και 125 ενήλικες, 68,5% με μορφωτικό επίπεδο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο τρόπος ζωής στον ελληνικό χώρο φαίνεται αποδεκτός από τους Βορειοηπειρώτες,

χαρακτηρίζουν την ελληνική γλώσσα ως "μητρική" αφού υπήρξε σύμβολο διατήρησης της εθνικής ταυτότητας παρά τις απαγορεύσεις και τις διώξεις για τη διδασκαλία και τη χρήση της, αξιολογούν θετικά τις συνθήκες ζωής στην Ελλάδα, θετικότερα από τους Ποντίους εξ αιτίας των δυσμενών συνθηκών στην Αλβανία. Οι έφηβοι μαθητές δηλώνουν περισσότερο ικανοποιημένοι από τις συνθήκες ζωής στην Ελλάδα σε σχέση με τους ενήλικες. Οι μαθητές έχουν θετική στάση προς το σχολείο στην Ελλάδα και ρεαλιστική εκτίμηση των δυνατοτήτων τους για την περαιτέρω ακαδημαϊκή τους εξέλιξη. Οι ενήλικοι αξιολογούν σε μέτριο επίπεδο τις δραστηριότητες κατά τον ελεύθερο χρόνο στην Ελλάδα και πάντως σε χαμηλότερο επίπεδο απ' ό τι στην Αλβανία».

2.7.3. Οι Αλβανοί

«Εκτός από τη μελέτη που δημοσιεύθηκε το 1993 που αναφέρει τον αριθμό των 70-150 χιλιάδες Αλβανών, χωρίς τη διάκριση ανάμεσα σε Αλβανούς και Βορειοηπειρώτες, δεν είχε δημοσιευθεί μέχρι τα τέλη του 1993 καμία έρευνα που να αφορά τους Αλβανούς, ελληνικής καταγωγής. Σε άλλη μελέτη αναφέρεται ότι οι Αλβανοί έρχονται στην Ελλάδα για εποχιακή απασχόληση και κατόπιν επιστρέφουν. Τα αλβανικά διπλώματα δεν αναγνωρίζονται στην Ελλάδα ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα εγκλήματα που διαπράττονται από Αλβανούς». Έτσι σύμφωνα με την Έμκε-Πουλοπούλου (1994), «θεωρείται πως η επιστημονική ανάλυση της εισόδου Αλβανών στην Ελλάδα ως ένα θέμα πρώτης προτεραιότητας. Μόνο μία έρευνα μπορεί να δώσει τις διαστάσεις του προβλήματος και να αποτελέσει τη βάση για μία σωστή και ρεαλιστική πολιτική».

2.8. Συνθήκες ζωής και εργασίας των αλλοδαπών στην Ελλάδα

Οι συνθήκες ζωής των αλλοδαπών εργατών, ειδικά των ανειδίκευτων, είναι άθλιες (Καρασαββόγλου, 1998, σ. 60-65). Όπως οι ίδιοι ομολογούν έχουν πρόβλημα στέγης, ζουν σε ανθυγιεινούς χώρους πολλοί μαζί για να τα βγάλουν πέρα οικονομικά, χωρίς στοιχειώδεις ανέσεις, απομονωμένοι εξαιτίας της γλώσσας και των διαφορετικών παραδόσεων και μακριά από τις οικογένειές τους. Δεν έχουν σχολεία και πολιτιστικές δραστηριότητες και τα παιδιά των παράνομα εργαζόμενων αλλοδαπών αποκλείονται από τη διαδικασία της εκπαίδευσης. Παρ' όλ' αυτά, ο αλλοδαπός

μαθητικός πληθυσμός αποτελεί το 6% της συνολικής μαθητικής νεολαίας. Σε ό,τι αφορά τη χώρα προέλευσης, ποσοστό 49% των μαθητών αυτών προέρχεται από την τέως ΕΣΣΔ, 24% από την Αλβανία, και οι υπόλοιποι από διάφορες χώρες. Το μοναδικό για παιδιά μεταναστών ανεπίσημο "σχολείο" που λειτουργεί στην Ελλάδα είναι της Κοινότητας των Πολωνών, με τακτική προσέλευση μαθητών όπου διδάσκονται, εκτός από τα πολωνικά μαθήματα, η ελληνική γλώσσα και τα αγγλικά. Συγκεντρώνονται σε υποβαθμισμένες περιοχές όπως στην Πλατεία Βάθης, στο Μεταξουργείο, στο Αιγάλεω και αλλού).

Οι συνθήκες εργασίας είναι το ίδιο άθλιες. Οι εργοδότες, "πατώντας" στην ανάγκη τους για εργασία, απασχολούν αλλοδαπούς εργαζόμενους περισσότερο από το νόμιμο χρόνο σε βαριές, ανειδίκευτες, βρώμικες και κακοπληρωμένες δουλειές. Σε πολλούς τομείς της ελληνικής οικονομίας οι αλλοδαποί καλύπτουν πραγματικές ανάγκες της παραγωγής δεδομένου ότι κάνουν δουλειές στις οποίες πολλές φορές αρνείται να προσφέρει υπηρεσίες το ντόπιο εργατικό δυναμικό (Καρασαββόγλου, 1998, σ. 70-78).

2.8.1. Τομείς απασχόλησης των αλλοδαπών στην Ελλάδα

(www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=337)

Το Εργατικό Κέντρο Αθήνας (Ε.Κ.Α.) σε κείμενό του για τους ξένους εργάτες (Συνέδριο Εργατικού Κέντρου Αθήνας, Ιούλιος 1991) αναφέρει, ως τομείς που απασχολούνται οι αλλοδαποί, τους εξής:

- **Οικοδομές:** Απασχολούνται κυρίως Πολωνοί (15.000), Ασιάτες και 100 - 200 Τούρκοι πρόσφυγες.
- **Επισιτισμός - Τουρισμός - Ξενοδοχεία:** Άτομα από χώρες της Ε.Ε. που έρχονται ως τουρίστες και εργάζονται το καλοκαίρι, μόνιμοι υπάλληλοι-στελέχη επιχειρήσεων, καθώς επίσης Ταϊλανδέζες και Πολωνέζες.
- **Μέταλλο:** Αιγύπτιοι, Πακιστανοί, μειονότητες κ.λπ.
- **Καθαριότητα:** Συνεργεία καθαρισμού πολυκατοικιών που απασχολούν Ισπανούς και Ιρακινούς. Επίσης, ως οικιακές βοηθοί απασχολούνται συνήθως Ταϊλανδέζες, Αφρικανές, Πολωνέζες.
- **Εμπόριο-Υπηρεσίες:** Σε τουριστικά μαγαζιά ή τουριστικά γραφεία.
- **Υγεία:** Εργάζονται αρκετές γυναίκες ως νοσηλεύτριες σε νοσοκομείο και κλινικές.
- **Θεάματα-Μπαρ:** Δουλεύουν πολλές Ταϊλανδέζες και Αφρικανές (Καρασαββόγλου, 1998, σ. 79).

Ο κλάδος των οικοδομών και της κατασκευαστικής δραστηριότητας είναι αυτός στον οποίο απασχολείται ένα μεγάλο ποσοστό των Πολωνών και Αλβανών μεταναστών και αυτός στον οποίο κατά κύριο λόγο έχουν βρεθεί στην αγορά εργασίας αντιμετώπιι αλλοδαποί και Έλληνες εργαζόμενοι. Η οργάνωση της κατασκευής σε μικρά συνεργεία ευνοεί την επέκταση της παράνομης ή ημιπαράνομης απασχόλησης (Λινάρδος –Ρυλμόν Π., 1993).

Οι ξένοι εργάζονται επίσης στα χωράφια ως εργάτες γης, στα ορυχεία, στα βενζινάδικα, στις λάντζες των εστιατορίων, στα ψαράδικα, στα χοιροστάσια και τα πτηνοτροφεία. Γενικά, τους βρίσκουμε παντού. Ζουν με το άγχος της απόλυσης και της απέλασης, συνιστώντας έτσι ένα πειθήνιο και υπερεκμεταλλευτόμο εργατικό δυναμικό. Ανησυχητικές διαστάσεις έχει πάρει και το πρόβλημα της περίθαλψης των αλλοδαπών εργαζομένων, οι οποίοι είναι πολύ συχνά θύματα εργατικών ατυχημάτων λόγω των επικίνδυνων εργασιών που διεκπεραιώνουν και των δυσκολιών που έχουν σ' ό,τι αφορά στη γλώσσα.

Αντίθετα, όσα άτομα προέρχονται από τις χώρες-μέλη της Κοινότητας και εργάζονται στη χώρα μας, (Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, 30-09-94), απασχολούνται κύρια ως διευθυντικά στελέχη (8%), επιστημονικοί συνεργάτες (14,8%), υπάλληλοι γραφείου (21%), στην παροχή υπηρεσιών (23,3%), ενώ ελάχιστοι στον πρωτογενή τομέα (0,9%) και ως τεχνίτες εργάτες (10%).

2.9. Οι διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας, από το 1989 μέχρι το 1994, διάστημα για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, ο αριθμός των νόμιμα απασχολούμενων αλλοδαπών στην Ελλάδα, παρουσιάζει αύξηση (1989 24.662 - 1994 28.730). Η πλειοψηφία των απασχολούμενων αλλοδαπών είναι άνδρες, αλλά σταδιακά αυξάνονται αριθμητικά και οι γυναίκες. Συμβουλευόμενοι τα στοιχεία (Πίνακας 1.2.) διαπιστώνουμε ότι από τους 28.730 με άδεια εργασίας αλλοδαπούς, οι 17.040 ήταν άνδρες (1989 16.023) και οι 11.690 γυναίκες (1989 8.639). Εξ' άλλου 19.009 προέρχονται από την Ευρώπη, οι 2.162 από την Αφρική, οι 1.308 από την Αμερική, οι 5.907 από την Ασία και οι 323 από την Αυστραλία. Οι 13.594 είναι πολίτες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ενώ οι 3.003 ήταν Έλληνες Ομογενείς (Καρασαββόγλου Α., 1998, σ. 83-87).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.

ΝΟΜΙΜΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ 1989-1994						
	1989	1990	1991	1992	1993	1994
ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ						
Σύνολο	24.662	27.022	29.439	33.912	29.948	28.730
Άνδρες	16.023	17.436	17.034	18.553	16.108	17.040
Γυναίκες	8.639	9.586	12.405	15.359	13.840	11.690
ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ						
Ευρώπη	13.940	14.793	18.172	24.953	24.153	19.009
Αφρική	1.642	2.512	1.636	1.515	824	2.162
Αμερική	1.839	1.956	1.648	1.156	753	1.300
Ασία	6.389	6.958	7.265	5.761	3.872	5.907
Αυστραλία - Ωκεανία	731	626	598	483	327	323
Ακαθόριστοι	121	177	120	44	19	29
ΣΗΜΕΙΩΣΗ						
Κοινωνικοί (ΕΟΚ των 12)	8.665	10.329	13.493	19.960	19.627	13.594
Ομογενείς (από Τουρκία, Αλβανία, Κύπρο)	6.255	4.820	4.135	3.944	Κ. 1.836 Τ. 992	Κ. 1.861 Τ. 1.142

Πηγή : Υπ. Εργασίας - Ε.Σ.Υ.Ε.

Ομογενείς από Κύπρο 1.836 και Τουρκία	992	Σύνολο	2.828
Ομογενείς από Κύπρο 1.861 και Τουρκία	1.142	Σύνολο	3.003

Από άποψη απασχόλησης των ξένων στους διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας (Πίνακας 1.3.), παρατηρούμε ότι οι κατηγορίες εμπόριο ξενοδοχεία εστιατόρια, μεταφορές-επικοινωνίες και οι υπηρεσίες απασχολούν τον μεγαλύτερο αριθμό των νόμιμα απασχολούμενων αλλοδαπών.

Από τα στοιχεία του Υπουργείου Εργασίας προκύπτει ότι η κατηγορία με τον μεγαλύτερο αριθμό νόμιμα απασχολούμενων αλλοδαπών είναι ο κλάδος των υπηρεσιών (8.071 άτομα). Ακολουθούν οι αλλοδαποί που εργάζονται στο εμπόριο - ξενοδοχεία -εστιατόρια (8.032), καθώς επίσης και αυτοί που εργάζονται στις μεταφορές-επικοινωνίες (4.404) και στη βιομηχανία-βιοτεχνία (3.128). Αύξηση παρουσιάζει και ο αριθμός των ξένων ναυτικών που υπηρετούν σε ελληνικά και ελληνόκτητα εμπορικά πλοία. Συγκεκριμένα τα ελληνικά και ελληνόκτητα πλοία που είναι συμβεβλημένα με το Ν.Α.Τ. απασχολούν 10.085 αλλοδαπούς ναυτικούς (1988 8.632 αλλοδαποί). Απ' αυτούς, οι 6.150 (20.0%) υπηρετούν σε ελληνικά πλοία, ενώ οι 3.936 (64.0%) εργάζονται σε ελληνόκτητα πλοία. Οι περισσότεροι ξένοι ναυτικοί απασχολούνται ως κατώτερο ναυτεργατικό δυναμικό και μάλιστα σε συγκεκριμένες ειδικότητες όπως ναύτες (37,3%), βοηθοί θαλαμηπόλοι (65%), καθαριστές (71%), και λιπαντές (39%). Το SOPEMI εκτιμά ότι οι αλλοδαποί ναυτεργάτες που δεν είναι εγγεγραμμένοι στο ΝΑΤ είναι μεταξύ 12.000 και 14.000 (SOPEMI, ΟΟΣΑ 1991).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3.

ΚΛΑΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜ. ΔΡΑΣΤ. 30-9-94						
ΑΡΙΘΜ. ΤΩΝ ΝΟΜΙΜΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΑΛΛΟΔΑΦΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΙΣ 30-9-1994 ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ						
ΚΛΑΔΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΑΛΛΟΔΑΦΩΝ		ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΟΚ ΤΩΝ '92		ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΑΠΟ ΑΛΒΑΝΙΑ ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΥΠΡΟ	
	Απόλυτος	%	Απόλυτος	%	Απόλυτος	%
ΣΥΝΟΛΟ	27.606	100 %	14.268	100 %	2.822	100 %
ΑΝΔΡΕΣ	16.013	58 %	7.734	54,2 %	2.033	72 %
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	11.593	42 %	6.534	45,8 %	789	28 %
1. Γεωργία - Κτηνοτροφία - Δάση - Αλιεία	1.254	4,5	154	1,1	21	0,7
2. Ορυχεία - Μεταλλεία - Άσβεστα - Κλπ.	89	0,3	43	0,3	12	0,4
3. Βιομηχανία - Βιοτεχνία	3.128	11,3	1.658	11,6	426	15,1
4. Ηλεκτρισμός - Φατρίες - Υδροηλ.	77	0,3	62	0,4		
5. Οικόδομητες - Δημ. Έργα	1.807	6,5	547	3,8	326	11,6
6. Εμπόριο - Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	8.032	2,9	4.866	34,1	801	28,4
7. Μεταφορές - Επικοινωνίες	4.404	16,0	2.688	18,8	319	11,3
8. Τράπεζες - Ασφάλειες	744	2,7	542	3,8	113	4,0
9. Υπηρεσίες	8.071	29,2	3.673	25,7	757	26,8

Πηγή : Υπουργείο Εργασίας

Η παράνομη μετανάστευση εκτιμάται ότι φθάνει συνολικά τις 350.000 με 400.000 άτομα. Το Υπουργείο Εξωτερικών υπολογίζει ότι φιλοξενούμε, σχεδόν, 500.000-600.000 αλλοδαπούς που βρίσκονται παράνομα στη χώρα. Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης εξ' άλλου υπολογίζει τον αριθμό των αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα σε 471.485 (έγγραφο του υπουργείου Δημόσιας Τάξης προς το Ινστιτούτο Εργασίας της Γ.Σ.Ε.Ε. (ΙΝ.Ε/Γ.Σ.Ε.Ε.). Απ' αυτούς οι αλλοδαποί με άδεια παραμονής ανέρχονται σε 76.200 άτομα, ενώ όσοι έχουν άδεια εργασίας είναι 27.236. Υπολογίζεται ότι οι παράνομοι είναι 395.285 άτομα, αλλά όπως οι αρμόδιοι αναγνωρίζουν, ο αριθμός αυτός δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το ίδιο υπουργείο εκτιμά ότι ο αριθμός των **Αλβανών** μόνο που παραμένουν παράνομα στην Ελλάδα είναι 200.000 περίπου. Επίσης σύμφωνα με πληροφορίες που προέρχονται από μέλη της πολωνικής κοινότητας στην Ελλάδα, οι Πολωνοί εργαζόμενοι, χωρίς άδεια εργασίας, είναι μεταξύ 80.000 και 100.000. Παρόμοια εκτίμηση έκανε και η Ομοσπονδία Οικοδόμων σε συνέντευξη Τύπου (25/9/91) με θέμα "Το νομοσχέδιο για τους αλλοδαπούς και οι προτάσεις της Ομοσπονδίας για τους αλλοδαπούς εργάτες". Ο βασικός τομέας απασχόλησής τους είναι η οικοδομή και τα εστιατόρια για τους άνδρες και καθαρίστριες οι γυναίκες, με εξευτελιστικά, βέβαια, μεροκάματα.

Άλλες μικρότερες κοινότητες είναι των Αιγυπτίων (50.000 περίπου από τους οποίους οι 35.000 είναι παράνομοι) και των Φιλιππινέζων που φθάνουν τις 40.000 άτομα. Οι Φιλιππινέζοι, μάλιστα, έχουν και αρκετές οργανώσεις στην Ελλάδα, με βασικότερη το "KASAPI". Η πλειοψηφία τους είναι γυναίκες, που εργάζονται ως οικιακές βοηθοί. Οι περισσότερες είναι ανασφάλιστες και όταν τις καλύπτουν με ένσημα Ι.Κ.Α., αναγκάζονται από τους εργοδότες πολλές φορές, όπως δηλώνουν εκπρόσωποι του "KASAPI", να τα πληρώνουν μισά-μισά.

Όσον αφορά τους Έλληνες Ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ και Αλβανούς μετανάστες: Το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Παλινοστούντων Ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.) εκτιμά ότι ο αριθμός των Ελλήνων από την πρώην ΕΣΣΔ που έχουν έρθει από το 1989 στην Ελλάδα προσεγγίζει τις 60.000. Ένας περιορισμένος αριθμός από τους Πόντιους που έχουν έρθει μέχρι τώρα στην Ελλάδα φιλοξενούνται σε οικισμούς υποδοχής και σε μισθωμένες από το Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. κατοικίες και ήταν μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1993 μόνο 8.207 άτομα. Άλλοι τόποι

κατοικίας τους είναι η περιοχή του Μενιδίου, η Ελευσίνα, η Καβάλα, η Κομοτηνή κ.λπ.

Για τους Βορειοηπειρώτες δεν έχει γίνει σχετική καταγραφή, ούτε προβλέπονται μέτρα για την υποδοχή και ενσωμάτωσή τους, δεδομένου ότι η πολιτική του ελληνικού κράτους φαίνεται να είναι η επιστροφή τους στην Αλβανία. Από τα στοιχεία του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε. φαίνεται ότι ο αριθμός των εισερχομένων κατά το 1990 έφθασε τις 6.000, ενώ στις αρχές του 1991 είχαν εισέλθει τουλάχιστον 15.000 άτομα.

Λιγότερο ακριβείς είναι οι πληροφορίες σχετικά με τη μετανάστευση Αλβανών στην Ελλάδα. Η εξαιρετικά δύσκολη εκτίμηση του αριθμού των μεταναστών από την Αλβανία οφείλεται στο γεγονός ότι υπάρχει συνεχής μετακίνηση ενός σημαντικού ποσοστού αυτών από και προς την Αλβανία. Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης εκτιμά ότι υπάρχουν περίπου 200.000 Αλβανοί μετανάστες.

Οι εικόνες που προβάλλουν, συχνά, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.) για το ξερίζωμα ανθρώπων από τα σπίτια τους, είναι σκηνές καθημερινότητας στην Αφρική, Ασία και Μέση Ανατολή. Η πολιτική αστάθεια σε μια σειρά χωρών είχε ως συνέπεια την ύπαρξη μεταναστευτικών ροών και προς την Ελλάδα. Στατιστικά στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (Δ.Ο.Μ.) δείχνουν μια αύξηση του αριθμού των αναγνωρισμένων ως πρόσφυγες από 12.845 τον Δεκέμβριο του 1989 σε 13.681 στις 31/8/1990.

Οι πληροφορίες της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες δείχνουν, για το 1991 και 1992, μια σαφή κάμψη τόσο του αριθμού των αιτήσεων για χορήγηση πολιτικού ασύλου όσο και στο σύνολο των αναγνωρισμένων πολιτικών φυγάδων. Έτσι, ενώ το 1991 υποβλήθηκαν 4.381 αιτήσεις για χορήγηση πολιτικού ασύλου, κατά τη διάρκεια του 1991 και 1992 ζήτησαν να αναγνωρισθούν ως πρόσφυγες από την Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε., 1.078 και 1.850 άτομα αντίστοιχα.

Πολλοί από τους πρόσφυγες (κατά κύριο λόγο Πολωνοί) μετακινούνται προς τις Η.Π.Α. και τον Καναδά, γι' αυτό θεωρούν την Ελλάδα σαν προσωρινό σταθμό στην αναζήτηση χώρας εγκατάστασης και απασχόλησης (Καασαββόγλου, Μαδυτινός κ.ά., 1996, σ. 48-52).

2.9.1. Στατιστικά στοιχεία μεταναστών στο σύνολο της χώρας

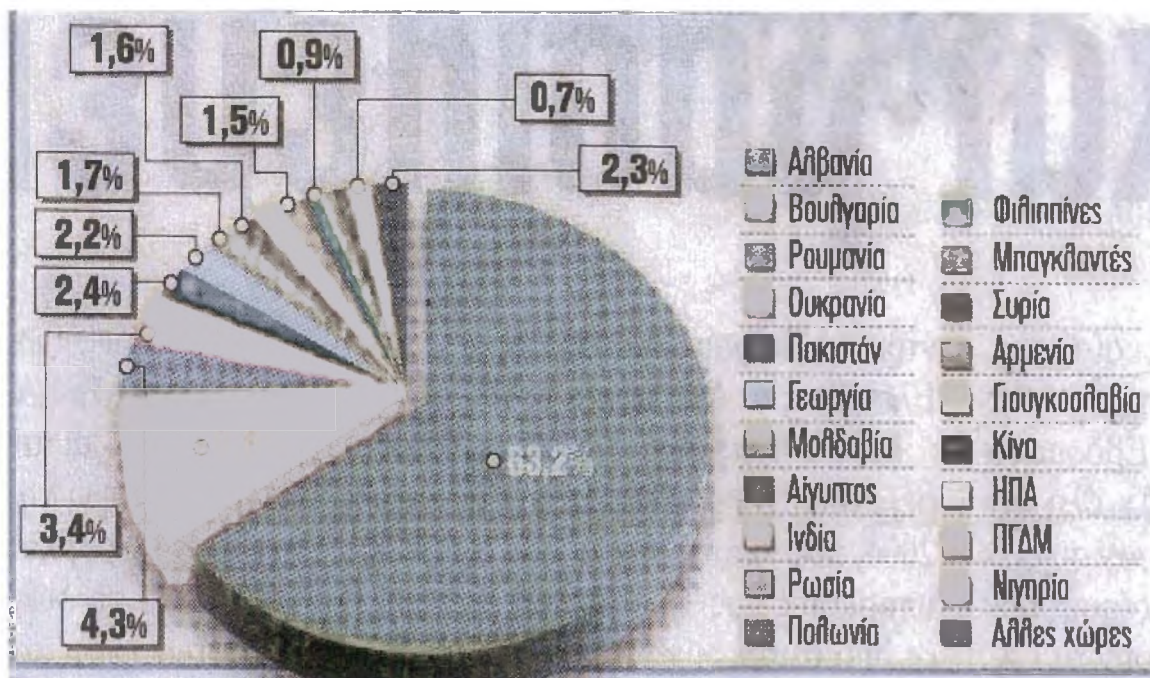
Στη συνέχεια παρατίθενται κάποια νούμερα που αφορούν όλους τους μετανάστες της χώρας μας, σύμφωνα με την απογραφή του 2001.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.

Σύνολο μεταναστών 900.000 (περίπου το 9% του πληθυσμού).

Μαζί με τους πολιτογραφημένους Έλληνες: 1.150.000 (11% του πληθυσμού)

**Εθνικότητες μεταναστών στο σύνολο της χώρας-
σύμφωνα με τις άδειες παραμονής**

(Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας- απογραφή 2001).

Παρατηρώντας τον πίνακα βλέπουμε ότι οι Αλβανοί είναι οι μετανάστες με συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό από όλους όσους ζουν στη χώρα μας και ότι η Ελλάδα είναι η μόνη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία έχει μια εθνικότητα μεταναστών που ξεπερνά το 50% του συνόλου των μεταναστών που ζουν σε αυτή.

Ακολουθούν οι υπόλοιποι Βαλκάνιοι γείτονές μας Βούλγαροι (8,8%) και Ρουμάνοι 4,3% (http://www.dimos_renti,2007).

2.9.2. Χαρακτηριστικά των μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα βάσει στατιστικών στοιχείων

Παρατίθενται εδώ ορισμένα χαρακτηριστικά των μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία που παραθέτει η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (Ο.Κ.Ε.) στο διαδίκτυο, όπως αυτά προκύπτουν από την απογραφή του 2001.

α. Ηλικία: Στον Πίνακα I καταγράφεται η ηλικιακή σύνθεση των μεταναστών στην Ελλάδα. Όπως προκύπτει, η ηλικιακή διάρθρωση των μεταναστών είναι σχεδόν η αντίθετη από αυτή του γενικού πληθυσμού της χώρας.

Έτσι, ενώ το ποσοστό του γενικού πληθυσμού που είναι 65 ετών και άνω ανέρχεται σε 17,08%, στους μετανάστες το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε μόλις 3,50%. Στις ηλικίες 1-14 ετών, το ποσοστό των μεταναστών είναι 16,67% ενώ του γενικού πληθυσμού σε 15,20% και με έντονα καθοδική τάση (το 1971 ανερχόταν 25,36%, το 1981 είχε μειωθεί σε 23,69% και το 19991 ήταν ήδη μόλις 19,25%).

Αν και για τους μετανάστες δεν είναι δυνατόν να υπάρξει διαχρονική εκτίμηση ως προς την ηλικιακή σύνθεση καθώς ως σημείο αναφοράς υπάρχει μόνο η απογραφή του 2001, βάσιμα εκτιμάται ότι η τάση σε ό,τι αφορά τα άτομα 0-14 ετών θα είναι ανοδική (<http://www.oke.gr/gnomes/gn.109.GNOMI-IMMIGRATION-TELIKO.doc>, 2007).

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

	Σύνολο	Άρνες	Θήλεις
ΗΛΙΚΙΑ	1	2	3
0-14	127.090	66.584	60.506
15-64	608.416	336.664	271.752
65-	26.685	12.304	14.381
Σύνολο	762.191	415.552	346.639

β. Φύλο: Σημαντικές διαφορές με το γενικό πληθυσμό, που είναι εύκολα εξηγήσιμες, παρατηρούνται και στο φύλο των μεταναστών (βλ. επίσης Πίνακα I). Συγκεκριμένα ενώ στους μετανάστες οι γυναίκες ανέρχονται στο 45,47% του συνόλου, στο γενικό πληθυσμό η αναλογία είναι παραδοσιακά υπέρ των γυναικών και ανέρχεται στο 50,45%. Η στατιστική αυτή παρατήρηση βρίσκει την εξήγησή της στους οικονομικούς λόγους για τους οποίους έρχονται στη χώρα μας οι μετανάστες και στον

παραδοσιακό ρόλο που διαδραματίζουν οι γυναίκες στις χώρες αποστολής και που δημιουργεί λιγότερα κίνητρα για τη μετανάστευσή τους από ό,τι για τους άντρες. Πάντως, μπορεί κανείς να εικάσει ότι με την πάροδο του χρόνου, και με την αύξηση του φαινομένου της οικογενειακής μετανάστευσης, το ποσοστό των γυναικών μεταναστών θα παρουσιάσει ανοδική τάση στο μέλλον.¹

γ. Οικογενειακή Κατάσταση: Από τον Πίνακα II προκύπτει η οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών συνολικά. Ποσοστό 44,32% είναι άγαμοι ενώ το ποσοστό αυτών που δηλώνουν έγγαμοι ανέρχεται σε 48,19% (οι υπόλοιποι δηλώνουν διαζευγμένοι / εν διαστάσει ή τελούντες σε χηρεία). Αν και δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία ειδικότερα για την οικογενειακή κατάσταση όσων μεταναστών προέρχονται από τρίτες μεσογειακές χώρες, μπορεί κανείς βάσιμα να υποθέσει ότι τα σχετικά ποσοστά σε αυτό το θέμα δεν διαφοροποιούνται από αυτά του συνόλου των μεταναστών.

ΠΙΝΑΚΑΣ II

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

	Σύνολο	ΑΓΑΜΟΙ	ΕΓΓΑΜΟΙ	ΧΗΡΟΙ	ΔΙΑΖΕΥΓ.	ΔΙΑΣΤΑΣΗ
	1	2	3	4	5	6
ΑΡΡΕΝΕΣ	415.552	211.789	187.593	5.765	6.762	3.643
ΘΗΛΕΙΣ	346.639	126.030	179.738	19.375	15.964	5.532
Σύνολο	762.191	337.819	367.331	25.140	22.726	9.175

δ. Λόγος έλευσης στην Ελλάδα: Τα αποτελέσματα της απογραφής είναι αναμενόμενα στον τομέα αυτό (Πίνακας III). Βασικότερος λόγος μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι η αναζήτηση εργασίας με 47,14% (54,21%)², ενώ το ποσοστό που αναφέρει την οικογενειακή επανένωση ως λόγο μετανάστευσης ανέρχεται στο 9,00% (13,11%).

Το ποσοστό μεταναστών από τρίτες μεσογειακές χώρες που δηλώνει ως λόγο μετανάστευσης την αναζήτηση ασύλου ανέρχεται σε 11,40% που είναι εντυπωσιακά

¹ Στο ποσοστό αυτό έχουν αθροισθεί οι μετανάστες που έχουν αποκτήσει το καθεστώς του πρόσφυγα και αυτοί των οποίων η σχετική αίτηση εκκρεμεί.

² Τα ποσοστά που εμφανίζονται στο κεφάλαιο έχουν ως σημείο αναφοράς τους μετανάστες από τις τρίτες μεσογειακές χώρες ενώ για λόγους πληρότητας αναφέρονται σε παρένθεση και τα αντίστοιχα ποσοστά στο σύνολο των μεταναστών ανεξαρτήτως χώρας προέλευσης.

μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο των μεταναστών (1,62%).³ Σημαντικό ποσοστό επίσης μεταναστών δηλώνει ως λόγο μετανάστευσης τον επαναπατρισμό/παλιννόστηση (12,7%). Πρόκειται κυρίως για ελληνικής καταγωγής άτομα που είχαν (τα ίδια ή οι πρόγονοί τους) μεταναστεύσει στο εξωτερικό κατά το παρελθόν και τώρα επιστρέφουν στην Ελλάδα, εξέλιξη που εντάσσεται και αυτή στο ευρύτερο φαινόμενο μετατροπής της χώρας μας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών.

Στους πίνακες που παρατίθενται πιο κάτω παρατηρούμε:

- 1) στον πίνακα IV τους απασχολούμενους αλλοδαπούς κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο Ελλάδος, περιφέρειες και νομούς, σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού της 18^{ης} Μαΐου του 2001⁴.

και

- 2) στον πίνακα V τους αλλοδαπούς κατά υπηκοότητα και επίπεδο εκπαίδευσης σε σύνολο Ελλάδας και περιφέρειας κατά την απογραφή πληθυσμού της 18^{ης} Μαρτίου 2001 (www.oke.gr/gnomes, 2007).

³ Η εξήγηση έγκειται ότι στην κατηγορία αυτή ανήκει σημαντικός αριθμός Κούρδων που προέρχονται από τρίτες μεσογειακές χώρες. Αντίθετα, το ποσοστό όσων ανήκουν στην κατηγορία της αναζήτησης ασύλου/πρόσφυγες και προέρχονται από την Ανατολική Ευρώπη (βασική πηγή προέλευσης της μετανάστευσης σε ό,τι αφορά την Ελλάδα) είναι σχεδόν μηδενικά.

⁴ <http://www.oke.gr/gnomes/gn.109.GNOMI-IMMIGRATION-TELIKO.doc>, ΓΝΩΜΗ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε. «Η μετανάστευση και η συνεργασία μεταξύ των κρατών στη Μεσόγειο», ημερ. πρόσβασης 07-06-2007

Πίνακας III
Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα και κύριο λόγο εγκατάστασης στην Ελλάδα

Υπηκοότητα	Λόγοι εγκατάστασης							
	Αμφοτέρων των φύλλων							
	Σύνολο	Εργασία	Επαναπατριsmός Γαλινόσηση	Επανάωση Οικογενείας	Σπουδές	Αναζήτηση ασύλου	Πρόσφυγας	Άλλος λόγος
	1	2	3	4	5	6	7	8
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	762.191	413.214	51694	99.968	20.787	9.980	2.368	164.180
Αίγυπτος	7448	4958	244	600	129	14	1	1502
Αλγερία	267	172	10	19	15	30	1	20
Γάζα	243	64	3	13	112	0	0	51
Ιορδανία	672	175	13	73	231	9	1	170
Ισραήλ	348	116	15	27	53	6	0	131
Λίβανος	1277	492	73	152	105	41	18	396
Λιβύη	196	54	5	29	28	12	2	66
Μαρόκο	526	336	7	30	32	14	0	107
Συρία	5552	3585	47	491	297	50	17	1065
Τυνησία	231	144	0	21	13	10	0	43
Τουρκία	7881	1520	2559	763	217	1518	1067	237
Euromed	24.641	11.616	2.976	2.218	1.232	1.704	1.107	3.788

Πίνακας IV
Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας
Σύνολο Ελλάδος, περιφέρειες και νομοί
Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαΐου 2001

Φύλλο - Υπηκοότητα	Σύνολο	Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας									
		Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	Ορυχεία, λατομεία	Μεταποιητικές βιομηχανίες	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, νερού	Κατάσκευες	Εμπόριο, κατασκευές ξενοδοχεία εστιατόρια	Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	Ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί	Λοιπές υπηρεσίες	Δήλωσαν ασαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομικής δραστηριότητας
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	391.674	68.682	648	46.553	569	96.003	61.497	10.721	1.506	80.448	22.724
Αίγυπτος	4.823	659	1	708	5	1290	1.130	185	10	510	279
Αλγερία	148	14	0	16	1	33	35	8	1	21	18
Γάζα	87	3	0	8	0	20	17	4	0	32	3
Ιορδανία	273	2	0	33	1	45	53	12	1	112	13
Ισραήλ	96	4	0	10	0	4	28	5	1	40	4
Λίβανος	640	4	0	97	0	99	169	44	21	152	54
Λιβύη	73	5	0	7	0	6	21	10	0	21	3
Μαρόκο	320	14	0	51	0	54	73	18	0	96	11
Συρία	3.679	36	0	1087	0	1469	543	107	5	205	190
Τυνησία	152	8	0	15	0	44	41	7	1	26	9
Τουρκία	2.469	65	2	435	5	304	782	155	49	512	145
Euromed	12.760	814	3	2.467	12	3.368	2.892	555	89	1727	729

Πίνακας V
Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλλο και επίπεδο εκπαίδευσης
Σύνολο Ελλάδος και περιφέρειας
Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001

Φύλο - Υπηκοότητες	Επίπεδο εκπαίδευσης													
	Σύνολο	Κάτοχοι διδακτορικού τίτλου	Κάτοχοι Μάστερ	Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	Πτυχιούχοι ΤΕΙ (ΚΑΤΕ ΚΑΤΕΕ) Εκκλησιαστικής εκπαίδευσης	Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης	Πτυχιούχοι ΤΕΛ	Πτυχιούχοι ΤΕΣ	Απόφοιτοι 3ταξίου Γυμνασίου	Απόφοιτοι Δημοτικού	Φοιτούν στο Δημοτικό	Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή ανάγνωση	Δε γνωρίζουν γραφή, ανάγνωση
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Σύνολο χώρας	762.191	1.446	3.353	54.647	15.985	20.659	200.324	13.220	9.490	128.137	166.937	56.707	21.058	70.228
Αίγυπτος	7448	15	31	1123	256	349	2069	134	121	762	1129	203	322	934
Αλγερία	267	1	3	41	6	10	72	2	4	43	37	12	9	27
Γάζα	243	2	7	84	8	7	90	2	0	7	15	10	2	9
Ιορδανία	672	10	32	202	33	27	205	2	2	35	33	35	2	54
Ισραήλ	348	6	9	56	11	8	101	4	4	16	100	11	5	17
Λίβανος	1277	8	42	281	40	76	367	8	4	134	160	46	27	84
Λιβύη	196	1	5	37	7	17	51	0	2	14	23	24	1	14
Μαρόκο	526	2	5	74	8	21	183	5	2	66	78	15	19	48
Συρία	5552	18	7	404	96	121	1487	48	35	910	1291	204	254	677
Τυνησία	231	2	4	25	4	12	79	7	4	36	31	3	2	22
Τουρκία	7881	12	47	606	135	252	2419	80	57	839	2389	145	475	425
Euromed	24.641	77	192	2933	604	900	7123	292	235	2862	5286	708	1118	2311

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

3.1. Το νομικό καθεστώς στην Ευρώπη και στην Ελλάδα

«Από τις αρχές της δεκαετίας του '70 η μεταναστευτική πολιτική των ανεπτυγμένων ευρωπαϊκών χωρών επαναπροσδιορίζεται με κύριο στόχο τη λήψη μέτρων για περιορισμό της εισόδου νέων μεταναστών. Αυτό είναι αποτέλεσμα της εξασθένησης των ρυθμών της οικονομικής ανάπτυξης και της βιομηχανικής αναδιάρθρωσης στις αναπτυγμένες χώρες.

Η πολιτική αυτή επέτρεψε, στις αρχές της δεκαετίας του '80, τη γκετοποίηση του μεταναστευτικού πληθυσμού με συνέπεια την μετατροπή του σε "Νότο" στο εσωτερικό των κοινωνιών του ευρωπαϊκού "Βορρά".

Η αλλαγή της πολιτικής και του περιορισμού της εισόδου μεταναστών δημιούργησε ένα ρεύμα λαθρομεταναστών, οι οποίοι προσπαθούν να εισέλθουν στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης μέσω, κυρίως, των ευρωπαϊκών μεσογειακών κρατών. Οι τελευταίες μετατρέπονται έτσι από χώρες αποστολής σε χώρες υποδοχής μεταναστών⁵. Με αφορμή, μάλιστα, την αύξηση της τρομοκρατίας δημιουργείται το 1975 η Ομάδα TREVI, η οποία αποβλέπει, μεταξύ άλλων, στην αποτροπή της εισόδου στις χώρες που εκπροσωπούνται στην ομάδα αυτήν ατόμων και κατηγοριών ατόμων που θεωρούνται επικίνδυνα. Επίσης, στην αυθόρμητη μετανάστευση προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.), έχουν δημιουργηθεί διάφορες ομάδες, οι οποίες έχουν αναλάβει τη χάραξη πολιτικών που θα έπρεπε να εφαρμόσουν τα κράτη-μέλη σχετικά με τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες. Τα πιο σημαντικά αποτελέσματα των προσπαθειών αυτών είναι η συμφωνία του Σένγκεν και η συμφωνία που υπογράφηκε στις 15/6/90 στο Δουβλίνο» (Καρασαββόγλου, Μαδυτινός κ.ά., 1996, σ. 49-56).

Η συμφωνία του Σένγκεν (1985) έχει σαν στόχο την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών και υπηρεσιών και τη λήψη μέτρων για την επίτευξη της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων. Ουσιαστικά εκφράζει αφενός την επιθυμία ενέργειας

⁵ ΧΕΝ ΕΛΛΑΔΟΣ, Έκθεση προγράμματος αναπτυξιακής εκπαίδευσης με θέμα: Μετακινήσεις και μετανάστευση στην Ευρώπη του '93. Προοπτικές και επιπτώσεις.

αυστηρού ελέγχου της εισόδου και αφετέρου της ελεύθερης διακίνησης όσων βρίσκονται νόμιμα στις χώρες που υπογράφουν τη συμφωνία αυτή.

Η Σύμβαση του Δουβλίνου την οποία υπέγραψαν όλες οι χώρες της Ε.Ε., εκτός από την Δανία, αντιμετωπίζει το πρόβλημα των προσφύγων με βάση τις εξής συνιστάμενες:

- *Κοινή πολιτική όσον αφορά τις βίζες.*
- *Συνεργασία των εθνικών υπηρεσιών για την τήρηση της τάξης.*
- *Συγκέντρωση των στοιχείων των αιτούντων άσυλο.*

Είναι γεγονός ότι οι κρατικές αυτές πολιτικές που αφορούν τους μετανάστες και τους πρόσφυγες έρχονται σε αντίθεση με τα ανθρώπινα δικαιώματα όπως αυτά περιλαμβάνονται στις συμβάσεις του Ο.Η.Ε. Επιπλέον πυροδοτούν ρατσιστικές ιδέες και συμπεριφορές.

Με το νόμο 1975/91 που αφορά τους αλλοδαπούς και τους πρόσφυγες στην Ελλάδα, γίνεται ουσιαστικά προσπάθεια εναρμόνισης του νομοθετικού πλαισίου της χώρας μας με τους σκληρούς νόμους των άλλων χωρών της Ε.Ε. Έτσι ο νόμος για τους αλλοδαπούς εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της Ε.Ε., για περιορισμό του αριθμού των προσφύγων (Καρασαββόγλου, Μαδυτινός κ.ά., 1996, σ. 62-69).

Ο νόμος, όμως, αφήνει πολλά κενά και ενώ σε ό,τι αφορά τις υποχρεώσεις των αλλοδαπών είναι πάρα πολύ σαφής, ως προς τις υποχρεώσεις του ελληνικού κράτους προς τους αλλοδαπούς εργαζόμενους είναι ασαφής. Ο νόμος κυκλοφόρησε με τον τίτλο "Αστυνομικός έλεγχος των μεθοριακών διαβάσεων, είσοδος, παραμονή, εργασία και απελάσεις αλλοδαπών και διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων" και αναγορεύει σε μονοκράτορα τον εκάστοτε Υπουργό Δημοσίας Τάξης στον οποίο παρέχει αρμοδιότητες νομοθετικής και δικαστικής εξουσίας. Επίσης κατά τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών (Δ.Σ.Α.) αγνοεί και παραβλέπει τόσο στο πνεύμα του όσο και στη φραστική του διατύπωση, διεθνείς συμβάσεις τις οποίες έχει προσυπογράψει η χώρα μας, με συνέπεια ακόμα και η διατύπωσή του - πόσο μάλλον η εφαρμογή του- να συνιστά παραβίαση στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁶. Συγκεκριμένα, ο νόμος σχετικά με τους αλλοδαπούς προβλέπει τα εξής:

- Ο Υπουργός Δημοσίας Τάξης λειτουργεί σαν εκτελεστική εξουσία και κάθε απόφαση που αφορά αίτημα αλλοδαπού εκδίδεται απ' αυτόν.

⁶ Κείμενο της Επιτροπής Συνταγματικών Δικαιωμάτων του Δικηγορικού Συλλόγου Αθήνας, 28/05/91.

- Δίδεται η δυνατότητα στους κατά τόπους αστυνομικούς διοικητές των συνοριακών διαβάσεων να απελαύνουν οποιονδήποτε αλλοδαπό στη χώρα προέλευσής του, αν δεν φέρει τα απαραίτητα έγγραφα, χωρίς δε να γίνεται εξαίρεση ούτε καν για πολιτικούς φυγάδες.
- Ποινικοποιείται η παράνομη είσοδος και εργασία αλλοδαπού στη χώρα, ενώ απαγορεύεται σε αλλοδαπούς που ζουν νόμιμα να φέρουν και τα παιδιά τους, αν αυτά είναι πάνω από 21 χρόνων.
- Προτιμώνται κατά την κάλυψη κενής θέσης εργασίας, οι ημεδαποί, οι κοινοτικοί υπήκοοι και οι ομογενείς από τους αλλοδαπούς.
- Υποχρεώνεται ο κάθε αλλοδαπός μετά την συμπλήρωση του 5^{ου} έτους παραμονής του από την ημερομηνία της αρχικής εισόδου, να εγκαταλείψει μέσα σε ένα μήνα την Ελληνική Επικράτεια, διαφορετικά απελαύνεται.
- Η αλλαγή θέσης εργασίας από τον αλλοδαπό απαιτεί απόφαση του Υπουργού Εργασίας, ενώ η παράνομη εργασία αλλοδαπού δεν οδηγεί μόνο τη τιμωρία του εργοδότη αλλά και στην τιμωρία του αλλοδαπού εργαζόμενου.
- Οι υπηρεσίες του δημόσιου τομέα καθώς και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υποχρεούνται να μη δέχονται για εξέταση αίτημα αλλοδαπού που βρίσκεται στην Ελληνική Επικράτεια αν αυτός δεν έχει άδεια παραμονής.

Ο νόμος αυτός θέλει κατά βάση να αντιμετωπίσει ένα υπαρκτό κοινωνικό πρόβλημα με ιδιαίτερη αυστηρότητα, με την επιβολή υψηλού προστίμου για τους εργοδότες και τους αλλοδαπούς, με τις απελάσεις και τον αυταρχισμό και με την απαγόρευση της εισόδου των αλλοδαπών εργαζομένων κάτι που στις σημερινές συνθήκες είναι πρακτικά αδύνατο να συμβεί. Γιατί όσο πιο σκληρή είναι η νομοθεσία τόσο μεγαλύτερα είναι τα κίνητρα που ευνοούν την παράνομη μεταφορά αλλοδαπών. Όσο δε θα υπάρχει η δυνατότητα εξαγοράς της ποινής από τους εργοδότες ή το "λάδωμα", θα εξακολουθεί να υπάρχει και να ανθεί αυτό το σύγχρονο δουλεμπόριο.

Η κατάσταση αυτή που έχει δημιουργηθεί εξ' αιτίας ως ασάφειας του νόμου και της αδιαφορίας του ελληνικού κράτους για τα δικαιώματα των αλλοδαπών εργαζομένων έχει ως συνέπεια, την αυθαίρετη εφαρμογή του νόμου από τις αρμόδιες υπηρεσίες, χωρίς καμία συνεννόηση μεταξύ τους, ενώ συχνά διαπιστώνει κανείς ότι βγαίνουν αντιφατικές αποφάσεις και εγκύκλιοι. Συγκεκριμένα μια τέτοια αντίθεση υπάρχει μεταξύ του Υπουργείου Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Στο πρώτο ανήκει το Ι.Κ.Α., το οποίο είχε

αποφασίσει την υπαγωγή στην ασφάλισή του και των αλλοδαπών εργαζομένων χωρίς άδεια εργασίας, έτσι ώστε να εισπράττει ασφαλιστικές εισφορές από τους εργοδότες και τις επιχειρήσεις που απασχολούν αλλοδαπούς. Όμως το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης με εγκύκλιό του της 3/12/92 απαγορεύει σε υπηρεσίες του δημοσίου τομέα, καθώς και σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου να δέχονται για εξέταση οποιοδήποτε αίτημα αλλοδαπού που βρίσκεται στην Ελλάδα και δεν κατέχει νόμιμη άδεια παραμονής (όπως η έκδοση βιβλιαρίου ασθενείας, η χορήγηση παροχών κλάδου ασθενείας και μητρότητας σε είδος και σε χρήμα, η χορήγηση παροχών συντάξεων κ.λπ.) Υπάρχει, λοιπόν, η αντιφατική κατάσταση σύμφωνα με την οποία οι εργοδότες πρέπει να πληρώνουν τις ασφαλιστικές εισφορές στο Ι.Κ.Α. κάτι που επιβαρύνει τόσο τους ίδιους όσο και τους παράνομα εργαζόμενους αλλοδαπούς, ωστόσο οι αλλοδαποί δεν μπορούν να ζητήσουν - απαιτήσουν "οποιαδήποτε παροχή σε είδος ή σε χρήμα".

Είναι αυτονόητο ότι η ρύθμιση αυτή δεν ωθεί τους αλλοδαπούς για την υπαγωγή τους στο ασφαλιστικό σύστημα εφόσον δεν θα απολαμβάνουν κανενός είδους κοινωνικής παροχής. Επιπλέον η ρύθμιση αυτή οδηγεί πρακτικά στην προστασία των εργοδοτών γιατί έτσι αυξάνεται αντί να περιορίζεται η εισφοροδιαφυγή που παρατηρείται σε αρκετές επιχειρήσεις που απασχολούν αλλοδαπούς (Καρασαββόγλου, Μαδυτινός κ.ά., 1996, σ. 53-60)..

3.2. Η μέχρι σήμερα νομοθετική ρύθμιση του μεταναστευτικού φαινομένου σε εσωτερικό και ευρωπαϊκό επίπεδο

Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα πέρασε από διάφορες φάσεις. Με τον πρώτο νόμο (Ν. 1975/91) επιχειρήθηκε μία περισσότερο αστυνομική αντιμετώπιση του φαινομένου. Με τον δεύτερο νόμο (Ν. 2910/2001) και τις τροποποιήσεις του (οι οποίες

αφορούν ιδίως στην εφαρμογή του), το μεταναστευτικό ζήτημα αντιμετωπίστηκε πρωτίστως ως κοινωνικό πρόβλημα.

Στη συνέχεια, εκδόθηκαν τρεις κοινοτικές Οδηγίες (που πρέπει να ενσωματωθούν): Η Οδηγία 2003/86/ΕΚ⁷ για την οικογενειακή επανένωση –για την οποία εκκρεμεί, πάντως, αίτηση ακύρωσης ενώπιον του ΔΕΚ⁸- η Οδηγία 2003/109/ΕΚ⁹ για τους επί μακρόν διαμένοντες και η Οδηγία 2004/81/ΕΚ¹⁰ για τη χορήγηση άδειας διαμονής σε θύματα εμπορίας.

Με τον νόμο 3386/2005 (ΦΕΚ Α΄ 212 - «Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια») επιχειρείται η τροποποίηση του ν. 2910/2001 και η μερική ενσωμάτωση των ως άνω κοινοτικών οδηγιών.

Γενικότερος στόχος του νόμου αυτού είναι η συγκέντρωση των αρμοδιοτήτων σχετικά με τη χορήγηση αδειών εισόδου και παραμονής αλλοδαπών υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα στο πρόσωπο του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας, η απλούστευση των σχετικών διαδικασιών, η ενοποίηση της άδειας διαμονής με την άδεια εργασίας και η δημιουργία καθεστώτος για τους «επί μακρόν διαμένοντες» εργαζόμενους αλλοδαπούς υπηκόους τρίτων χωρών.

Πράγματι, με τις ρυθμίσεις του νόμου αυτού (3386/2005–Φ.Ε.Κ. Α΄ 212), καταβάλλεται προσπάθεια βελτιώσεων σε σχέση με τον Ν. 2910/2001, όπως, ιδίως, η σύμπτυξη των δύο αδειών σε μία ενιαία άδεια, η διευκόλυνση της οικογενειακής επανένωσης, η εισαγωγή του θεσμού των επί μακρόν διαμενόντων, η μείωση γραφειοκρατικών διαδικασιών, η ρητή αναφορά στο δικαίωμα επικοινωνίας με δικηγόρο των αναμενόντων την απέλασή τους ατόμων κ.λπ. (<http://www.nchr.gr>, 2005).

⁷ Οδηγία 2003/86/ΕΚ του Συμβουλίου της 22ας Σεπτεμβρίου 2003 σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης, ΕΕ L 3.10.2003.

⁸ Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει καταθέσει αίτηση ακύρωσης ενώπιον του ΔΕΚ κατά ορισμένων διατάξεων της Οδηγίας 2003/86/ΕΚ, που αφορούν κυρίως το δικαίωμα των ανήλικων παιδιών σε οικογενειακή επανένωση, λόγω αντίθεσής τους προς την αρχή της προστασίας της οικογενειακής ζωής (υπόθεση C-540/03).

⁹ Οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου της 25^{ης} Νοεμβρίου 2003 σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες, ΕΕ L 16/44, 23.1.2004.

¹⁰ Οδηγία 2004/81/ΕΚ του Συμβουλίου της 29^{ης} Απριλίου 2004 σχετικά με τον τίτλο παραμονής που χορηγείται στους υπηκόους τρίτων χωρών θύματα εμπορίας ανθρώπων ή συνέργειας στη λαθρομετανάστευση, οι οποίοι συνεργάζονται με τις αρμόδιες αρχές, ΕΕ L, 261/19, 6.8.2004.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ – ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

4.1. Το φαινόμενο του ρατσισμού στην Ευρώπη

Η συνύπαρξη διαφορετικών κοινοτήτων στην ίδια χώρα φοβίζει πολλούς Ευρωπαίους. Από την Πορτογαλία, μέχρι τη Νορβηγία και τη Δανία, από το Βέλγιο και τη Γαλλία ως την Αυστρία βλέπουμε να αυξάνουν την επιρροή τους τα κόμματα που έχουν υιοθετήσει σαν κύριο λάβαρό τους τις πολιτικές κατά των μεταναστών.

Η Πασκάλ Σαρόν, αντιπρόεδρος της οργάνωσης Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Ρατσισμού, που ιδρύθηκε πριν από οκτώ χρόνια με την οικονομική ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επισημαίνει ότι στην Ευρώπη της οικονομικής ανασφάλειας και των κοινωνικών ανακατατάξεων «ο ξένος» είναι ο εύκολος στόχος: «Βρισκόμαστε σε μια εποχή κοινωνικών ανακατατάξεων και οικονομικής κρίσης που επηρεάζουν θέματα ένταξης. Σε αυτές τις συνθήκες ορισμένες κοινότητες είναι ευάλωτες ακόμη και σήμερα που η πολυμορφία αναγνωρίζεται σαν ένα από τα χαρακτηριστικά της Ευρώπης. Σε περιόδους κρίσης οι παλιοί δαίμονες επιστρέφουν» (www.bbc.co.uk/greek/specials/1841_immigration/page4.shtml, 2007).

4.1.1. Νέα πραγματικότητα

Το ξένο στοιχείο που είναι ακόμη πιο εύκολος στόχος είναι ο νεοαφιχθείς μετανάστης. Το κλίμα στη σημερινή Ευρώπη περιέγραψε ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά του Ρατσισμού, Μπάσι Κουρέσι: «Εμείς που ζούμε εδώ πολλά χρόνια είδαμε τα τελευταία 10-15 χρόνια τη δημοκρατική και ανθρωπιστική Ευρώπη να

μετατίθεται προς τα δεξιά. Σήμερα πίσω από το όμορφο δημοκρατικό προσωπείο της Ευρώπης κρύβεται μια άλλη πραγματικότητα που έχει ένα άσχημο ρατσιστικό πρόσωπο. Οι περισσότεροι Ευρωπαίοι ηγέτες φαίνονται αποφασισμένοι να δημιουργήσουν τα Ενωμένα Κράτη της Ευρώπης, έναν λευκό χριστιανικό οικονομικό κολοσσό. Αυτό που είναι επίσης λυπηρό είναι ότι σήμερα βλέπουμε αξιοσέβαστους πολιτικούς, κληρικούς και άλλους επιφανείς να κατηγορούν τους μετανάστες ότι απειλούν την ευρωπαϊκή κουλτούρα, το ευρωπαϊκό κράτος πρόνοιας», κατέληξε ο Μ. Κουρέσι (www.bbc.co.uk/greek/specials/1841_immigration/page4.shtml, 2007).

4.1.2. Οι ρίζες της ξενοφοβίας

Ο καθηγητής Μ. Καμάλι στο πανεπιστήμιο της Ουψάλα στη Σουηδία, είναι επικεφαλής έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε οκτώ χώρες, μεταξύ των οποίων είναι η Κύπρος αλλά όχι η Ελλάδα, η οποία έχει στόχο να καταγράψει τα προβλήματα ένταξης των ξένων στις κοινωνίες αυτές. Ο καθηγητής Καμάλι πιστεύει πως η ξενοφοβία έχει βαθιές ρίζες στην Ευρώπη: «Από τις πέντε έρευνες που ολοκληρώθηκαν βγαίνει το συμπέρασμα ότι το πρόβλημα της ξενοφοβίας και των διακρίσεων έχει τις ρίζες του στην ιστορία της Ευρώπης και τις ιδέες του διαφωτισμού. Οι διακρίσεις στο χώρο της απασχόλησης, της παιδείας, της δικαιοσύνης είναι απόρροια της αντίληψης ότι από τη μια πλευρά είμαστε εμείς, οι καλοί, και από την άλλη, όλοι οι μη Ευρωπαίοι, οι εχθροί. Η ιδέα αυτή έχει διαποτίσει όλες τις δομές και τους θεσμούς της κοινωνίας», υπογράμμισε ο καθηγητής Καμάλι (www.bbc.co.uk/greek/specials/1841_immigration/page4.shtml, 2007).

4.1.3. Κοινωνιοψυχολογικές θεωρίες για την προκατάληψη

«Εξετάζοντας τους κοινωνιοψυχολογικούς ορισμούς που έχουν προταθεί για την προκατάληψη, διαπιστώνουμε ότι η συγκεκριμένη έννοια αντιστοιχεί τόσο σε μια αρνητική πεποίθηση-συναίσθημα όσο και σε μια μεροληπτική ενέργεια απέναντι σε ένα άτομο, λόγω της ένταξής του σε κάποια κοινωνική ομάδα. Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι θεωρούν γενικά ότι η προκατάληψη οδηγεί στη διάκριση και οι διακρίσεις ενδέχεται να καταλήξουν σε διομαδική σύγκρουση. Δεδομένης αυτής της υπόθεσης, οι κοινωνικοί ψυχολόγοι προσπάθησαν να κατανοήσουν γιατί οι άνθρωποι αποκτούν προκαταλήψεις. Τρεις κύριες εξηγήσεις έχουν προταθεί όσον αφορά αυτό το θέμα.

Η πρώτη εξήγηση εντοπίζει τις ρίζες της προκατάληψης στον τύπο προσωπικότητας των ανθρώπων

Η δεύτερη προσέγγιση του φαινομένου της προκατάληψης υποστηρίζει ότι ο ανταγωνισμός για την κατοχή των λιγοστών διαθέσιμων πόρων συνιστά την αφετηρία του εθνοκεντρισμού και της **ενδοομαδικής ευνοιοκρατίας**.

Η τρίτη προσέγγιση στην προκατάληψη προβάλλει μια γνωστική-κινητοποιητική εξήγηση και έχει την αφετηρία της στο έργο του Henri Tajfel και των συνεργατών του. Τα αποτελέσματα των μελετών τους, οι οποίες βασίστηκαν αρχικά σε πειραματικές ομάδες, καταδεικνύουν ότι η παρουσία δύο ομάδων σε γνωστικό επίπεδο είναι αρκετή για να πυροδοτήσει συναισθήματα εθνοκεντρισμού και ενδοομαδικής ευνοιοκρατίας» (Χρυσόχου, 2005, σ. 179).

Εν ολίγοις, αυτή η θεωρία, η οποία άσκησε μεγάλη επιρροή στην κοινωνική ψυχολογία, υποστηρίζει ότι τα μέλη της κοινωνίας υποδοχής και των κυρίαρχων πολιτισμικών ομάδων θα τείνουν να εκδηλώσουν προκατάληψη εναντίον ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες, σε μια προσπάθεια να διατηρήσουν σε συμβολικό επίπεδο την υψηλή κοινωνική θέση τους.

Αντίστοιχα, εκείνοι που ανήκουν σε μη κυρίαρχες πολιτισμικές ομάδες θα ευνοούν επίσης την ενδοομάδα τους ως προς διαφορετικές διαστάσεις. Η θέση την οποία κατέχει η ομάδα ενός ατόμου στην κοινωνική ιεραρχία αποτελεί σημαντικό παράγοντα, ο οποίος επηρεάζει τις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές του. Οι αντιλήψεις αυτές για την κοινωνική θέση της ενδοομάδας συνδέονται με εκείνες για τις κοινωνικές σχέσεις: πόσο σταθερές και νομιμοποιημένες θεωρείται ότι είναι οι διομαδικές σχέσεις και κατά πόσο είναι δυνατόν να αλλάξει κανείς ομάδα.

4.1.4. Η προκατάληψη που συνδέεται με τις φυλετικές διακρίσεις

Το θέμα του ρατσισμού απασχόλησε επί μακρόν τους κοινωνικούς επιστήμονες. Αρκετοί από αυτούς ασχολήθηκαν με το θέμα των φυλετικών διακρίσεων με στόχο να τις καταπολεμήσουν. Δυστυχώς, πολλοί άλλοι ασχολήθηκαν με αυτές με στόχο να τις εδραιώσουν. Ο διαχωρισμός των ανθρώπων με βάση τα φαινοτυπικά χαρακτηριστικά τους (π.χ. το χρώμα του δέρματος) υπήρξε αφορμή για την ανάπτυξη βιολογικών θεωριών οι οποίες υποστήριζαν την κατωτερότητα κάποιων κατηγοριών (φυλών) και τον αποκλεισμό τους από τα υλικά και συμβολικά αγαθά. Από πολλές απόψεις, η έννοια της προκατάληψης εξισώθηκε με την έννοια του ρατσισμού.

Έπειτα από την παραπάνω, σύμφωνα με την Χρυσοχόου Ξένια, 2005, η οποία ορίζει **ρατσισμό** ως τη διάκριση η οποία βασίζεται στην εμπραγμάτωση της φυλής και στην ουσιοποίηση των φυλετικών διαφορών. «Αυτός ο ορισμός έχει στόχο να τονίσει τρία στοιχεία: (α) το γεγονός ότι ο ρατσισμός αφορά συμπεριφορές και πράξεις (διακρίσεις)· (β) το γεγονός ότι ο ρατσισμός αποτελεί μια κοινωνική κατασκευή η οποία έγινε μια «πραγματική» κατηγορική διαίρεση· και (γ) το γεγονός ότι το περιεχόμενο (η ουσία) των φυλετικών διαφορών εξαρτάται από το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Ο ρατσισμός συνδέεται με κοινωνικές πρακτικές που συντηρούν τις ανισότητες. Βασίζεται σε μια αυθαίρετη κατηγορική διαίρεση, η οποία θεωρείται ότι είναι πραγματική, και το περιεχόμενό του εξαρτάται από το κοινωνικό πλαίσιο. Η ουσία του ρατσισμού μπορεί να βασίζεται σε πεποιθήσεις αναφορικά με την υπεροχή μιας φυλής έναντι μιας άλλης, σε βιολογικές διαφορές ή σε πολιτισμικές διαφορές. Οποιαδήποτε και αν είναι η υποτιθέμενη ουσία του, ο ρατσισμός βασίζεται στη θεώρηση ότι οι φυλετικές διαφορές είναι υπαρκτές, πραγματικές και δικαιολογημένες».

Σύμφωνα με την Χρυσοχόου (2005), «από αποτελέσματα ερευνών φαίνεται ότι όχι μόνο ο φόβος της έλλειψης σε σχέση με άλλους (σχετική αποστέρηση), αλλά και η προσδοκία ότι το άτομο θα βρίσκεται μελλοντικά σε καλύτερη κατάσταση είτε σε σχέση με την προηγούμενη θέση του είτε συγκριτικά με άλλες ομάδες μπορούν να προκαλέσουν την εμφάνιση στάσεων προκατάληψης απέναντι στους μετανάστες και στις εθνικές μειονότητες. Αντιμέτωποι με το εντυπωσιακό αυτό εύρημα, σύμφωνα με το οποίο τόσο η οικονομική στενότητα όσο και η οικονομική ευημερία συνδέονται με την προκατάληψη εναντίον των μεταναστών, οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι «για να προληφθούν καταστροφικές συγκρούσεις, η προτεραιότητα του στόχου της ισότητας έναντι αυτού της οικονομικής ανάπτυξης πρέπει να διατηρείται ζωντανή στο νου».

4.1.5. Η κοινή ζωή στις πολιτισμικά ανομοιογενείς κοινωνίες

Είναι προφανές ότι η προκατάληψη και οι διακρίσεις δηλητηριάζουν τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων και μπορούν να υπονομεύσουν τη συνεκτικότητα, την ειρήνη και την ευημερία των κοινωνιών. Είναι επομένως σημαντικό να εξετάσουμε κατ' αρχάς πώς μπορεί να μειωθεί η προκατάληψη. Στο πλαίσιο της κοινωνίας οι ομάδες, όσο διαχωρισμένες και αν φαίνονται, βρίσκονται σε λειτουργική αλληλεξάρτηση.

4.1.6. Μειώνοντας την προκατάληψη: θέματα επαφής και κατηγοριοποίησης

«Μια από τις πρώτες απόψεις που προτάθηκαν σχετικά με το θέμα της προκατάληψης ήταν ότι οι άνθρωποι είναι προκατειλημμένοι λόγω της άγνοιάς τους (θυμηθείτε ότι τα στερεότυπα θεωρούνται εσφαλμένες εικόνες στο μυαλό των ανθρώπων). Οι άνθρωποι έχουν εσφαλμένη αντίληψη για τους άλλους γιατί δεν τους γνωρίζουν. Εάν επρόκειτο να τους συναντήσουν, να αλληλεπιδράσουν μαζί τους και να έρθουν κοντά τους, τότε η προκατάληψή τους θα μειωνόταν και πιθανώς θα εξαφανιζόταν» (Χρυσόχου, 2005, σ. 176-178). Αυτό το επιχείρημα οδήγησε στη διατύπωση της υπόθεσης της επαφής. Ωστόσο, γρήγορα έγινε εμφανές ότι από μόνη της η επαφή δεν είναι αρκετή για να μειωθεί η προκατάληψη. Ο Allport (1954) περιέγραψε τέσσερις προϋποθέσεις οι οποίες είναι αναγκαίες προκειμένου η επαφή να αποτελέσει παράγοντα μείωσης της προκατάληψης. Προσδιόρισε τέσσερις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται ώστε να δημιουργηθούν οι βέλτιστες συνθήκες για τη διομαδική επαφή. Μόνο υπό αυτές τις συνθήκες θα μπορούσε η διομαδική επαφή να συμβάλει στη μείωση της προκατάληψης. Αυτές οι προϋποθέσεις είναι:

- **Ισότιμη κοινωνική θέση μεταξύ των ομάδων:** Εάν οι ομάδες που βρίσκονται σε επαφή δεν θεωρούνται ότι έχουν ισότιμη κοινωνική θέση, τότε τα αρνητικά στερεότυπα μπορεί να ενισχυθούν και να διατηρηθούν.
- **Κοινωνική και θεσμική υποστήριξη:** Προκειμένου να είναι ωφέλιμη, η επαφή θα πρέπει να επιδοκιμάζεται και να υποστηρίζεται από τις νόμιμες αρχές εξουσίας και να προωθείται από τους ισχύοντες κοινωνικούς κανόνες.
- **Συνεργατική αλληλεξάρτηση:** Στο βαθμό που οι ομάδες οι οποίες βρίσκονται σε επαφή είναι αλληλεξαρτώμενες, αυτή η σχέση χρειάζεται να είναι συνεργατική. Αν προκύψει ανταγωνισμός μεταξύ των ομάδων, η επαφή δεν θα είναι ωφέλιμη για τη μείωση της προκατάληψης.
- **Δυναμική εξοικείωσης:** Η επαφή θα πρέπει να έχει επαρκή διάρκεια, συχνότητα και εγγύτητα, ώστε να ενισχυθεί η ανάπτυξη στενών σχέσεων. Εάν η επαφή είναι επιφανειακή και δεν υπάρχουν στενές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες, τότε η προκατάληψη όχι μόνο δεν θα μειωθεί, αλλά υπάρχει και κίνδυνος να αυξηθεί.

Σύμφωνα με τον Wifder (1986), θα πρέπει να πληρούνται δύο προϋποθέσεις ώστε η διομαδική επαφή να θεωρείται επιτυχή. Πρώτον, η αλληλεπίδραση θα πρέπει

να είναι θετική και να δημιουργηθούν σχέσεις με μέλη της εξωομάδας. Δεύτερον, οι θετικές στάσεις απέναντι στους ανθρώπους με τους οποίους κάποιος έχει έρθει σε επαφή θα πρέπει να επεκταθούν και στα υπόλοιπα μέλη της εξωομάδας.

Επίσης, για να μειωθεί η προκατάληψη, θα πρέπει να αλλάξει η έμφαση που δίνεται στην κατηγοριοποίηση με όρους ενδοομάδας-εξωομάδας. Έχουν προταθεί διάφοροι τρόποι αλλαγής αυτής της κατηγοριοποίησης. Εφόσον η κατηγοριοποίηση αποπροσωποποιεί τους ανθρώπους και προκαλεί τη διομαδική μεροληψία, τότε, σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, για να μειωθεί η προκατάληψη, θα πρέπει να μειωθεί η έμφαση που δίνεται στην κατηγοριοποίηση. Σε αυτή την περίπτωση οι άνθρωποι ενθαρρύνονται να αλληλεπιδρούν ως άτομα και όχι ως μέλη διαφορετικών ομάδων. Η εξατομίκευση καθιστά τα άτομα ικανά να εστιάσουν την προσοχή τους στα προσωπικά χαρακτηριστικά των άλλων ανθρώπων και να αφήσουν κατά μέρος τις πιθανές στερεοτυπικές περιγραφές των ομάδων. Αυτού του είδους οι ευνοϊκές αλληλεπιδράσεις είναι δυνατόν να μειώσουν την προκατάληψη.

4.1.7. Το δίλημμα της μετανάστευσης: ανταγωνισμός

«Οι στάσεις απέναντι στους μετανάστες θα διαμορφώνονται σε σημαντικό βαθμό από τις αντιλήψεις σχετικά με το άγχος για τους πόρους, καθώς και από ατομικούς και συλλογικούς παράγοντες που σχετίζονται με κίνητρα για την άνιση κατανομή των πόρων» (Χρυσόχοου, 2005, σ. 184).

Η οικονομική κρίση και η αύξηση του ποσοστού της ανεργίας στη Γαλλία κατά τη δεκαετία του 1990 έφεραν στο προσκήνιο τα επιχειρήματα του Γαλλικού Εθνικού Μετώπου, που υποστήριζαν την «προτεραιότητα στην εργασία» για τους Γάλλους. Αν και οι οικονομολόγοι θεωρούν ότι υπάρχουν δύο ξεχωριστές και παράλληλες αγορές εργασίας - μία για τον πληθυσμό των αυτοχθόνων και μία για τους μετανάστες -, οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται ακόμη την αγορά εργασίας σαν ένα παιχνίδι μηδενικού αποτελέσματος και κατηγορούν τους μετανάστες για την ανεργία. Η κοινή μοίρα της οικονομικής ύφεσης λοιπόν δεν επέφερε θετικά αποτελέσματα στη σχέση μεταξύ των Γάλλων και των μεταναστών.

Εάν τα αποτελέσματα για μια ομάδα είναι αρνητικά, η συνύπαρξη μπορεί να γίνει απειλητική και η άλλη ομάδα να κατηγορηθεί γι' αυτά (π.χ. οι μετανάστες κατηγορούνται για την ανεργία) (Χρυσόχοου, 2005, σ. 185-186).

4.2. Ανεργία και ρατσισμός

Η εξασθένιση των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης από το 1974 και η αναπόφευκτη αύξηση της ανεργίας είχε ως συνέπεια να εμφανισθεί στα περισσότερα κράτη-μέλη της Ε.Ε. η τάση για περιορισμό της μετανάστευσης δια μέσου νομοθετικών κανόνων. Παρ' όλα αυτά, όμως, δεν σημειώθηκε ούτε μείωση της νόμιμης μετανάστευσης, ούτε της παράνομης (Καρασαββόγλου Α., Μαδυτινός Α. κ.ά., 1996, σ. 35).

Έτσι η παρατεινόμενη οικονομική κρίση, η ανεργία και οι τρομακτικές επιπτώσεις της στις δυνάμεις της εργασίας (κλείσιμο επιχειρήσεων, νέες μορφές απασχόλησης, υποκατάσταση εργασίας από μηχανές κ.λπ.), καθώς επίσης η ανασφάλεια για το αύριο δημιούργησαν πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη του ρατσισμού και της ξеноφοβίας απέναντι κύρια σε μετανάστες των χωρών του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου. Έτσι αυτοί κηρύχθηκαν ανεπιθύμητοι, ακόμα κι όταν αποτελούν την 3η και 4η γενιά μεταναστών. Στη Γερμανία, για παράδειγμα, ζουν σήμερα γύρω στα 5,88 εκατομ. αλλοδαποί. Το 60% περίπου των αλλοδαπών ζουν στη Γερμανία πάνω από δέκα χρόνια, ενώ περισσότερα από τα 2/3 των αλλοδαπών παιδιών και νέων έχουν γεννηθεί εκεί. Όσον αφορά τους ντόπιους εργαζόμενους ο ρατσισμός τους θα μπορούσε να ερμηνευθεί και ως προσπάθεια συγκρότησης συλλογικής συνείδησης σε περιόδους κρίσης. Όντας αυτοί τα θύματα, οι "χαμένοι", του εκσυγχρονισμού και μη έχοντας τη δύναμη να στραφούν ενάντια στους πραγματικούς υπαίτιους των δεινών τους, ψάχνουν για αποδιοπομπαίους τράγους προκειμένου να συγκροτήσουν, έστω και τεχνητά, την κοινή ταυτότητα του "εμείς". Τόσο η αναβίωση του εθνικισμού όσο και του ρατσισμού είναι η απάντηση των θυμάτων του εκσυγχρονισμού στην κρίση του φορντικού προτύπου ρύθμισης και πιο συγκεκριμένα στην αποδυνάμωση του κοινωνικού κράτους και των θεσμών του καθώς και στην ενδημική πλέον κρίση του κοινοβουλευτικού συστήματος (Εποχή, 14/11/93).

Όμως, παρ' όλο που αυξήθηκαν οι θέσεις εργασίας κατά τη δεκαετία του 1980, ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι διαπιστώνουν συνεχώς ότι δεν μπορούν να βρουν εργασία.

Οι οικονομικές αναταραχές που προκλήθηκαν από την αναδιάρθρωση της βιομηχανίας σε ευρωπαϊκή κλίμακα είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην αγορά εργασίας. Μια διπλή αγορά εργασίας έχει δημιουργηθεί. Η ευρωπαϊκή κοινωνία διαιρείται σε μια "ευημερούσα πλειοψηφία", η οποία ακόμα διατηρεί την εργασία της

και σε μία "μειοψηφία" που συνεχώς περιθωριοποιείται (Καρασαββόγλου, Μαδυτινός κ.ά., 1996, σ. 37-40).

Οι κοινωνικές ομάδες που κινδυνεύουν περισσότερο είναι οι ανειδίκευτοι, οι νέοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι γυναίκες, οι ηλικιωμένοι και οι μειονότητες. Η ανεργία, λοιπόν, γίνεται το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα της κοινωνίας μας. Την ευμάρεια της περιόδου 1985-90 διαδέχθηκε η οικονομική ύφεση δημιουργώντας 18 εκατομμύρια ανέργους στην Ε.Ε., με κίνδυνο να πλησιάσουν τα 30 εκατομμύρια στο τέλος του αιώνα. Από τους ανέργους αυτούς το μεγαλύτερο μέρος είναι νέοι και γυναίκες. Το 50%, μάλιστα, των ανέργων της Ε.Ε. είναι άνεργοι περισσότερο από δύο χρόνια, ενώ για τη σταθεροποίηση της ανεργίας απαιτείται ανάπτυξη της τάξης του 3%.

Βέβαια, το πρώτο επιχείρημα που προβάλλουν πάντα τα ρατσιστικά κινήματα είναι ότι "οι ξένοι μας παίρνουν τις δουλειές". Εκτός όμως από το πρόβλημα της ανεργίας, άλλες επιπλέον συνήθεις δικαιολογίες που προβάλλονται είναι ότι οι αλλοδαποί συμβάλλουν κατά πολύ και στην αύξηση της εγκληματικότητας. Είναι γεγονός ότι σ' αυτές τις απλοποιημένες λογικές δεν έχει δοθεί ουσιαστική απάντηση.

Οι υποστηρικτές του πρώτου επιχειρήματος θεωρούν ότι οι μετανάστες εκτός του ότι είναι υπεύθυνοι για την ανεργία των ντόπιων εργαζομένων είναι υπόλογοι και για τα χαμηλά ημερομίσθια εφ' όσον ασκούν πιέσεις για μείωση των μισθών και για την διατήρηση της παραοικονομίας, δεδομένου ότι απασχολούνται κυρίως στη δεύτερη αγορά εργασίας. Έτσι ισχυρίζονται ότι εάν οι μετανάστες φύγουν οι θέσεις αυτές θα καλυφθούν από "ντόπιους" εργαζόμενους, οι μισθοί θα παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα και δεν θα έχουμε αύξηση της ανεργίας.

Σε αυτές τις απόψεις μπορούμε να αντιτάξουμε τα εξής: Κατ' αρχάς η αγορά εργασίας εξαρτάται άμεσα από την ίδια την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας και γι' αυτό είναι λανθασμένο να την εξετάζουμε αποσπασματικά. Σε ό,τι αφορά, λοιπόν, τους παράγοντες που συσχετίζονται με τη χώρα υποδοχής μεταναστών, αυτοί οι παράγοντες είναι η ζήτηση εργατικών χεριών και γενικότερα η ανάγκη συνεχούς τροφοδότησης εργατικού δυναμικού, σε μακροχρόνια βάση, για την οικονομική ανάπτυξη. Έτσι η συμμετοχή τους στην παραγωγή δημιουργεί εισοδήματα (μισθός), ένα μέρος των οποίων θα καταναλωθεί εντός της χώρας υποδοχής για την αγορά καταναλωτικών αγαθών, με συνέπεια την ενίσχυση της συνολικής ζήτησης, το δε υπόλοιπο θα μεταφερθεί με τη μορφή εμβασμάτων στη χώρα από την οποία προέρχονται. Αυτά δε

(εμβάσματα) μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την αγορά προϊόντων της χώρας υποδοχής από τη χώρα προέλευσης των αλλοδαπών.

Συνεπώς, η μετανάστευση αποτελεί **θετικό παράγοντα** όσον αφορά την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας αφού συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγής. Σε πολλούς δε τομείς της οικονομίας οι μετανάστες καλύπτουν πραγματικές ανάγκες της παραγωγής, ακριβώς επειδή οι Έλληνες εργαζόμενοι αποφεύγουν να εργασθούν σε εργασίες που θεωρούνται ανθυγιεινές, επικίνδυνες ή κακοπληρωμένες (μεταλλεία, καθαριστές, κατώτερο προσωπικό νοσοκομείων, πτηνοτροφεία, βουστάσια - χοιροστάσια, αλιεία, γεωργία, οικιακές βοηθοί κ.τ.λ.).

Έτσι οι εργοδότες δεν προσλαμβάνουν μετανάστες επειδή τους προσφέρουν λιγότερα χρήματα, προσλαμβάνουν εργαζόμενους (που *τυχαίνει* να είναι μετανάστες), οι οποίοι δέχονται να εργασθούν σε χαμηλά επίπεδα μισθού. Τα επίπεδα μισθού είναι χαμηλά όχι γιατί υπάρχουν μετανάστες, αλλά επειδή υπάρχουν εργαζόμενοι (που *τυχαίνει* να είναι και μετανάστες) οι οποίοι λόγω της φτώχειας και της οικονομικής εξαθλίωσης δέχονται να δουλέψουν με αυτά τα λίγα χρήματα. Εξάλλου δεν έχουν και άλλη επιλογή. Οι μισθοί, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης, δεν καθορίζονται από κοινού από τους εργοδότες και τους εργαζόμενους αλλά κυρίως μόνο από τους εργοδότες (Χλέτσος, Μ., 1994, Φεβ.-Μάρτ., τ.74).

Σχετικά με το χώρο της παραοικονομίας, όπου συνήθως συναντάται ο μεγαλύτερος αριθμός μεταναστών, η άποψη ότι η παραοικονομία διατηρείται επειδή απασχολούνται μετανάστες δεν μπορεί να υποστηριχθεί. Οι μετανάστες βρίσκουν εργασία επειδή υπάρχει η παραοικονομία και όχι το αντίθετο. Εξ' άλλου η παραοικονομία αναπτύσσεται ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Επιπλέον δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι στις παραοικονομικές δραστηριότητες οι μετανάστες αποτελούν την πλειοψηφία.

Ο μετανάστης, συνεπώς, δεν λειτουργεί ως υποκατάστατο του ντόπιου εργαζόμενου στην αγορά εργασίας, αλλά εμείς τον αντιμετωπίζουμε ως τέτοιο μόνο και μόνο γιατί έχει διαφορετικά φυλετικά και εθνικά χαρακτηριστικά. Εάν το άτομο που εργάζεται με χαμηλότερο μισθό ή σε παραοικονομικές δραστηριότητες είναι ομοεθνής, τότε κανείς δεν αντιδρά και κανείς δεν σκέφτεται να το αποπέμψει από τη χώρα. Τον μετανάστη θέλουμε να τον εκδιώξουμε γιατί θεωρούμε ότι ως αλλοεθνής δεν ανήκει στην χώρα μας. Το ζήτημα λοιπόν που τίθεται είναι ότι η εξασφάλιση των

δικαιωμάτων των αλλοδαπών αγγίζει άμεσα τους Έλληνες εργαζομένους που απασχολούνται στη μαύρη αγορά εργασίας. Και τούτο διότι η προσπάθεια εξεύρευσης φθηνής εργατικής δύναμης αποτελεί μια γενικευμένη συμπεριφορά στην ελληνική κοινωνία και αποβλέπει στην εκμετάλλευση όχι μόνο των αλλοδαπών εργατών αλλά και των Ελλήνων.

Τα ζητήματα που αφορούν τους αλλοδαπούς εργαζόμενους είναι, πλέον, αναγκαίο να τεθούν άμεσα και σε συνδυασμό με το κύριο θέμα της ανεργίας να αρχίσουν να απασχολούν σοβαρά την ελληνική κοινωνία.

Είναι λάθος να πιστεύουμε ότι ο εθνικισμός, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία έχουν ξεπεραστεί όταν αυτά τα φαινόμενα άρχισαν να αναπτύσσονται επικίνδυνα και στη χώρα μας, όπως και στη Δυτική Ευρώπη.

Συγκεκριμένα, οι σφυγμομετρήσεις στην Ελλάδα δείχνουν τα εξής:

- Το 60% θεωρεί τους μετανάστες αρνητικό παράγοντα για την ελληνική κοινωνία, ενώ το 53% θεωρεί ως ιδιαίτερα αρνητικές τις επιπτώσεις από την παρουσία των αλλοδαπών στην ελληνική οικονομία.
- Το 72,7% εκτιμά ότι η παρουσία των αλλοδαπών επιδρά στην αύξηση της ανεργίας, το 55% θεωρεί ότι συμβάλλει στην αύξηση της εγκληματικότητας, ενώ ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό (53%) εκτιμά ότι η παρουσία των αλλοδαπών οδηγεί σε πτώση των μισθών.

Τα συμπεράσματα αυτά προκύπτουν, μεταξύ άλλων, από έρευνα που διεξήγαγε η εταιρία "Κάπα Research" στο λεκανοπέδιο της Αττικής (Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1995), για λογαριασμό του Εργατικού Κέντρου Αθήνας (Ε.Κ.Α.), με αντικείμενο τις εντυπώσεις της Κοινής Γνώμης για την παρουσία των αλλοδαπών στην Ελλάδα. Επίσης, από άλλη έρευνα της Ορίπιον, η οποία έγινε για τον λογαριασμό Ιδρύματος Μελετών Λαμπράκη (από 20/1 έως 20/2/1993) και χρηματοδοτήθηκε από την Ε.Ε., προκύπτει ότι ρατσισμός, ξενοφοβία, αντισημιτισμός και μισαλλοδοξία υπάρχουν στην Ελλάδα σε μεγάλη έκταση. Έτσι, το 1993, σύμφωνα με τον Καρασάβογλου Αναστ, κ.ά., 1996:

- «90% των Ελλήνων πίστευαν ότι "οι ξένοι στη χώρα μας μάς παίρνουν τις δουλειές" και 84% πίστευαν ότι "πολλοί από τους ξένους που ζουν στην Ελλάδα αποτελούν δημόσιο κίνδυνο".

- 89% των Ελλήνων αντιπαθούσαν τους Τούρκους, ενώ 76% αντιπαθούσαν τους Αλβανούς.
- 62% των Ελλήνων αντιπαθούσαν τους Μουσουλμάνους της Δυτικής Θράκης και 52% ήθελαν "να πάνε όλοι στην Τουρκία".
- 57% των Ελλήνων αντιπαθούσαν τους Εβραίους και 55% τους Τσιγγάνους.
- 38% των Ελλήνων αντιπαθούσαν τους Σλάβους.

Όμως και τα αποτελέσματα δημοσκοπήσης του Ευρωβαρομέτρου τον Ιούνιο 1993, δείχνουν πως η ελληνική Κοινή Γνώμη είναι περισσότερο ρατσιστική και ξενόφοβη από τις ευρωπαϊκές. Συγκεκριμένα μόνο 21% των Ελλήνων θεωρούσαν την ανοχή και το σεβασμό των άλλων μεταξύ των σημαντικότερων αξιών που πρέπει να εμφυτεύσουν οι γονείς στα παιδιά (έναντι 42-46% στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες), ενώ 28% των Ελλήνων θεωρούσαν ενοχλητική για την καθημερινή ζωή τους την παρουσία στην κοινωνία τους ατόμων με διαφορετική εθνικότητα (έναντι 6-21% στις άλλες χώρες της Ε.Ε.).

Τα στοιχεία, λοιπόν, που προκύπτουν από τις έρευνες είναι αμείλικτα και αποδεικνύουν ότι στην Ελλάδα δεν υπήρξε ποτέ αντιρατσιστική παιδεία. "Αντίθετα, η ελληνοκεντρική παιδεία έχει εμφυσήσει στον Έλληνα ένα αίσθημα φυλετικής και πολιτισμικής ανωτερότητας. Τον έχει, επίσης, εμποτίσει με ιστορικούς μύθους για την αδιάλειπτη συνέχεια του ελληνισμού "από αρχαιοτάτων χρόνων", τον ηγετικό ρόλο της εκκλησίας στην Επανάσταση του 1821, τη συνεχή συρρίκνωση του ελληνισμού από το 1821 μέχρι σήμερα, το υψηλότερο ποσοστό εθνογλωσσικής ομοιογένειας κ.τ.λ. Όλα αυτά, όμως, οδηγούν στην μισαλλοδοξία"».

Συμμετοχή των αλλοδαπών στην εγκληματικότητα

Τέλος, σε ό,τι αφορά τα επιχειρήματα που αναφέρουν ότι οι αλλοδαποί ως κοινωνική ομάδα εμφανίζουν και αυξημένη εγκληματικότητα, αυτό μάλλον καλλιεργείται σκοπίμως με την έννοια ότι "οι αστυνομικές αρχές και η πολιτική ηγεσία διευκολύνονται με την ερμηνεία περί εισαγόμενης εγκληματικότητας και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για τους δικούς τους λόγους διαμεσολαβούν και εμπεδώνουν αυτήν την αντίληψη, έτσι ώστε να οριοθετείται η κοινωνική συνείδηση έναντι του "άλλου" του "ξένου", του "διαφορετικού" και τελικά του "επικίνδυνου" (ΒΗΜΑ, 27-2-1994).

Όμως και η ψυχρή λογική των αριθμών δεν επιβεβαιώνει τη βολική αυτή άποψη "περί αυξημένης εγκληματικότητας των μεταναστών". Αντίθετα, τα στοιχεία δείχνουν ότι παρά τη συνολική αύξηση της εγκληματικότητας κατά τα έτη 1990-92, περίοδος μαζικής εισόδου των λαθρομεταναστών στην Ελλάδα, η συμμετοχή των αλλοδαπών σ' αυτήν ήταν μόλις 1,1%-1,4% τη στιγμή που αποτελούν το 10% περίπου του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Μάλιστα, τα επιστημονικά συμπεράσματα ερευνών αποδίδουν την υψηλή συμμετοχή τους στη διάπραξη, κύρια, οικονομικών εγκλημάτων, στο δεδομένο πως πολλοί είναι άνεργοι και αντιμετωπίζουν οξυμένα προβλήματα επιβίωσης (όπως είναι η στέγαση), στερούμενοι ακόμα και των αναγκαίων μέσων για να ζήσουν.

Δεν μπορούμε εξ' άλλου, να μην επιστημόνουμε τις ευθύνες και των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, οι οποίες αν και φραστικά καταδικάζουν τις νεο-φασιστικές οργανώσεις και τις εκδηλώσεις ρατσισμού και ξενοφοβίας, ωστόσο με την πολιτική πρακτική τους ενθαρρύνουν αυτές τις συμπεριφορές.

4.3. Η εγκληματικότητα των αλλοδαπών στην Ελλάδα

4.3.1. Γενική τοποθέτηση του όλου προβλήματος

Είναι αναμφισβήτητο ότι η εποχή μας είναι εποχή αθρόας και αναπόφευκτης μετακίνησης ατόμων σε ξένες χώρες προς εξεύρεση εργασίας. Κύριες αιτίες του φαινομένου αυτού είναι η αύξηση του οικονομικού χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών ατόμων και λαών, οι «προληπτικοί αντιτρομοκρατικοί» πόλεμοι και άλλα φαινόμενα που είναι αντίστοιχα προς αυτά και, συνήθως, αποτελούν άμεσο επακόλουθό τους, όπως προαναφέρθηκε.

Ειδικά για την Ελλάδα, συντρέχει και η συγκυρία γειτνίασης με χώρες πρώην κομμουνιστικές που αντιμετωπίζουν σοβαρότατα οικονομικά προβλήματα λόγω μετάβασης από το σύστημα κεντρικού σχεδιασμού στο σύστημα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και της ελεύθερης αγοράς.

Η εμπειρία της Ελλάδας, μετά αρκετά πλέον χρόνια εισροής και εγκατάστασης μεταναστών, είναι θετική, παρά τα υπαρκτά προβλήματα. Συγκεκριμένα, το μεταναστευτικό φαινόμενο απέφερε οφέλη και για τις δύο πλευρές, δηλαδή τόσο για τους μετανάστες και τις χώρες προέλευσης, όσο και για τη χώρα υποδοχής τους. Περαιτέρω, αναφορικά με τα προβαλλόμενα κύρια κοινωνικά προβλήματα, ως αποτελέσματα της μετανάστευσης, δηλαδή την αύξηση της ανεργίας και την υψηλή

εγκληματικότητα των αλλοδαπών, παρατηρείται ότι η αξία και των δύο προβλημάτων είναι σχετική, ιδίως του πρώτου. Και τούτο για τους εξής λόγους: Καταρχάς, διότι οι αλλοδαποί δεν καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας ημεδαπών, αφού πρόκειται για εργασίες που κατά κανόνα αρνούνται να εκτελέσουν οι τελευταίοι. Για το λόγο αυτό, οι αλλοδαποί εργάτες συμβάλλουν όχι μόνο στην αύξηση του εγχωρίου προϊόντος, αλλά και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Όσο για την υψηλή εγκληματικότητα, αυτή εμφανίζεται κατά σοβαρό ποσοστό υπερβολική, καθώς δεν στηρίζεται σε στατιστικά δεδομένα, αλλά, διότι είναι γνωστό ότι, σε διεθνές επίπεδο, ιδίως οι αστυνομικές, αλλά και οι δικαστικές αρχές προβαίνουν σε συλλήψεις και τιμωρία μεταναστών σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους ημεδαπούς (<http://www.nchr.gr>, 10-11-2005).

4.3.2. Αλλοδαποί και αύξηση της εγκληματικότητας

Η φερόμενη ή πραγματική -σε αρκετές περιπτώσεις- αύξηση των δεικτών της εγκληματικότητας που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, αποτελεί το πιο ισχυρό επιχείρημα των κάθε είδους ξενόφοβων αντιλήψεων για να υποστηριχθεί η ανάγκη περιορισμού της μετανάστευσης μέσα από ένα αυστηρότερο και σαφώς πιο κατασταλτικό νομικό πλαίσιο (<http://www.greekhelsinki.gr/greek/pressrelease/18-3-97.html>).

Συστηματικά το μεγάλο κύμα μετανάστευσης που επηρεάζει και την Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του '90 παρουσιάζεται ως η κύρια αιτία πρόκλησης εγκλημάτων και μάλιστα όπως αυτά που χαρακτηρίζονται ιδιαίτερα ειδεχθή. Συχνά - πυκνά τις ρατσιστικές (ωμές ή συγκαλυμμένες) απόψεις που εμφανίζονται στα μέσα έρχονται να υποστηρίξουν έρευνες, στατιστικές και επίσημα στοιχεία προερχόμενα από κρατικές πηγές.

Σ' όλες τις περιπτώσεις ζητούμενο αποτελεί (πέρα από την αξιοπιστία των πηγών) και ο τρόπος παράθεσης - αξιοποίησης των στοιχείων έτσι ώστε να μην προξενούνται εσφαλμένες εντυπώσεις προκειμένου να εξυπηρετηθούν φορείς θέσεων που, παράλληλα με την υπερεκμετάλλευση των αλλοδαπών, επιδιώκουν και την μετατροπή τους σε μόνιμους αποδιοπομπαίους τράγους (<http://www.greekhelsinki.gr/greek/pressrelease/18-3-97.html>).

Σύμφωνα με δημοσίευμα του “Ελεύθερου Τύπου” της 9ης Μάρτη ‘00, οι οικονομικοί μετανάστες φέρονται ως υπεύθυνοι του **58%** των εγκλημάτων που τελέστηκαν κατά το 1999 (οι πηγές προέρχονται από το υπουργείο Δημοσίας Τάξης). Αλλά μια πιο προσεκτική ανάγνωση των στοιχείων που παρατίθενται αποδεικνύουν ότι παρά την γενική πτώση του δείκτη των ποινικών αδικημάτων (158 ανθρωποκτονίες το 1999 έναντι 163 του 1998), παρατηρείται μεγάλη συμμετοχή των αλλοδαπών έναντι των Ελλήνων σε αδικήματα που αφορούν πλαστογραφίες (238 Έλληνες έναντι 1.460 αλλοδαπών) και παράνομη διακίνηση λαθρομεταναστών, των εαυτών τους δηλαδή! (427 Έλληνες και 4.962 ξένοι). Αλήθεια, ποιοι άραγε έχουν ανάγκη να προσφύγουν σε τέτοιες ενέργειες όπως πλαστογραφήσεις διαβατηρίων, βίζας και κάθε είδους εγγράφων εκτός από τους ίδιους τους μετανάστες, σε ελάχιστους των οποίων παρέχεται η δυνατότητα νομιμοποίησης; (μόλις 250 χιλιάδες πρόκειται να παραλάβουν την πράσινη κάρτα). Με τον τρόπο αυτό καταγραφής της εγκληματικότητας εμφανίζεται κατακόρυφη αύξηση της ανάμειξής τους στην τέλεση αδικημάτων.

Η λαθροχειρία όμως δε φαίνεται να σταματά εδώ καθώς οι αναγωγές των ποσοστών στα τελεσθέντα εγκλήματα γίνονται επί ενός υποτιθέμενου αριθμού Αλβανών μεταναστών που φθάνει τις 250.000 άτομα («Ελ. Τύπος», 9/3, σ. 31), ενώ είναι γνωστό τοις πάσι ότι αυτή η πληθυσμιακή ομάδα αποτελεί την συντριπτική πλειοψηφία των ξένων εργαζομένων που διαβιούν στην Ελλάδα. Πώς λοιπόν νομιμοποιούνται φορείς τέτοιου είδους κινδυνολογίας να μειώνουν τον αριθμό των αλλοδαπών, όταν αυτό αποδεικνύει αυξημένη συμμετοχή στην εγκληματικότητα,

Ενώ στην εφημερίδα “Αυγή” της Τετάρτης 29 Μάρτη ’00, ο Στ. Σκούρτης, αξιοποιώντας τα ίδια επίσημα στοιχεία του υπουργείου καθ’ όλη την προηγούμενη δεκαετία (1988-1998), καταλήγει σε διαφορετικά συμπεράσματα καθώς ο δείκτης παραβατικότητας των μεταναστών φαίνεται να ακολουθεί μια πορεία αντίστοιχη της πληθυσμιακής τους αύξησης, σαφώς μικρότερη αναλογικά με τον αριθμό τους και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι αποτελούν κυρίως νέο (ηλικιακά) και ιδιαίτερα ενεργό τμήμα του πληθυσμού (<http://www.greekhelsinki.gr/greek/pressrelease/18-3-97.html>).

Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, στα θεωρούμενα εγκλήματα κατά της ανθρώπινης ζωής η ανάμειξη των αλλοδαπών ανέρχεται γύρω στο 6% (ποσοστό σαφώς μικρότερο του αριθμού τους), ενώ οι ανθρωποκτονίες από πρόθεση -όπου εμφανίζεται μεγαλύτερη συμμετοχή, 22% το 1997 και 28,6% το 1998 - αφορούν στη

συντριπτική τους πλειοψηφία ενδοκοινοτικό φαινόμενο, καθώς οι ενέργειες αυτές στρέφονται κυρίως κατά ομοεθνών τους. Συγκεκριμένα το 1988 οι λιγότεροι από 200.000 αλλοδαποί συμμετείχαν 0,6% στην εγκληματικότητα. Το ποσοστό αυτό αυξάνεται σε 1,1% το 1990, 2,4% το 1994, 3,4 το 1996 για να φθάσει στο 4,9% το 1998. Τα παραπάνω ποσοστά αφορούν στο σύνολο της παραβατικότητας περιλαμβάνοντας και τις παραβάσεις περί τροχαίων ατυχημάτων. Χωρίς αυτή την κατηγορία η συμμετοχή τους κυμαίνεται στο 6,7% και 7,7% για τα έτη 1997 και 1998 αντίστοιχα. Η κατηγορία **με μεγάλη συμμετοχή ξένων** είναι εκείνη που περιλαμβάνει εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές κυρίως) όπου το ποσοστό ανέρχεται σε 22,4% για το '97 ενώ για το '98 σε 32%.

Σε καμία περίπτωση επομένως δεν αποδεικνύεται συμμετοχή που δικαιολογεί ποσοστά της τάξης του 50%, καθώς τέτοια νούμερα φαίνεται να προκύπτουν από τον συνυπολογισμό ειδικών κατηγοριών εγκλημάτων, που έτσι κι αλλιώς αναγκάζονται να διαπράττουν οι μη νόμιμοι αλλοδαποί (παράνομη είσοδος στη χώρα, πλαστογραφίες εγγράφων), ή επίσης από την επιλεκτική εκτίμηση του πραγματικού αριθμού τους. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι συμβαίνει “λάθρα” ανάγνωση των στοιχείων που αφορούν στην παρουσία των ξένων εργαζομένων προς χάριν εντυπωσιασμού, δημιουργίας κλίματος ανασφάλειας και ξενοφοβίας, η οποία, ούτε στην ομαλή διαβίωση και ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία, ούτε στο πρόβλημα της λαθρομετανάστευσης συμβάλλει θετικά (<http://www.greekhelsinki.gr/greek/pressrelease/18-3-97.html>).

4.3.3. Ξένοι σε συμμορίες

Ωστόσο, ένας σκληρός πυρήνας αλλοδαπών κακοποιών, ο οποίος υπολογίζεται στις 5.000, διεκδικεί τα τελευταία χρόνια όλο και μεγαλύτερο μερίδιο στην εγκληματικότητα.

Με υψηλή συμμετοχή σε ανθρωποκτονίες, ληστείες και κλοπές, οι συμμορίες των αλλοδαπών αναβαθμίζουν τη δράση τους. Από τις μεμονωμένες ευκαιριακές ενέργειες των πρώτων χρόνων, αλλοδαποί κακοποιοί συγκροτούν πλέον ομάδες με πιο οργανωμένη δράση. Στις διαμάχες μεταξύ των συμμοριών, συχνές είναι οι ένοπλες συμπλοκές και τα αιματηρά ξεκαθαρίσματα λογαριασμών από παράνομες συναλλαγές, όπως ναρκωτικά, εκμετάλλευση γυναικών κ.λπ. («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, Σελ.: Ν16).

4.3.4. Συνεργασία με Έλληνες

Σύμφωνα με τον καθηγητή της Νομικής Σχολής του Πανεπιστήμιου Αθηνών κ. Νέστορα Κουράκη, «είναι γεγονός ότι μια μικρή μειονότητα αλλοδαπών που ήταν δραπέτες φυλακών ή είχαν διασυνδέσεις με εγκληματικά κυκλώματα της πατρίδας τους επιδόθηκαν, μόλις έφθασαν στην Ελλάδα, από κοινού με Έλληνες συμμετοχούς, σε διάφορες δραστηριότητες οργανωμένου εγκλήματος, όπως η συστηματική διακίνηση λαθρομεταναστών και ναρκωτικών».

Με τις σαρωτικές αλλαγές στον χάρτη της εγκληματικότητας από την αρχή της δεκαετίας, η εγκληματικότητα των αλλοδαπών εμφανίζει χρόνο με τον χρόνο αυξητικές τάσεις, ενώ όλο και μειώνεται η «ψαλίδα» για ορισμένα αδικήματα σε σχέση με τις ελληνικές συμμορίες.

Όπως προαναφέρθηκε, χαρακτηριστική είναι η μεγάλη αύξηση της συμμετοχής στις κλοπές. Το 1993 οι καταγεγραμμένες στην Αστυνομία κλοπές από γνωστούς αλλοδαπούς είχαν αναλογία 1 προς 8,6 κλοπές από Έλληνες (923 προς 7.990). Σε διάστημα εννέα χρόνων το σκηνικό άλλαξε. Το 2002 η αναλογία έφθασε τη 1 κλοπή προς 2,7 (2.276 από αλλοδαπούς έναντι 6.182 από Έλληνες). Ανάλογη είναι η εξέλιξη στις ανθρωποκτονίες. Το 1991, από τις 177 ανθρωποκτονίες που εξιχνιάστηκαν οι αλλοδαποί δράστες ήταν μόλις 25 («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, Σελ.: Ν16).

4.3.5. Σταδιακή ένταξη αλλοδαπών

Ωστόσο, η απόδοση της ραγδαίας αύξησης της εγκληματικότητας από την αρχή της δεκαετίας του '90 και μετά, με το μεγάλο κύμα αλλοδαπών, σύμφωνα με τον κ. Κουράκη, δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. «Στην πλειονότητά τους οι αλλοδαποί ήρθαν για να βρουν μια δουλειά και να επιβιώσουν ως οικονομικοί μετανάστες. Όλα αυτά τα χρόνια έχουν αρχίσει, βαθμιαία αλλά σταθερά, να εντάσσονται στον κορμό της κοινωνίας και να αποτελούν σημαντικό και συνήθως φθηνό παραγωγικό δυναμικό της οικονομίας της Ελλάδας, κυρίως σε τομείς ανθυγιεινούς και κακοπληρωμένους, που δεν καλύπτονται πλέον πλήρως από Έλληνες εργαζομένους».

Επίσης, σύμφωνα με τον καθηγητή Εγκληματολογίας στο Τμήμα Επικοινωνίας και Μ.Μ.Ε. κ. Γ. Πανούση, «η εγκληματικότητα των μεταναστών (όποια και όση και αν είναι) δεν αναδεικνύει μόνο την αδυναμία τους να ενταχθούν στην έννομη τάξη της Ελλάδας, αλλά πολλές φορές υποκρύπτει και την απροθυμία της Ελλάδας να τους εντάξει

στους κόλπους της ως ισότιμους πολίτες και αξιοπρεπείς ανθρώπους. Σε κάθε περίπτωση, οι κίνδυνοι από το φαινόμενο αυτό αφορούν το μέλλον, καθώς η δεύτερη γενιά συνήθως αισθάνεται εντονότερα την αδικία και την ανισότητα και αντιδρά βίαια».

Πιο έντονα φαίνεται να είναι τα φαινόμενα στο Λεκανοπέδιο της Αττικής, όπου η εγκληματικότητα έχει πιο σκληρή και οργανωμένη μορφή, λόγω της συγκέντρωσης μεγαλύτερου πληθυσμού. Το 2002 στις 109 ανθρωποκτονίες που εξιχνιάσθηκαν, 88 από τους δράστες ήταν Έλληνες και 57 αλλοδαποί, ενώ τον προηγούμενο χρόνο (2001) από τις 73 εξιχνιασθείσες ανθρωποκτονίες 50 δράστες ήταν Έλληνες και 39 αλλοδαποί. Στα αιματηρά ξεκαθαρίσματα λογαριασμών μεταξύ μελών συμμοριών, δρόμοι της πρωτεύουσας μετατρέπονται σε πεδίο μάχης με κίνδυνο ακόμα και για περαστικούς («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, σελ. Ν16).

4.4. Προτάσεις - Συμπεράσματα

4.4.1. Επαγγελματική αναβάθμιση - προοπτική του αστυνομικού

Σίγουρα οι αρμόδιοι φορείς έχουν πάρει μέρος σε πολλές ημερίδες, συζητήσεις και συνεδριάσεις για τα θέματα των αλλοδαπών στην Ελλάδα, σίγουρα όμως δεν έχουν γίνει κοινωνοί του προβληματισμού, της αγωνίας και της ανησυχίας - αν θέλετε, του απλού αστυνομικού, του διοικητή μιας υπηρεσίας που ασχολείται με θέματα αλλοδαπών.

Εκείνο που ωθεί τους εμπλεκόμενους φορείς να ασχοληθούν σοβαρά με τα ζητήματα των αλλοδαπών, δεν αφορά μόνο τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αστυνομικοί, δεν είναι τα προβλήματα μόνο των ίδιων των αλλοδαπών, αλλά είναι το μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε πλέον ως ελληνική κοινωνία και το οποίο πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο μιας νέας μεταναστευτικής πολιτικής.

Η πολιτεία, το ίδιο όπως οφείλει να βοηθήσει τους μετανάστες να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία, οφείλει να εφαρμόσει συγκεκριμένες πολιτικές για την επαγγελματική προοπτική και αναβάθμιση των αστυνομικών («ΤΑ ΝΕΑ», 21/07/2003, σελ. Ν16 (www.poasy.gr/nea, 2005).

4.4.2. Αντιρατσιστικός χάρτης της Αστυνομίας

Ας δούμε, ποιος πρέπει να είναι λοιπόν ο «αντιρατσιστικός χάρτης» της Ελληνικής Αστυνομίας, ποια πολιτική πρέπει άμεσα να υλοποιηθεί από αυτήν, που θα αποτελέσει ένα σχέδιο δράσης, συμβάλλοντας στην **αντιμετώπιση** των σημερινών

προβλημάτων και, βεβαίως, στην πρόληψη ενδεχόμενων κρίσιμων καταστάσεων (www.roasy.gr/nea, 2005):

- 1. Προέχει καταρχήν η ενημέρωση του αστυνομικού προσωπικού για τη μεταναστευτική πολιτική της κυβέρνησης. Πρέπει να γνωρίζει ο αστυνομικός τα ζητήματα παροχής ασύλου, τα κριτήρια νομιμοποίησης και απόκτησης ιθαγένειας, την πολιτική φύλαξης συνόρων, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των αλλοδαπών και φυσικά να είναι ενήμερος των εγκυκλίων που εκδίδονται από το Αρχηγείο και αφορούν τους αλλοδαπούς. Αν δεν τα γνωρίζει όλα αυτά, όταν στην καθημερινή του δράση βρίσκεται αντιμέτωπος με το πρόβλημα, είναι φανερό ότι θα λειτουργεί λάθος, θα εγκλωβίζεται στο πρόβλημα και θα αποτελεί μέρος του προβλήματος και ο ίδιος.

- 2. Πρέπει να προστατέψουμε τον αστυνομικό από λανθασμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις που επηρεάζουν τη συμπεριφορά του. Να γίνει ενημέρωση από τους αξιωματικούς στις συσκέψεις προσωπικού για στερεότυπες αντιλήψεις που έχουν παγιωθεί στην κοινή συνείδηση. Ακούμε συχνά π.χ. ότι η μεγαλύτερη αστυνόμευση είναι η καταλληλότερη λύση για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, ότι οι αλλοδαποί ευθύνονται για την εγκληματικότητα, για την ανεργία, για τις μεταδοτικές ασθένειες, για την πτώση του επιπέδου μάθησης σε σχολεία με παιδιά αλλοδαπών κ.λπ. Αν τα δεχτούμε όλα αυτά, μάλλον θα βρεθούμε αλλού. Θα εξυπηρετούμε άθελά μας το ρατσισμό και τη διαιώνιση του προβλήματος.

- 3. Εμπέδωση του κώδικα δεοντολογίας και ειδική αναφορά στη συμπεριφορά μας έναντι των αλλοδαπών. Το έχουμε ξαναπεί, γίνονται δειλά -δειλά κάποιες προσπάθειες για να γίνει συνείδηση του αστυνομικού η αυστηρή τήρηση του κώδικα δεοντολογίας. Δεν είμαστε όμως, ικανοποιημένοι. Πρέπει να τονίσουμε ότι όσοι καταπατούν τον όρκο τους, λειτουργούν αντισυναδελφικά, υπονομεύουν τις προσπάθειες όλων μας. Χρειάζεται επομένως και εδώ συστηματική προσπάθεια και τιμωρία των παραπτώματιών για να περιορισθεί η αυθαιρεσία.

- 4. Βελτίωση συνθηκών κράτησης, δημιουργία κέντρων υποδοχής. Είναι ένα τεράστιο ζήτημα που έχει απασχολήσει στο παρελθόν την Αστυνομία, έχει απασχολήσει όλες ανεξαιρέτως θα έλεγα τις πρωτοβάθμιες ενώσεις της. Στην Αττική με τη λειτουργία του νέου κέντρου αλλοδαπών ευελπιστούμε ότι θα βελτιωθούν κάπως τα πράγματα, στην επαρχία όμως η κατάσταση είναι τραγική. Είναι γνωστό το πρόβλημα, πρέπει να διατεθούν κονδύλια για να αλλάξει η κατάσταση διότι η Ελλάδα είναι δακτυλοδεικτούμενη, με την αρνητική δυστυχώς έννοια σε αυτό το κεφάλαιο.

-5. Ξεκαθάρισμα της διαδικασίας απελάσεων, αν ο λαθρομετανάστης είναι κρατούμενος, όπως όλοι οι ποινικοί κρατούμενοι, ή πρέπει να τύχει ειδικής πρόνοιας. Διατυπώνονται κρίσιμα ερωτήματα σε σχέση με τον ρόλο, τα καθήκοντα και την ευθύνη των αστυνομικών, οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με την σύλληψη, τη συνοδεία, τη φύλαξη και την επαναπροώθηση των αλλοδαπών. Ένα θέμα που απασχόλησε και το Ινστιτούτο Αστυνομικών Μελετών Επιμόρφωσης και Τεκμηρίωσης, το οποίο απηύθυνε συγκεκριμένο ερώτημα στον αντεισαγγελέα Πρωτοδικών τον κ. Ν. Ορνεράκη. Ίσως δεν είναι ενδεδειγμένο και εν τέλει σύννομο, οι λαθρομετανάστες να ταυτίζονται ουσιαστικά με τους κρατούμενους, λόγω υποδικίας ή έκτισης επιβληθείσης στερητικής της ελευθερίας ποινής, δηλαδή να παραμένουν στα κατά τόπους αστυνομικά κρατητήρια με όλα τα δυσμενή επακόλουθα. Είναι επιβεβλημένο να δημιουργηθούν κατάλληλα κέντρα υποδοχής και επαναπροώθησης οικονομικών προσφύγων με το ανάλογο προσωπικό και την στοιχειώδη υποδομή.

- 6. Ένταξη αλλοδαπών στο αστυνομικό προσωπικό, άμεσα. Ένα τεράστιο θέμα-ταμπού για την Ελληνική Αστυνομία, το οποίο έχει τεθεί και υπηρεσιακά, αλλά δεν έχουν ληφθεί αποφάσεις. Σε άλλες αστυνομίες υπάρχει η δυνατότητα ένταξης και αλλοδαπών στα αστυνομικά τμήματα, με διάφορες αρμοδιότητες. Εδώ πρέπει να δούμε πώς μπορούν να αξιοποιηθούν αμέσως σε αστυνομικά καθήκοντα, πολίτες τρίτων χωρών, διότι τα παιδιά των μεταναστών που γεννιούνται στην Ελλάδα και αποκτούν την ελληνική υπηκοότητα, δεν νομίζουμε ότι μπορεί κανείς να τα αποκλείσει από τις πανελλήνιες εξετάσεις και να απαγορεύσει έτσι την πρόσληψή τους στην Αστυνομία..

- 7. Η Ελληνική Αστυνομία πρέπει να προωθήσει δράσεις για την ανάδειξη μιας άλλης αντίληψης των αστυνομικών για τη λαθρομετανάστευση και τους μετανάστες. Η Ομοσπονδία των Αστυνομικών προς την κατεύθυνση αυτή αναζητά ιδέες, σκέψεις και προτάσεις. Προτίθεται δε, να διοργανώσει σαν μια πρώτη κίνηση καλής θέλησης, μια ειδική εκδήλωση με ακροατήριο αλλοδαπούς.

- 8. Εντατικοποίηση των αστυνομικών ερευνών για την αποκάλυψη κυκλωμάτων που εκμεταλλεύονται αλλοδαπούς, έτσι ώστε να διαλυθούν υποψίες ότι η Αστυνομία ευνοεί ή καλύπτει τη δράση τους, κρούσματα που παρατηρήθηκαν στο παρελθόν.

- 9. Σωστή ενημέρωση για την πραγματική διάσταση της εγκληματικότητας που αποδίδεται στους αλλοδαπούς. Είναι επίσης ένα σημαντικό κεφάλαιο, το οποίο πρέπει να απασχολήσει ιδιαίτερα τα γραφεία Τύπου της Ελληνικής Αστυνομίας, αλλά και το

δημοσιογραφικό κόσμο γενικότερα, ο οποίος διαμορφώνει την κοινή γνώμη και δημιουργεί θετικά ή αρνητικά πρότυπα, στερεότυπα και προκαταλήψεις.

- 10. Εντονότερη παρουσία της Αστυνομίας στις γειτονιές των μεταναστών για την απόκτηση καλών σχέσεων και εμπέδωση της παρουσίας της Αστυνομίας, πριν δημιουργηθούν τα γκέτο και οι εκρηκτικές συνθήκες τύπου Γαλλίας. Αυτή πρέπει να είναι η δουλειά της Αστυνομίας, να προλαβαίνει καταστάσεις, να καταγράφει τα προβλήματα, ακόμα και αυτά που έχουν κοινωνικό υπόβαθρο και προέλευση. Μέσα από τους δημοκρατικούς θεσμούς και τα αρμόδια συμβούλια πρόληψης της εγκληματικότητας, η Αστυνομία οφείλει να παρεμβαίνει. Λογικές καταπίεσης των αλλοδαπών, λογικές γκετοποίησής τους, δεν επιτρέπεται να εμφιλοχωρήσουν στις τάξεις της Αστυνομίας (www.roasy.gr/nea, 2005).

4.4.3. Ρατσισμός και ασφάλεια στην πόλη

Τα τελευταία χρόνια είμαστε μάρτυρες δυο κοινωνικών φαινομένων που αλλάζουν την εικόνα της πρωτεύουσας της χώρας. Μιας πρωτεύουσας που από μεγαλούπολη της Ανατολικής Μεσογείου αργά αλλά σταθερά μετασχηματίζεται σε μεγάλη Ευρωπαϊκή Μητρόπολη. Η Αθήνα είναι πλέον μια πολυπολιτισμική πόλη που φιλοξενεί αρκετές χιλιάδες άτομα με διαφορετικές κουλτούρες, νοοτροπίες, ήθη και έθιμα (www.damanaki.gr, 1998).

Ταυτόχρονα, η εγκληματικότητα το τελευταίο διάστημα παρουσιάζει ανησυχητικές διαστάσεις, αποτελώντας ένα υπαρκτό πρόβλημα και τροφοδοτεί ένα ευρύτατα διαδεδομένο αίσθημα ανασφάλειας μεταξύ των κατοίκων. Αυτό ακριβώς το αίσθημα αποτελεί ευνοϊκό έδαφος για την εμφάνιση φαινομένων ξενοφοβίας και ρατσισμού.

Είναι ανάγκη να πραγματοποιηθούν συζητήσεις από όλους, πολίτες – πολιτικοί – δημοτική αρχή – αστυνομία και ΜΜΕ – με θέμα το πρόβλημα της εγκληματικότητας, με νηφαλιότητα και σοβαρότητα. Από τις συζητήσεις αυτές προσδοκάτε να αναζητηθούν άμεσα μέτρα, για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη συνεργασία όλων των φορέων, τη μεγαλύτερη δραστηριότητα στην αστυνόμευση της πόλης και τέλος, τη μείωση των εγκληματικών φαινομένων (www.damanaki.gr, 1998).

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι:

1. η πρωτεύουσα της χώρας, η Αθήνα, παρά τα προβλήματα εγκληματικότητας που αυξάνονται το τελευταίο διάστημα, παραμένει πολύ λιγότερο ανασφαλής πόλη από άλλες Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες.
2. Το τελευταίο διάστημα παρατηρείται αύξηση της εγκληματικότητας των αλλοδαπών και κυρίως των Αλβανών εξαιτίας και του ότι βρισκόμαστε στη μεταβατική περίοδο της νομιμοποίησης των οικονομικών μεταναστών και στην πράσινη κάρτα. Αυτό ακριβώς έχει ως επακόλουθο Αλβανοί κατάδικοι, οι οποίοι κατά τα πρόσφατα γεγονότα στη γείτονα χώρα είχαν απελευθερωθεί και βρήκαν καταφύγιο στην Ελλάδα, να αντιδρούν, καθώς λίαν συντόμως το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης θα πρέπει να τους απελάσει. Το μέτρο της **πράσινης κάρτας** είναι ένα **θετικό μέτρο καθώς συμβάλει αφ' ενός μεν στο διαχωρισμό των κακοποιών στοιχείων από τους πραγματικούς οικονομικούς μετανάστες, αφ' ετέρου δε στην ένταξη των λαθρομεταναστών βάσει προϋποθέσεων στην οικονομική ζωή της Ελλάδας.**
3. Στην Ελλάδα και ιδιαιτέρως στην Αθήνα παρουσιάζεται αύξηση της εγκληματικότητας γιατί έχει επέλθει, όπως και στις άλλες ανεπτυγμένες κοινωνίες, ρήγμα στον κοινωνικό έλεγχο που ασκούσαν η οικογένεια, η γειτονιά, το σχολείο.

Στόχος μας θα πρέπει να είναι μια πόλη ασφαλής που θα μας προστατεύει αποτελεσματικά, χωρίς όμως να μας σπρώχνει στο οχυρό του ιδιωτικού χώρου και στη μίμηση ξενοφοβικών προτύπων που κυριαρχούν σε άλλες μεγαλουπόλεις.

Προς αυτή την κατεύθυνση μπορούν να ληφθούν **άμεσα μέτρα** καθώς όλοι γνωρίζουν ότι στην Ελλάδα υπάρχει τεράστια δυνατότητα βελτίωσης της αστυνομικής πρόληψης που βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο.

Τα αναγκαία μέτρα που θα ληφθούν πρέπει να διέπονται από τις εξής αρχές:

- Το δικαίωμα της ασφαλούς διαβίωσης στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο είναι βασικό πολιτικό δικαίωμα που πρέπει να παρέχεται από τους φορείς δημόσιας εξουσίας και προπαντός εκεί όπου τίθεται σε μεγαλύτερο κίνδυνο στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις.

- Οι πολίτες να αισθάνονται και να ζουν ασφαλείς είναι ένας από τους βασικούς δείκτες ποιότητας ζωής.
- Τα δικαιώματα όλων των ατόμων (γηγενών και αλλοδαπών) είναι σεβαστά αλλά όλοι πρέπει να σέβονται τους νόμους (www.damanaki.gr, 1998).

Προτείνεται:

A) Παρέμβαση του Δήμου

Η Δημοτική Αρχή πρέπει να προχωρήσει σε σχέδια ανάπλασης των γειτονιών της Αθήνας προκειμένου η γειτονιά να ξαναγίνει το ζωντανό κτύταρο της πόλης. Με υποδομές και δραστηριότητες οι γειτονίες της Αθήνας να αποκτήσουν ένα νέο ιστό κοινωνικής αλληλεγγύης. Στο πλαίσιο αυτό οι δημόσιοι ελεύθεροι χώροι (πάρκα, άλση, κήποι, υπόγειες διαβάσεις) με ευθύνη του Δήμου πρέπει άμεσα να φωτισθούν και να φυλάσσονται προκειμένου να αποδοθούν προς χρήση στους πολίτες. Ο δημότης πρέπει να νιώθει ασφαλής να περπατά στην πλατεία, τον κήπο, το άλσος της γειτονιάς. Η Δημοτική Αρχή πρέπει να προωθήσει τη συνεργασία του Δήμου και κυρίως των αιρετών δημοτικών συμβούλων των Διαμερισμάτων με τα αστυνομικά τμήματα της πρωτεύουσας για τον εντοπισμό των περισσότερο “ευάλωτων” περιοχών και των ειδικών προβλημάτων. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να συζητηθεί με το αρμόδιο Υπουργείο ένας νέος χωροταξικός σχεδιασμός των πολυδύναμων αστυνομικών τμημάτων και ανάλογης ενίσχυσής τους. Πρέπει να κατανοηθεί ότι η πρόληψη του εγκλήματος είναι υπόθεση όλων μας και όχι μόνο του κράτους.

Να υπάρξει πολιτική στήριξης από το Δήμο των θυμάτων των εγκληματικών πράξεων μέσω των υπηρεσιών κοινωνικής μέριμνας και ειδικευμένων κοινωνικών λειτουργών (κοινωνικοί λειτουργοί πρέπει να στελεχώσουν και τα αστυνομικά τμήματα).

Ο Δήμος Αθηναίων, σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, να αναλάβει τη φύλαξη των σχολείων, προκειμένου να κάνουμε πραγματικότητα το ανοικτό ολόημερο σχολείο.

B) Δημοτική Αστυνομία

Η Δημοτική Αστυνομία πρέπει να μείνει μακριά από κάθε είδους μέτρα που την εμπλέκουν στην ποινική διαδικασία.

Έχει ρόλο και αρμοδιότητες που πρέπει να υλοποιήσει και αυτές είναι κρίσιμες για τη ζωή της πόλης, όπως ο έλεγχος και η επιβολή κυρώσεων για την καθαριότητα, την εκπομπή ρύπων, την κοινή ησυχία, την οικοδόμηση, την κυκλοφορία και στάθμευση των οχημάτων, τη σήμανση των οδικών έργων και τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων.

Μπορεί να αναλάβει την έκδοση πιστοποιητικών που απαιτούνται για εγγραφή στους εκλογικούς καταλόγους και τη μεταδημότευση.

Η προστασία των πλατειών και των πάρκων είναι χώροι που μπορεί να προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες. Αυτές οι αρμοδιότητες πρέπει να αποκλεισθεί ότι θα εκχωρηθούν σε ιδιώτες (www.damanaki.gr, 1998).

Γ) Σε επίπεδο Υπουργείου Δημόσιας Τάξης

- Να γίνει αισθητή η παρουσία των αστυνομικών δυνάμεων στους δρόμους της Αθήνας, ειδικά τη νύχτα.
- Να αυξηθούν οι περιπολίες πεζών και με οχήματα, ιδιαίτερος στα σχολεία.
- Να απαλλαγεί η ΕΛ.ΑΣ. από μια σειρά αρμοδιοτήτων που μπορούν να μεταβιβασθούν στις υπηρεσίες των Δήμων και τη Δημοτική Αστυνομία, όπως την επίδοση δικαστικών εγγράφων, την κυκλοφορία και στάθμευση των οχημάτων κ.λπ.

Αυτή είναι μια δέσμη μέτρων που μπορεί κατ' αρχάς να μειώσει τα φαινόμενα της εγκληματικότητας και να δημιουργήσει το αίσθημα ασφάλειας στους κατοίκους της Αθήνας.

Όμως η Αθήνα είναι μια μητρόπολη και για τη δραστική μείωση αυτών των φαινομένων απαιτούνται μακροχρόνιες και εξειδικευμένες δράσεις. Στο πλαίσιο αυτό ο Δήμος μπορεί να παίξει πρωτεύοντα ρόλο στην προσπάθεια ένταξης των οικονομικών μεταναστών στον κοινωνικό ιστό της πόλης.

Οφείλουμε όλοι μας να καταδικάζουμε φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας καθώς και αυτά μπορούν να οδηγήσουν στο φαύλο κύκλο της ανεξέλεγκτης αύξησης της εγκληματικότητας. Τα παραδείγματα άλλων ευρωπαϊκών μεγαλουπόλεων είναι χαρακτηριστικά.

Η βία των ρατσιστών οδηγεί στην ανεξέλεγκτη αύξηση της εγκληματικότητας των αλλοδαπών, οι οποίοι όλο και περισσότερο οδηγούνται έτσι στο περιθώριο της παρανομίας.

4.4.4. Ένταξη μεταναστών στη ζωή της πόλης

Στην κατεύθυνση ένταξης των μεταναστών στη ζωή της πόλης, ο Δήμος μπορεί:

- Να δημιουργήσει χώρους υποδοχής των αλλοδαπών και να υλοποιήσει, σε συνεργασία με άλλους αρμόδιους φορείς, προγράμματα ένταξης των μεταναστών στην κοινωνική ζωή της πόλης.
- Να οργανώσει μαθήματα για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.
- Να εκμεταλλευτεί τις δυνατότητες που του δίνονται για την απαλλοτρίωση και χρήση κτιρίων του Δημοσίου που θα χρησιμοποιήσει για ναρκομανείς, αστέγους, επαίτες, μετανάστες.
- Στην προσπάθεια αυτή σημαντικό ρόλο μπορεί να παίξουν τα ΜΜΕ τα οποία, σε συνεργασία με το Δήμο, μπορούν να προβάλουν τέτοιου είδους προγράμματα και να χρησιμοποιηθούν για την “εκπομπή” κοινωνικών μηνυμάτων που αφορούν την ξενοφοβία και το ρατσισμό.

Κλείνοντας υπογραμμίζεται ότι ο Δήμος μπορεί να αξιοποιήσει κινήσεις πολιτών και μη κυβερνητικούς οργανισμούς, προκειμένου να ενεργοποιήσει τους μηχανισμούς αλληλεγγύης της κοινωνίας (www.damanaki.gr, 1998).

Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι στη θέση που βρίσκονται σήμερα οι ξένοι μετανάστες στην Ελλάδα, βρίσκονταν κάποτε, οι συμπατριώτες μας Έλληνες μετανάστες στις Η.Π.Α., στις αρχές του 20ού αιώνα (Ελευθεροτυπία, 30-4-76).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

5.1. Μετανάστευση και εργασία

Οι οικονομικοί παράγοντες παραμένουν μια από τις σημαντικές κινητήριες δυνάμεις των μεταναστευτικών κινήσεων. Ο μετανάστης δεν είναι μόνο ένας ξένος, αλλά τις περισσότερες φορές και ένας εργάτης. Η επιβίωση απαιτεί την εργασία και η ενσωμάτωση θα πραγματοποιηθεί όχι μόνο με βάση το παρελθόν αλλά και το παρόν, το κοινωνικό πλαίσιο. Ο «Άλλος» κατασκευάζεται με βάση και τον οικονομικό του ρόλο.

«Η προσέγγιση των μεταναστών ως εθνοτική ομάδα ή ως κοινωνική ομάδα επιδρά στην εννοιολόγηση του μεταναστευτικού φαινομένου: διαφορετικές προτάσεις εφαρμοσμένες σε παρόμοια ερωτήματα δίνουν διαφορετικά αποτελέσματα. Οι πολιτισμικές προσεγγίσεις δεν παίρνουν ως δεδομένη τη διαφορά, τη στιγμή που οι αναλύσεις με όρους κοινωνικής τάξης εμπεριέχουν μια συλλογιστική ομοιότητας; Οι αιτίες της αναχώρησης μπορούν να εξεταστούν για κάθε εθνική ομάδα σύμφωνα με τις συνθήκες ζωής στον τόπο καταγωγής, όμως εργάτες, φοιτητές, πρόσφυγες ή «εγκέφαλοι» δεν φεύγουν/δραπετεύουν για τους ίδιους λόγους. Οι συνθήκες των χωρών άφιξης είναι επίσης διαφορετικές, ανάλογα με την οπτική γωνία. Γίνεται με τον ίδιο τρόπο αντιληπτή από όλους η «προσφορά» της χώρας υποδοχής; Τα κριτήρια εκτίμησης είναι κατ' ανάγκη διαφορετικά όχι μόνο για έναν Πολωνοεβραίο, έναν Σικελό, έναν Κινέζο της Καμπούτζης, αλλά και για τον κατασκευαστή κασκέτων, τον οικοδόμο ή τον διανοούμενο. Καθένας αποτιμά τους δυνατούς προορισμούς σύμφωνα με τα δικά του κριτήρια. Ομοίως, η ένταξη ή το φαντασιακό μιας υποθετικής επιστροφής στη χώρα δεν μπορούν να απομονωθούν από τα κοινωνικοοικονομικά τους συμφραζόμενα» (Green, 2004, σ. 102).

«Ο παράγοντας εργασία στη μεταναστευτική διαδικασία είναι θεμελιώδης, όχι όμως αυτόνομος. Όσον αφορά το άτομο, πρόκειται για την εξασφάλιση της υλικής του επιβίωσης βοηθώντας ταυτόχρονα τις ανάγκες μιας οικογένειας (είτε αυτή ακολουθεί είτε παραμένει στην πατρίδα, η οικονομική αξία των εμβασμάτων είναι, όπως ξέρουμε,

μια από τις κινητήριες δυνάμεις της μετακίνησης). Για το κράτος που υποδέχεται, αν ο μετανάστης ως ξένος αποτελεί μέρος ενός «κύματος» που έρχεται να αράξει στις εθνικές ακτές, ως εργάτης έχει άλλους «ρευστούς» προορισμούς. «Βαλβίδα ασφαλείας» για να ρυθμίζει τις πιέσεις ατμού των ασταθών οικονομιών, μέσα από τις πολιτικές και τις εργοδοτικές «βρύσες» οι ροές συχνά διευθύνονται με τρόπο λίγο πολύ τυπικό.

Το να αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, τον μετανάστη ως εργάτη ενέχει, όπως και για τον μετανάστη που γίνεται αντιληπτός ως ξένος, πολλαπλά επίπεδα. Η διεθνής, η εθνική ή η οικογενειακή οικονομία μπορούν να παρέχουν αναλυτικά πλαίσια. Μπορούμε, να τοποθετήσουμε τον μετανάστη εργάτη σε σχέση με το κράτος. Πρόκειται λοιπόν να κατανοήσουμε όχι τη συγκρότηση μιας εθνικής ταυτότητας αλλά εκείνη μιας εθνικής εργατικής τάξης. Το κράτος «διαχειρίζεται» τον πληθυσμό του όχι μόνο σύμφωνα με εθνοτικά κριτήρια, αλλά επίσης σύμφωνα με οικονομικές ανάγκες. Το ότι επιμένουμε για λόγους ευρετικούς στη διπλή, «εθνοτική» και «οικονομική», φύση του μετανάστη δεν είναι για να ευνοήσουμε τον έναν ή τον άλλον παράγοντα, αλλά για να επιμείνουμε στο γεγονός ότι ο ξένος καθορίζεται *επίσης* από το κοινωνικό. Ο «πολιτισμικά Άλλος» είναι επίσης ένας «οικονομικά Άλλος» στην οικοδόμηση του έθνους-κράτους».

Η θεώρηση του μετανάστη ως εργάτη πρέπει να γίνεται από διεθνή σκοπιά. Ο μετανάστης εργάτης ενσωματώνεται στην ιστορία του διεθνούς καταμερισμού εργασίας, όπως ενσωματώνεται στην ιστορία οικονομικών κλάδων.

Γιατί τόσοι άνθρωποι εγκατέλειψαν τις εστίες τους για να διασχίσουν όρη και ωκεανούς κατά τις μεγάλες μεταναστευτικές κινήσεις του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα; Δημογραφικό πλεόνασμα στην Ευρώπη, δομικές μεταβολές στην ύπαιθρο και στις πόλεις, τεχνολογικοί μετασχηματισμοί, βελτίωση των συγκοινωνιών και των συστημάτων επικοινωνίας, ανάπτυξη του Νέου Κόσμου.

Δύο θεμελιώδεις αρχές είναι βασικές στη θεωρία των ελεύθερων συναλλαγών των μεταναστευτικών κινήσεων. Από τη μια, η ατομική μετανάστευση καθορίζεται από τα ίδια συμφέροντα του *homo economicus*, κάτι που θα έπρεπε να ανταποκρίνεται στο γενικό συμφέρον. Από την άλλη, προκειμένου να εξυπηρετήσει αυτό το ατομικό και συλλογικό συμφέρον, ο άνθρωπος δρα με αυθόρμητο τρόπο σύμφωνα με τη θέλησή του. Για να αντισταθμιστεί, λοιπόν, αυτή η «άγρια» παρέμβαση στην απόλυτη ελευθερία, απαιτείται μια άλλη, περισσότερο κρατική. Εφόσον επαληθεύεται ότι η

ισορροπία δεν μπορεί να αποκατασταθεί από μόνη της, η παρέμβαση γίνεται αναγκαία, έστω και αν υπόρρητα ασκεί κριτική στις κλασικές φιλελεύθερες θεωρίες. Στην καλύτερη περίπτωση, η ελεύθερη ανταλλαγή κρύβει εμπόδια. Στη χειρότερη, το σύστημα οδηγεί σε αναρχία της αγοράς. Έτσι, η θετική παρέμβαση απέναντι στα εμπόδια συστήνεται όλο και περισσότερο. Για να αποτραπούν οι καταχρήσεις της ελευθερίας της αγοράς και για να διασφαλιστεί η πορεία προς... μια αυθόρμητη ισορροπία, μοντέλο πάντα σε ισχύ, οι κυβερνήσεις οφείλουν να αναλάβουν οι ίδιες τον ρόλο του παρεμβαίνοντος.

Πριν τον από Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, επρόκειτο κυρίως για ρύθμιση, στα πλαίσια ενός ανθρωπιστικού σκοπού, των δραστηριοτήτων των πρακτόρων στρατολόγησης και των ακτοπλοϊκών εταιρειών, προκειμένου να προστατευτούν οι μετανάστες και να προφυλαχτεί η ελεύθερη μετακίνηση. Όμως στην παρέμβαση που έχει στόχο τη διασφάλιση της ευημερίας του μετανάστη έρχεται γρήγορα να προστεθεί η παρέμβαση που έχει στόχο τη διασφάλιση της ευημερίας των ενδιαφερομένων κρατών. Η γλώσσα γίνεται σαφής. Σχεδιασμός και οργάνωση γίνονται τα συνθήματα των εκκλήσεων για μεταναστευτική πολιτική (Green, 2004, σ. 103-107).

5.2. Απόψεις που επικρατούν

Οι απόψεις που προβάλλουν, πάντα, τα ρατσιστικά κινήματα είναι ότι “οι ξένοι μας παίρνουν τις δουλειές”, δηλαδή ότι οι μετανάστες είναι υπεύθυνοι για την ανεργία των “ιθαγενών” εργαζομένων, καθώς επίσης για τα χαμηλά ημερομίσθια και για την διατήρηση της παραοικονομίας επειδή απασχολούνται, κυρίως, στη δεύτερη αγορά εργασίας. Έτσι, υποστηρίζουν ότι εάν οι μετανάστες φύγουν, οι θέσεις αυτές θα καλυφθούν από ντόπιους εργαζόμενους, οι μισθοί θα παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα και η ανεργία θα μειωθεί. Είναι γεγονός ότι σ’ αυτές τις απλοποιημένες λογικές δεν έχει δοθεί ουσιαστική απάντηση.

Επιχειρώντας να έλθουμε στην ουσία του προβλήματος: Σχετικά με την πρώτη άποψη που ισχυρίζεται ότι οι υπεύθυνοι για την ανεργία των Ελλήνων είναι οι μετανάστες, δεν είναι μόνο λανθασμένη, αλλά στερείται και οποιαδήποτε τεκμηρίωση. Διότι, ενώ είναι γεγονός ότι σε ορισμένες εργασίες υπάρχει μετατόπιση Ελλήνων από αλλοδαπούς (π.χ. οικοδομή), εντούτοις η εν λόγω άποψη στο σύνολό της, δεν έχει αποδειχτεί μέχρι τώρα με αριθμούς (Κατσορίδας, 1994, σ. 55).

5.2.1. Οικονομική ανάπτυξη και μετανάστες

Όμως, απέναντι σ' αυτούς τους ισχυρισμούς μπορούμε να αντιτάξουμε τα εξής: Κατ' αρχάς η εκτεταμένη ανεργία προκύπτει ως προϊόν της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης, της εισαγωγής των νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία και της εκκαθάρισης των μη επαρκώς αξιοποιούμενων κεφαλαίων προκειμένου να επιτευχθεί η άνοδος της κερδοφορίας των πιο ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, και κατά δεύτερον, η αγορά εργασίας εξαρτάται άμεσα από την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας, γι' αυτό είναι λάθος να την εξετάζουμε μεμονωμένα.

Σε ότι αφορά, λοιπόν, τους παράγοντες που σχετίζονται με τη χώρα υποδοχής μεταναστών, αυτοί οι παράγοντες είναι η ζήτηση εργατικών χεριών και γενικότερα η ανάγκη συνεχούς τροφοδότησης εργατικού δυναμικού, σε μακροχρόνια βάση, για την οικονομική ανάπτυξη. Διότι, η συμμετοχή των αλλοδαπών στην παραγωγή δημιουργεί το εισόδημά τους (μισθός), το οποίο ένα μέρος του θα πάει υπό μορφή εμβασμάτων στη χώρα από όπου προέρχονται και το οποίο μπορεί να αποτελέσει μέρος της ζήτησης προϊόντων της χώρας υποδοχής από τη χώρα προέλευσης των αλλοδαπών, ενώ το υπόλοιπο, που είναι και το περισσότερο, θα καταναλωθεί εντός της χώρας υποδοχής για την αγορά καταναλωτικών αγαθών. Την ίδια στιγμή, τα εισοδήματα αυτά ενισχύουν, με αυτό τον τρόπο, τη συνολική ζήτηση και άρα την παραγωγή, ενώ η αύξηση της παραγωγής επιφέρει και αύξηση της απασχόλησης (της απασχόλησης των Ελλήνων) («Οικονομικά Χρονικά», τ. 74, Φεβρ.-Μάρτ.1994 και «Ενημέρωση», Ιούνιος, τ. 26, 1997). Αν μάλιστα συνυπολογιστεί και το γεγονός ότι πολλές μικρομεσαίες επιχειρήσεις επιβιώνουν στον ανταγωνισμό ακριβώς λόγω της φθηνής εργασίας των αλλοδαπών εργατών, τότε η συνολική επίδραση της μετανάστευσης στην απασχόληση είναι θετική («Εποχή», 7/71996.).

Ουσιαστικά, η απασχόληση των μεταναστών έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και στο εισόδημα και στην απασχόληση των Ελλήνων. Σύμφωνα με διευκρινιστική εγκύκλιό της, η Τράπεζα της Ελλάδος έχει επιτρέψει, από 1/1/1998, το άνοιγμα τραπεζικών καταθέσεων σε αλλοδαπούς που εργάζονται στην Ελλάδα. Η εν λόγω ενέργεια δεν έγινε από φιλανθρωπία προς τους αλλοδαπούς, αλλά επειδή τα χρηματικά ποσά που διακινούν στο σύνολό τους οι μετανάστες είναι τόσα πολλά που ενδιαφέρουν την, έστω, άτυπη Ζώνη της Δραχμής στα Βαλκάνια (Κατσορίδας, 1994, σελ. 24-28).

Συνεπώς, η μετανάστευση αποτελεί **θετικό** παράγοντα όσον αφορά την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας, συμβάλλοντας παράλληλα στην αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει την ευκαιρία να αυξηθεί η σύνθεση του πληθυσμού ή/ και του εργατικού δυναμικού μιας χώρας. Σε πολλούς δε τομείς της οικονομίας οι μετανάστες καλύπτουν **πραγματικές** ανάγκες της παραγωγής, επειδή ακριβώς οι Έλληνες εργαζόμενοι αποφεύγουν να εργασθούν σε εργασίες που θεωρούνται ανθυγιεινές, επικίνδυνες ή κακοπληρωμένες (μεταλλεία, καθαριστές, κατώτερο προσωπικό νοσοκομείων, πτηνοτροφεία, βουστάσια-χοιροστάσια, αλιεία, γεωργία, οικιακοί βοηθοί κ.τ.λ.). Πρόκειται, δηλαδή, σε πολλές περιπτώσεις για προκαπιταλιστικές μορφές εκμετάλλευσης και απασχόλησης, που αφορούν κατά κύριο λόγο τις δραστηριότητες των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (Κατσορίδας, 1994, <http://inegsee.gr>).

5.2.2. Το φαινόμενο της παραοικονομίας

Σε ό,τι αφορά το χώρο της **παραοικονομίας**, όπου συνήθως συναντάται ο μεγαλύτερος αριθμός μεταναστών, η άποψη ότι η παραοικονομία διατηρείται επειδή απασχολούνται μετανάστες, είναι λάθος διότι, πρώτον, στις παραοικονομικές δραστηριότητες οι μετανάστες δεν αποτελούν την πλειοψηφία και δεύτερον, οι μετανάστες βρίσκουν εργασία επειδή υπάρχει η παραοικονομία και όχι το αντίθετο. Εξάλλου, η παραοικονομία έχει σχέση με την ανάπτυξη του καπιταλισμού, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης. Μάλιστα, με δεδομένη την ένταση του διεθνούς ανταγωνισμού, πολλές ελληνικές επιχειρήσεις, κυρίως μικρομεσαίου χαρακτήρα της πόλης και της υπαίθρου (μικρές βιοτεχνικές επιχειρήσεις, οικοδομές, αγροτική παραγωγή κ.τ.λ.), όπου ενθαρρύνεται η παραοικονομική δραστηριότητα, προσφεύγουν στο φθηνό και ευέλικτο εργατικό δυναμικό της μαύρης αγοράς εργασίας προκειμένου να περιορίσουν το κόστος λειτουργίας τους και να επιβιώσουν. Τέτοιες δραστηριότητες συνυπάρχουν με την παράνομη απασχόληση, την οποία οι μετανάστες προσφέρουν σε μεγάλη επάρκεια εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι φθηνό, ανειδίκευτο και με έντονη κινητικότητα εργατικό δυναμικό, με αποτέλεσμα να υπάρχει μεταξύ παραοικονομίας και παράνομων μεταναστών μια σχέση αυτοτροφοδότησης (Καρασαββόγλου, 1998, σ. 90-95).

Αναφορικά με τη δεύτερη άποψη που υποστηρίζει ότι οι αμοιβές των αλλοδαπών εργαζομένων πιέζουν τον μισθό των Ελλήνων μισθωτών προς τα κάτω,

εμπειρικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στην περιοχή της Βόρειας Ελλάδας δείχνουν ότι η αμοιβή των μεταναστών είναι κατά 40% και πλέον χαμηλότερη από εκείνης των Ελλήνων (Κ.Ε.Δ.Ο.Α./Ι.Α.Β.Α.Σ., 1994). Συγκεκριμένα, το μέσο ημερομίσθιο ανειδίκευτου νόμιμου μετανάστη είναι πέντε χιλιάδες δραχμές περίπου. Υπάρχει, όμως, σημαντική διαφορά μεταξύ τομέων απασχόλησης και περιοχών. Οι μικρότερες αμοιβές είναι στους τομείς βιομηχανίας και βιοτεχνίας, ενώ σαφώς υψηλότερες είναι στις οικοδομές-κατασκευές (7.000 δραχμές). Επίσης, στην περιοχή Θεσσαλονίκης οι αμοιβές είναι υψηλότερες έναντι των άλλων περιοχών (π.χ. το μέσο ημερομίσθιο στις οικοδομές στην περιοχή της Θεσσαλονίκης είναι άνω του διπλάσιου του ημερομισθίου στην βιομηχανία στην περιοχή Πέλλας) (Κατσορίδας, 1994, σελ. 24-29).

Από τα προαναφερθέντα προκύπτει ότι οι εργοδότες δεν προσλαμβάνουν μετανάστες επειδή τους προσφέρουν λιγότερα χρήματα, προσλαμβάνουν εργαζόμενους (που τυχαίνει να είναι μετανάστες, όπως κάλλιστα είναι και Έλληνες), οι οποίοι δέχονται να εργασθούν στη μαύρη αγορά εργασίας σε αυτά τα χαμηλά επίπεδα μισθού. Τα επίπεδα μισθού είναι χαμηλά όχι γιατί υπάρχουν μετανάστες, αλλά επειδή υπάρχουν εργαζόμενοι (που τυχαίνει να είναι και οι μετανάστες), οι οποίοι λόγω της φτώχειας και της οικονομικής εξαθλίωσης δέχονται να δουλέψουν με αυτά τα λίγα χρήματα («Οικονομικά Χρονικά», τ. 74, Φεβρ-Μάρτ. 1994). Εξάλλου δεν έχουν και άλλη επιλογή. Οι μισθοί, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης, δεν καθορίζονται από κοινού από τους εργοδότες και τους εργαζόμενους, αλλά κυρίως μόνο από τους εργοδότες.

Ο μετανάστης, συνεπώς, δεν λειτουργεί ως υποκατάστατο του αυτόχθονος εργαζόμενου στην αγορά εργασίας. Εμείς τον βλέπουμε ως τέτοιο μόνο και μόνο γιατί έχει διαφορετικά φυλετικά και εθνικά χαρακτηριστικά. Εάν το άτομο που εργάζεται με χαμηλότερο μισθό ή σε παραοικονομικές δραστηριότητες είναι ομοεθνής, τότε κανείς δεν αντιδρά και κανείς δεν σκέφτεται να τον εκδιώξει από τη χώρα, γιατί είναι μέρος αυτής της χώρας. Τον μετανάστη θέλουμε να τον διώξουμε γιατί θεωρούμε ότι ως αλλοεθνής δεν ανήκει στην χώρα μας.

Παρ' όλ' αυτά, αρκετοί αλλοδαποί έχουν αρχίσει να εντάσσονται, σταδιακά, στην ελληνική κοινωνία. Σε αρκετές περιοχές, Δήμους ή Κοινότητες, οι κάτοικοι αντιλαμβάνονται ότι το φαινόμενο της εγκατάστασης αλλοδαπών δεν είναι προσωρινό. Πρόκειται για μια σημαντική μερίδα μεταναστών που θα παραμείνουν μόνιμα στην Ελλάδα. Μάλιστα, οι νεότερες γενιές από αυτούς θα ελληνοποιηθούν. Ήδη, πολλά

παιδιά αλλοδαπών παρακολουθούν μαθήματα σε ελληνικά σχολεία και ενδεχομένως πολλοί από αυτούς θα υπηρετήσουν και στον ελληνικό στρατό. Να αναφέρουμε το ακραίο παράδειγμα του **Πύρου Δήμα**, ο οποίος όταν πρωτοήρθε το 1991 στην Ελλάδα τοποθετούσε και τα δυο του χέρια επάνω στην μπάρα, στο εσωτερικό του τρόλεϋ, για να μην κινδυνεύει ως ύποπτος κλοπής. Σήμερα είναι υπολοχαγός του ελληνικού στρατού. Ακόμη, να υπενθυμίσουμε εκείνη την περίφημη ομάδα των αρσιβαριστών, η οποία αγωνιζόταν με τα ελληνικά χρώματα και που δεν μιλούσαν άνετα τα ελληνικά ή την προσφάτως παγκόσμια πρωταθλήτρια **Μιρέλλα Μανιάνη-Τζελίλη**, η οποία ανέδειξε τον ελληνικό στίβο σε όλο τον κόσμο, ενώ μέχρι το 1995 αγωνιζόταν στην Αλβανία (Κατσορίδας, 1994, σ. 29-39).

Παρατηρώντας τα πράγματα κάτω από αυτή την οπτική γωνία μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι είναι, πλέον, αναγκαίο να αναζητηθεί μια διαφορετική και πιο αποτελεσματική πολιτική, διαμετρικά αντίθετη από την μέχρι τώρα. Διότι, αν δεχτούμε ότι το μέλλον των κοινωνιών της Ευρώπης είναι πολυπολιτισμικό, τότε ο νέος αυτός χαρακτήρας είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη στη χάραξη μιας αποτελεσματικής πολιτικής.

Η ανεργία είναι αναγκαίο να αντιμετωπιστεί με τον περιορισμό του χρόνου εργασίας και την αναδιανομή της εργασίας. Το αίτημα για 35 ώρες εργασίας και λιγότερο χωρίς μείωση των αποδοχών, είναι δυνατόν να υλοποιηθεί, όπως αποδεικνύουν μελέτες του ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ («Ενημέρωση, Ιούν. 1997, τ. 26), προκειμένου να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας. Διότι, τότε μόνο, όταν εκλείψει ή περιοριστεί η ανεργία, πιθανά να περιοριστεί η φασιστική έξαρση, ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και οι διακρίσεις σε βάρος των αλλοδαπών εργατών, εφόσον δεν θα θεωρούνται πλέον “άρπαγες” της εργασίας των ντόπιων. Ταυτόχρονα, η εφαρμογή μιας πολιτικής κοινωνικής προστασίας (ασφάλεια, περίθαλψη, στέγαση, μόρφωση, συνδικαλισμός, κ.τ.λ.) και εκτεταμένης νομιμοποίησης των παράνομων αλλοδαπών («Ενημέρωση», τ. 26, Ιούν.1997), αποτελούν σημαντικά μέσα καταπολέμησης της μαύρης αγοράς εργασίας και της παραοικονομίας, παρ’ ότι δεν κατορθώνουν να την εξαλείψουν.

5.2.3. Η μετανάστευση βοήθησε στην υποχώρηση της φτώχειας στην Αλβανία

Άλλωστε, την εκτίμηση ότι η μετανάστευση βοήθησε στην υποχώρηση της φτώχειας στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας διατυπώνει η

Παγκόσμια Τράπεζα σε έκθεσή της για τη μετανάστευση, στην οποία γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην περίπτωση της Αλβανίας. Σύμφωνα με όσα αναφέρουν δημοσιεύματα του αλβανικού Τύπου, οι Αλβανοί μετανάστες στον κόσμο στέλνουν στις οικογένειές τους πάνω από ένα δισ. ευρώ, καλύπτοντας το 15% του ΑΕΠ. Μόνο οι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα, υπογραμμίζει η εφημερίδα Shqip, στέλνουν κάθε χρόνο στην Αλβανία 700 εκατ. ευρώ, το υπόλοιπο ποσό στέλνουν οι μετανάστες στις άλλες χώρες. Αυτά τα 700 εκατ. ευρώ όμως, σύμφωνα με την ίδια εφημερίδα, έρχονται μέσω τραπεζών και μπορούν να υπολογιστούν, ενώ υπάρχουν άλλα τόσα χρήματα που έρχονται από την Ελλάδα χέρι με χέρι, τα οποία δεν μπορεί να υπολογιστούν.

Συμπερασματικά, η εκτίμηση της παγκόσμιας τράπεζας λέει αυτό που καθημερινά βλέπουμε. Ότι δηλαδή οι μετανάστες λειτουργούν σαν μια δίοδος εξαγωγής χρήματος από τις τοπικές κοινωνίες στις οποίες ζουν. Αυτό όμως δεν πρέπει να μας οδηγεί σε ρατσιστικές σκέψεις, στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη οικονομία αυτό που μετρά δεν είναι η καταγωγή αλλά η αξία του ανθρώπου, γι αυτό θα είναι καλό να μην θεωρούμε σημαντικό θέμα τα χρήματα που οι μετανάστες στέλνουν στην Αλβανία αλλά να θεωρούμε πολύ σημαντικό θέμα τα χρήματα που χάνει η οικονομία μας επειδή εμείς δεν αποδίδουμε όσα θα έπρεπε στην οικονομία της χώρας μας.

Για παράδειγμα, να εφαρμοσθεί **καλύτερη νομοθεσία** στη χώρα, επίσης να ενταθεί η **καταπολέμηση της γραφειοκρατίας**, για να μην χάνουμε τεράστια ποσά από τις επενδύσεις που θα έπρεπε να γίνονται στη χώρα μας. Ακόμα, **αστυνόμηση καλύτερη και εφοριακοί έλεγχοι** για να μην διακινούνται τεράστια ποσά με παράνομους τρόπους. Με πιο απλά λόγια, τα χρήματα στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη οικονομία δεν θα είναι δεδομένα για κανένα, ξεχάστε ποιος ήταν πλούσιος και ποιος φτωχός, στο μέλλον τα χρήματα θα πηγαίνουν σ' αυτόν που αποδεικνύεται ικανότερος (Φωκάς, 2007).

5.2.4. Μετακίνηση της εργασίας: ανάλυση

«Αν η μετανάστευση είναι «μια από τις στιγμές της διεθνοποίησης του κεφαλαίου», άλλοι ιστορικοί και οικονομολόγοι, από τον Isaac Hourwich ως τον Immanuel Wallerstein, επίσης ενέκυσαν στις γενικές γραμμές των μετακινήσεων της εργασίας για να αναλύσουν, μεταξύ άλλων, τις σχέσεις μεταξύ εσωτερικής (αγροτική έξοδος) και εξωτερικής μετανάστευσης. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι προκύπτει από αυτό μια διαχρονική και μια συγχρονική πλευρά. Από τη μια, πρόκειται να εντάξουμε

τη μετανάστευση σε μια μακρά ιστορία του καπιταλισμού που περιλαμβάνει διάφορα στάδια κατά τον 19ο και τον 20ό αιώνα, όπου οι διεθνείς μετακινήσεις παίρνουν τη σκυτάλη από τις εσωτερικές. Από την άλλη, μπορούμε να κατανοήσουμε τη μετεγκατάσταση πληθυσμών σε σχέση με τα διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης σε μια δεδομένη στιγμή από το «κέντρο» προς την «περιφέρεια» (Green, 2004, σ. 110).

Ο Immanuel Wallerstein ενσωματώνει αυτά τα δύο επίπεδα. Γι' αυτόν που, κατά το παράδειγμα του Braudel, επικεντρώνει την ανάλυσή του για τον καπιταλισμό γύρω από την έννοια μιας παγκόσμιας οικονομίας, κατ' ουσίαν διεθνούς, οι μεταναστεύσεις πρέπει να τοποθετούνται στο πλαίσιο μιας παγκόσμιας αγοράς εργασίας. Στο εσωτερικό των τριών σφαιρών της παγκόσμιας οικονομίας -το κέντρο, την περιφέρεια και την ημιπεριφέρεια- η εργασία «μεταναστεύει» από τους τόπους με σχετικά χαμηλούς μισθούς προς εκείνους όπου η εργασία αμείβεται καλύτερα. Αυτό παράγει μια «κρυφή μεταβίβαση αξίας από την περιφέρεια στο κέντρο» σύμφωνα με τον Samir Amin. Την ίδια στιγμή, το κεφάλαιο αναζητά μεγαλύτερη ευελιξία.

Μπορούμε να διαπιστώσουμε τρία στάδια σε αυτόν τον συσχετισμό ανάμεσα στις ανάγκες του κεφαλαίου και στις ανάγκες της εργασίας. **Καταρχήν**, η αγροτική έξοδος τροφοδοτεί με «χέρια» τις ολοένα και πιο αστικοποιημένες βιομηχανίες **στη συνέχεια**, μια ξένη μετανάστευση ανακουφίζει τις ελλείψεις που προκλήθηκαν από την πρώτη μετακίνηση, και **τέλος** η ροή αντιστρέφεται, το κεφάλαιο εξάγεται στις περιοχές όπου η εργασία είναι φτηνότερη. Η «εσωτερική» και η «εξωτερική» μετανάστευση επομένως αποτελούν μέρος ενός συνεχούς φαινομένου, με τη διακοπή της κίνησης από την ύπαιθρο στην πόλη να έχει ως αποτέλεσμα να παίρνει τη σκυτάλη η υπερατλαντική μετανάστευση που ενθαρρύνεται από τη μείωση του κόστους μεταφοράς. Η εκτός χώρας (*offshore*) παραγωγή είναι ένα τρίτο στάδιο που εγκαθιδρύει τον «πλανητικό πάγκο εργασίας».

Στο πλαίσιο μιας συγχρονικής ανάλυσης, κατά τον 20ό αιώνα, ο παράγοντας χρόνος αντικαταστάθηκε από τον παράγοντα χώρος. Η κίνηση αγροτικό-αστικό ξαναπαίζεται τώρα σε παγκόσμιο επίπεδο, αρχικά με κατεύθυνση Ανατολή-Δύση, μέχρι τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, κι έπειτα πάνω στον άξονα Νότος-Βορράς. Με όρους «δοχείων» (συγκοινωνούντων ή μη, αυτό δεν είναι πλέον υποχρεωτικό μετά την ανάπτυξη των μέσων μαζικής μεταφοράς) τα διαφορετικά επίπεδα ενσωμάτωσης στον βιομηχανικό κόσμο καθορίζουν τις ροές από τη μια χώρα στην άλλη. Για να το παρουσιάσουμε σχηματοποιημένα, το γενικό *push* (απώθηση) είναι η υπανάπτυξη, το

pull (έλξη) η εκβιομηχάνιση. Ο Kingsley Davis έφτασε στο σημείο να αποδίδει, από την παλαιολιθική εποχή, την αιτία της μετανάστευσης στην τεχνολογική πρόοδο (Green, 2004, σ. 112).

Οι μετανάστες δεν περίμεναν τη Βιομηχανική επανάσταση για να μετακινηθούν. Η αγροτική κοινωνία δεν ήταν ασάλευτη. Η εκβιομηχάνιση επέδρασε κυρίως στην έκταση της μετανάστευσης. Επιπλέον, η μετανάστευση γινόταν συχνά σε πολλά στάδια, ύστερα από μια πρώτη στάση, λίγο έως πολύ μακρά, ανάμεσα στη φάρμα και στο εργοστάσιο, σε μια μέση πόλη. Όταν αυτές οι πόλεις υφίσταντο με τη σειρά τους «κορεσμό», η μετανάστευση συνεχιζόταν.

Οφείλουμε επίσης να αναρωτηθούμε για την αδήλωτη ομοιότητα της εσωτερικής και της εξωτερικής μετανάστευσης. Πρόκειται για το ίδιο πραγματικά φαινόμενο, σε μια περισσότερο ή λιγότερο μεγάλη απόσταση; Σε ποιον βαθμό το πέρασμα των συνόρων, από την εποχή της εμφάνισης των εθνών-κρατών, είναι μια από τις σημαντικότερες πράξεις σε ό,τι αφορά την εννοιολόγηση του ξένου και σε ό,τι αφορά το ίδιο το βίωμά του; Ο Aristide Zolberg και άλλοι πολιτικοί επιστήμονες επέμειναν από καιρό τώρα στη σημασία του πολιτικού στοιχείου για την εννοιολόγηση του μετανάστη εργάτη.

«Ο μετανάστης δεν είναι ούτε αυθόρμητο άτομο ούτε πιόνι μιας οικονομικής μεταβίβασης από την περιφέρεια στο κέντρο αλλά ένα δρων υποκείμενο που πράγματι διασχίζει ένα νομικό σύνορο. Εάν κάποιος κηρύσσει μια θεωρία του δικαιώματος αναχώρησης, οι ίδιοι δεν διασφαλίζουν αναγκαστικά δικαίωμα στην είσοδο. Αυτές οι πολιτικές εκτιμήσεις (ότι δηλαδή ο περιορισμός στην είσοδο είναι «μια στοιχειώδης ιδιότητα της πολιτικής κυριαρχίας») πλαισιώνουν κάθε μετανάστευση, οικονομική ή άλλη. Ο Gerard Noiriel θεωρεί ότι αυτό το χαρακτηριστικό του σύγχρονου κράτους ορίζει, και δη δημιουργεί, τη σύγχρονη μετανάστευση. Διαχωρίζει έτσι ριζικά τη σύγχρονη μετανάστευση από κάθε άλλη προγενέστερη περίοδο μετανάστευσης, «εσωτερικής» ή άλλης.

Χωρίς να παραβλέπουμε τη σημασία του πολιτικού ή του κράτους, αναζητούμε περισσότερο, να διατηρήσουμε τον επιστημολογικό δεσμό ανάμεσα στον ξένο (ως πολιτική κατηγορία) και τον μετανάστη (ως οικονομική κατηγορία), ανάμεσα στο πολιτισμικό και το κοινωνικό και, τέλος, ανάμεσα στο διαχρονικό και το συγχρονικό. Μια μακρά ιστορία της μετανάστευσης είναι δυνατή και δεν ορίζεται αναγκαστικά από τα νομικά σύνορα της σύγχρονης εποχής. Η μεταναστευτική εργασία ως τέτοια

υπάρχει επί αιώνες, όπως ακριβώς οι διακυμάνσεις του τρόπου με τον οποίο βλέπουμε τον ξένο, ο οποίος μάλιστα αλλάζει σε κάθε εποχή» (Green, 2004, σ. 113).

5.2.5. Push και pull (απόθηση –έλξη)

Φημισμένο «ζεύγος» των μεταναστευτικών σπουδών, το push και το pull υπήρξε το αντικείμενο πολλών ερευνών και ισάριθμων λόγων ανησυχίας. Αφού χρησιμοποιήθηκαν αρχικά από τους οικονομολόγους για να αναλυθούν τα οικονομικά αίτια και αποτελέσματα του μεταναστευτικού φαινομένου, οι έννοιες της «απόθησης» και της «έλξης» περιορίστηκαν μερικές φορές στην απόπειρα να υπολογιστεί το κόστος και τα οφέλη της μετανάστευσης. Οι κριτικές, λοιπόν, επικεντρώθηκαν στις ορθές ως προς την ποσοτικοποίηση μεθόδους υπολογισμού και στις, τόσο οικονομικές όσο και ψυχολογικές, μεταβλητές.

«Έτσι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που αποδόθηκαν περισσότερο στον 19^ο παρά στον 20^ο αιώνα διαμορφώνουν μια διχοτομία που διακρίνει τις αυθόρμητες μεταναστεύσεις από εκείνες που πραγματοποιούνται κάτω από εξαναγκασμούς (πολιτικούς και οικονομικούς ταυτόχρονα). Ο Paul Gemahling μπορούσε να γράφει το 1910 ότι οι μεταναστεύσεις του 19^{ου} αιώνα ήταν το αποτέλεσμα δημογραφικών πιέσεων (το push), ενώ οι νέες μεταναστεύσεις του 20^{ου} αιώνα οφείλονταν στο pull της εκβιομηχάνισης. Η (δημογραφική) προσφορά παραχωρεί την προτεραιότητα στην (οικονομική) ζήτηση. Όμως, όπως και άλλες θεωρίες, άπαξ και αναπτύχθηκαν τα πρώτα σχέδια υπό την επίδραση του εμφανούς νεωτερισμού κατά τον 20^ο αιώνα, ο 19ος αιώνας με τη σειρά του επανεξετάστηκε και διορθώθηκε. Ξαναβρίσκουμε παράγοντες PULL σε έναν αιώνα γνωστό παλιότερα ουσιαστικά για το διώξιμο πληθυσμών (Green, 2004, σ. 115)».

«Είναι λιγότερο προφανές από όσο μπορούμε να πιστεύουμε η δυνατότητα υλοποίησης του οικονομικού απολογισμού της μετανάστευσης τόσο για τα έθνη άφιξης όσο και για εκείνα της αναχώρησης. Η δημογραφική συνεισφορά της μετανάστευσης δεν είναι πλέον σίγουρη. Για ορισμένους, οι ξένοι δεν έκαναν τίποτε άλλο από το να αντικαθιστούν τους γηγενείς που θα γεννιόνταν στη θέση τους! Όμως άλλες οπτικές είναι πιο αισιόδοξες. Από το 1965, υποστηρίζεται ότι η μετανάστευση είναι συμφέρουσα και για τις δύο χώρες. Το Τμήμα Πληθυσμού του ΟΗΕ έρχεται να επαναφέρει στην ημερήσια διάταξη αυτή την ιδέα, προβλέποντας την ανάγκη για μια μετανάστευση αναπλήρωσης στις ανεπτυγμένες χώρες τον 21^ο αιώνα. Εξαντλούμαστε

όμως στο να κάνουμε σοφούς υπολογισμούς, ενώ αναγνωρίζουμε ότι δεν υπάρχουν παρά οφέλη και στις δύο μεριές του πλοίου, του τρένου ή του αεροπλάνου» (Green, 2004, σ. 112).

Έτσι, σύμφωνα με την Green (2004), ο Georges Tarinos, για παράδειγμα, είχε φτιάξει στη δεκαετία του 1970 έναν πλήρη πίνακα των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων τόσο για τις χώρες αποστολής όσο και υποδοχής.

5.2.6. Πλεονεκτήματα για τη χώρα αποστολής και για τη χώρα υποδοχής

Τα **πλεονεκτήματα** όσον αφορά τη χώρα αποστολής περιλαμβάνουν:

την επαγγελματική εκπαίδευση και την εξοικείωση των αποχωρησάντων με τη βιομηχανική εργασία (αν υπάρχει επιστροφή), την πτώση της ανεργίας και τη μείωση των δαπανών ή των σχετικών επιδομάτων, τα εμβάσματα που αποστέλλονται στη χώρα από τους μετανάστες και τη βελτίωση του εξωτερικού ισοζυγίου.

Σε ό,τι αφορά την **αρνητική** πλευρά, οι χώρες αποστολής χρηματοδοτούν τη γενική εκπαίδευση του εργαζομένου του οποίου η φυγή διαταράσσει την ηλικιακή πυραμίδα, δημιουργεί ανισοροπίες στο επίπεδο της απασχόλησης και προκαλεί ευάλωτη συγκυρία. Ψυχοκοινωνιολογικές πλευρές τίθενται ταυτόχρονα προς όφελος και σε ζημία της χώρας αποστολής. Τα δύο μεγάλα υποτιθέμενα πλεονεκτήματα είναι πράγματι κάπως αντιφατικά: η ελάφρυνση των δημογραφικών πιέσεων, και το αίτημα για επιστροφή, που το προκαλεί η βιομηχανική ή η επιχειρηματική τεχνογνωσία (Green, 2004, σ. 118).

«Τα **πλεονεκτήματα** για τις χώρες υποδοχής είναι πολύ γνωστά: οικονομία στο κόστος γενικής εκπαίδευσης των εργαζομένων, καλύτερη ελαστικότητα της προσφοράς εργασίας. Η εθνική παραγωγή αυξάνεται, ομοίως και οι εξαγωγές. Ο G. Tarinos προσθέτει στα οφέλη των χωρών υποδοχής τις αντιπληθωριστικές επιδράσεις και την αύξηση, που συχνά δεν αποζημιώνεται, των πόρων της κοινωνικής ασφάλισης (συντάξεις). Όμως αυτά τα πλεονεκτήματα δεν υπάρχουν χωρίς κάποιο **κόστος**: η χώρα υποδοχής αναλαμβάνει την επαγγελματική εκπαίδευση καθώς και τις δαπάνες πρόσληψης, κοινωνικής δράσης και αυτού που ο G. Tarinos ονομάζει «ειδικό κόστος», δηλαδή την υγεία και την εγκληματικότητα! Το κράτος χάνει επίσης στον βαθμό που οι μισθοί και οι κοινωνικές παροχές μπορεί να επαναπατρίζονται στη χώρα καταγωγής, όταν οι συντάξεις επιστρέφουν μαζί με τον μετανάστη. Προσθέτει, τέλος, την

ενδεχόμενη φοροδιαφυγή, την εξάρτηση και την εξοικείωση με τη μετανάστευση καθώς και τις εθνοτικές εντάσεις.

Παρά την προσπάθεια να υπολογίσει το ακριβές κόστος και τα ακριβή οφέλη της μετανάστευσης από και της μετανάστευσης προς, ο G. Tarinos τερματίζει κάθε πλευρά του απολογισμού με τη φράση «Ίσοζύγιο;». Οι δυσκολίες υπολογισμού όλων αυτών των στοιχείων «το στατιστικό σφάλμα», «ο λογιστικός μανιχαϊσμός» αναγνωρίζονται από τον ίδιο τον οικονομολόγο. Όπως είχε ήδη παρατηρήσει ο Alfred Sauvy, τα συμφέροντα της χώρας αποστολής, της χώρας υποδοχής και του μετανάστη δεν συμπίπτουν πλήρως» (Green, 2004, σ. 120).

Άλλες διχοτομίες δομούν εξίσου τη σκέψη πάνω στη μετανάστευση. Όπως είδαμε, «ξένος» και «μετανάστης» μπορούν να είναι δύο τρόποι να εννοιολογήσουμε το ίδιο πρόσωπο. Αντιπαραθέτουν τις καταβολές και το γίνεσθαι, το παρελθόν και το παρόν, το πολιτισμικό και το οικονομικό. Χρησιμοποιούνται με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με τις εποχές. Πέρα από τα όρια μιας διαχρονικής ερμηνείας, μπορούμε να κάνουμε μια συγχρονική ανάλυση αυτών των όρων, όπου πολιτικές συνδηλώσεις μπορούν να επιδρούν στη χρήση τους. Έτσι, ο ανθρωπολόγος R. D. Grillo παρατηρεί ότι ο όρος «ξένος» χρησιμοποιείται περισσότερο από τη δεξιά προκειμένου να τονιστεί η έννοια του μη ανήκειν στο κράτος-έθνος, ενώ ο όρος «μετανάστης» χρησιμοποιείται από την αριστερά, έχοντας ως σημείο αναφοράς μια θέση στη Γαλλία καθώς και μια εργατική δύναμη. Ο Michel de Certeau εκτιμά πως αυτή η διάκριση είναι ιστορικής (κοινωνικοοικονομικής) ή εθνολογικής(πολιτισμικής) τάξεως, ενώ ο διαχωρισμός ανάμεσα στο οικονομικό και στο πολιτισμικό επηρεάζει τους ίδιους τους μετανάστες, «κατοίκους των επιστημολογικών εδάφων μας» (Green, 2004, σ. 121).

5.2.7. Προσωρινό /Μόνιμο

Το πολιτισμικό και το οικονομικό ή το push και το pull δεν είναι τα μόνα στοιχεία που προκαλούν αναστάτωση στη μεταναστευτική σκέψη. Η χρονική υπόσταση των μεταναστών παρεμβαίνει στη φαντασιακή πρόσληψη του γίνεσθαι τους. Προσωρινοί ή μόνιμοι; Το ερώτημα είναι τόσο ατομικής όσο και συλλογικής τάξεως, τόσο πολιτισμικής όσο και οικονομικής. Δεν πρόκειται μόνο για σαφές ζήτημα χρονικότητας, αλλά επίσης για στοχασμό όσον αφορά τον καπιταλισμό του δεύτερου μισού του 20ού αιώνα. Η μετανάστευση της εργασίας είναι περιθωριακή ή δομική,

προορισμένη να εξαφανιστεί ή να διαρκέσει; Οι κλασικές θέσεις βρίσκονται για μια ακόμη φορά σε διαφωνία με τις μαρξιστικές. Οι πρώτες, έχοντας ως αρχή την ισορροπία της εθνικής οικονομίας, βλέπουν τον μετανάστη ως εξωγενή προς αυτήν. Οι μαρξιστές δεν βλέπουν παρά ανισορροπίες στους κόλπους της εθνικής αγοράς, της οποίας μέρος αποτελούν οι μετανάστες.

Στις ευρωπαϊκές χώρες, οι μετανάστες θεωρήθηκαν συχνά προσωρινοί εργάτες, που θα ξανάφευγαν από τη στιγμή που δεν θα ήταν πλέον χρήσιμοι, και αυτό για πολύ καιρό συνεπαγόταν μια εννοιολόγηση των μεταναστών ως περιθωριακών σε σχέση με την οικονομία και την κοινωνία. Επισφάλεια, περιθωριακότητα και μετανάστευση συχνά συμβάδιζαν.

Σε ένα άρθρο που άφησε εποχή, ο Manuel Castells ήταν ένας από τους πρώτους που επέμεινε στη δομική πλευρά του μεταναστευτικού φαινομένου, στο πλαίσιο του σύγχρονου καπιταλισμού. Η μετανάστευση εξηγείται όχι ως ένα συγκυριακό κάλεσμα της παραγωγής αλλά από τα γενικότερα συμφέροντα του καπιταλισμού. Το μεταναστευτικό γεγονός αποτελεί μέρος «των συνήθων δραστηριοτήτων ενός ενοποιημένου οικονομικού συστήματος» (Green, 2004, σ. 121).

Η κύρια αιτία της αυξανόμενης ανεργίας και εγκληματικότητας σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες έχει να κάνει περισσότερο με τον καπιταλισμό που χαρακτηρίζει τις ευρωπαϊκές κοινωνίες και λιγότερο με τη μετανάστευση. Γιατί η παθητική προσαρμογή των ηγεσιών στο παγκόσμιο status quo και οι νεοφιλελεύθερες στρατηγικές που όλες οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ακολουθούν σήμερα οδηγούν στην εξής αντινομία: Από τη μια μεριά οι πολιτικές ελίτ μιλούν για κοινωνική συνοχή, για την ενίσχυση του οικογενειακού θεσμού, της κοινότητας, των παραδοσιακών αξιών κ.τ.λ. ενώ από την άλλη, στην προσπάθειά τους να «προσαρμοστούν» στη παγκοσμιοποίηση, ακολουθούν πολιτικές που πολλαπλασιάζουν τις ανισότητες, επιδεινώνουν τις συνθήκες εργασίας (ανασφάλεια, έλλειψη συνδικαλιστικής υποστήριξης κ.τ.λ.) και οδηγούν στην περιθωριοποίηση ενός μεγάλου τμήματος του εργατικού δυναμικού. Και είναι ακριβώς αυτού του είδους οι διαδικασίες που αναπόφευκτα οδηγούν στην ανεργία, στην κοινωνική αποδιοργάνωση / ανομία και στην εγκληματικότητα («Το Βήμα», 7-7-2002, σ.Β45,αρ.φ.13605).

Συμπερασματικά, η ευρέως διαδεδομένη εντύπωση ότι αν δεν είχαμε μετανάστευση όλα θα πήγαιναν καλά είναι ένας ψυχοκοινωνικός μηχανισμός μετάθεσης ευθυνών προς τα έξω, είναι μια επικίνδυνη ξενοφοβική φαντασίωση που

αποπροσανατολίζει, που μας κάνει κατά στρουθοκαμηλικό τρόπο να μη βλέπουμε τα πραγματικά αίτια της σημερινής κοινωνικής κρίσης. Έτσι, τα αίτια αυτά έχουν να κάνουν λιγότερο με τη μετανάστευση και περισσότερο με την αγοροκρατία, δηλαδή με την τάση των πολιτικών ηγεσιών, στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, να ακολουθούν τυφλά τη λογική της αγοράς όχι μόνο στον οικονομικό αλλά και στον κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό χώρο. Στη μετάβαση αυτή από την οικονομία στην κοινωνία της αγοράς, οι μετανάστες χρησιμοποιούνται σαν αποδιοπομπαίοι τράγοι, σαν εξιλαστήρια θύματα στον βωμό του καπιταλισμού.

Με τα παραπάνω βέβαια δεν τίθεται ο ισχυρισμός ότι το μαζικό μεταναστευτικό ρεύμα της τελευταίας δεκαετίας δεν δημιουργεί προβλήματα νομιμοποίησης, ελέγχου συνόρων και ένταξης των μεταναστών στον ελληνικό κοινωνικό ιστό. Τα προβλήματα όμως αυτά όχι μόνο δεν είναι ανυπέρβλητα αλλά πρέπει να τα δει κανείς στο πλαίσιο δύο βασικών παραμέτρων:

- α) του γεγονότος ότι είναι οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές, σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο, που είναι οι κύριες αιτίες της ανεργίας και της κοινωνικής αποδιοργάνωσης,
- β) της σημαντικής συνεισφοράς των μεταναστών στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου («Το Βήμα», 7-7-2002, αρ.φ. 13605, σ.Β45).

Αν η μετανάστευση της εργασίας είναι δομική, είναι προορισμένη να διαρκέσει. Ωστόσο, η ψευδαίσθηση της περιθωριακότητας αποτέλεσε το υπόβαθρο πολλών συζητήσεων γύρω από τη μετανάστευση. Μονιμότητα, δομή, εποίκιση αντιτίθενται μεταξύ τους. Για μια ακόμα φορά, το οικονομικό και το πολιτισμικό βρίσκονται σε αντίθεση μέσα από τις κατηγοριοποιήσεις. Η διάκριση (τόσο διανοητική όσο και δημογραφική) ανάμεσα στη μετανάστευση εργασίας και στη μετανάστευση εγκατάστασης χρησίμευσε, επίσης, στο να προσδιορίσουμε διάφορες ομάδες και να συγκρίνουμε διαφόρους τύπους ιστορικής μετανάστευσης.

Η γλωσσολογική εξέλιξη, παραδόξως, δεν συντελείται προς την ίδια κατεύθυνση. Έτσι, την ίδια στιγμή που συνειδητοποιούμε ότι δεν πρόκειται απλώς για εργάτες αλλά για ολόκληρους πληθυσμούς, ο -πληθυσμιακός- όρος «ξένος» όλο και συχνότερα αντικαθίσταται από τον -οικονομικό- όρο «μετανάστης». Όμως, κάτι ακόμα πιο χαρακτηριστικό κατά την άποψή μας, η μόνιμη εγκατάσταση των μεταναστών, που ασφαλώς συνδέεται με τη συγκυρία των δεκαετιών του 1970 και του 1980, δεν είναι ένα νέο φαινόμενο: ας θυμηθούμε τα προηγούμενα κύματα Ιταλών και Πολωνών. Αν και στη Γαλλία, όπως και στις Η.Π.Α., συχνά μετανάστευσαν πρώτα οι άνδρες μόνοι

τους, η οικογενειακή συνένωση είναι παλιό φαινόμενο. Όπως υπογραμμίζει ο Sayad: [...] η μετανάστευση προς εργασία κατέληξε πάντα στο να μετασχηματιστεί σε μετανάστευση προς εγκατάσταση και μπορούμε να πούμε ότι δεν υπάρχει καμιά γνωστή μετανάστευση εγκατάστασης που να μην ήταν στην αρχή μετανάστευση εργασίας.

5.2.8. Κερματισμός της αγοράς εργασίας

Ο στοχασμός όσον αφορά τη μετανάστευση της εργασίας σήμαινε μέχρι πρότινος στοχασμός όσον αφορά τη βιομηχανική εργασία, όπου η σχετική καθυστέρηση στις χώρες αποστολής βρισκόταν σε αντίθεση με τις χώρες υποδοχής. Όμως σε αυτό το σημείο, το όφελος από την εργασία των βιομηχανικών εργατών τέθηκε, με τη σειρά του, υπό αμφισβήτηση. Επένδυση ή μετανάστευση, τέτοιο θα ήταν το δίλημμα των χωρών και των αφεντικών. Η μετανάστευση δρα ως επιταχυντής ή ως τροχοπέδη στην τεχνολογική ανάπτυξη των χωρών άφιξης; Ευνοεί την εισαγωγή νέων τεχνικών ή περισσότερο τη διατήρηση παλιών δομών παραγωγής εξαιτίας της παρουσίας ενός φτηνότερου εργατικού δυναμικού; Τέλος, γιατί οι μετανάστες βρίσκονται χαμηλά στη μισθολογική και την κοινωνική ιεραρχία και σε επισφαλείς συνθήκες; (Green, 2004, σ. 124).

Η πολλαπλότητα των καθηκόντων που «ικλήθηκαν» να αναλάβουν οι μετανάστες κατά τον 20ό αιώνα καθιστά δύσκολη την απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα. Από τον οδοκαθαριστή ως τον οδηγό ταξί, από τον «διανυκτερεύοντα» παντοπώλη ως τον μηχανικό στη Renault ή ως τη γαζώτρια στο Sentier, χωρίς να αναφερθούμε στους τρυγητές και τους άλλους γεωργικούς εργάτες, ο μετανάστης ως εργάτης, και γενικότερα ο «μετανάστης εργάτης», απέχει από το να αντιπροσωπεύει μια ομοιόμορφη έννοια. Από τη μεγάλη στη μικρή βιομηχανία, από τον μικρό μαγαζάτορα στον θυρωρό, οι μετανάστες αποτελούν από μόνοι τους μεγάλο μέρος της οικονομικής ιστορίας. Σύμφωνα με ποια κριτήρια κατανέμονται στην αγορά εργασίας; Είναι ανταγωνιστικοί ή συμπληρωματικοί σε σχέση με τους γηγενείς εργαζόμενους; Ποιος ευθύνεται όταν η άκρα δεξιά προτείνει ένα άλλο αναλυτικό ζεύγος: μεταναστευτική εργασία= εθνική ανεργία;

«Συλλογισζόμενοι με διαφορετικό τρόπο τη θέση των μεταναστών στην αγορά εργασίας, το βιβλίο του Michael Piore, *Birds of Passage* (Τα αποδημητικά πουλιά) δίνει μια σημαντική απάντηση: όχι, οι μετανάστες δεν αντιπροσωπεύουν μόνο ένα φτηνότερο εργατικό δυναμικό. Στηριζόμενος στην έννοια μιας διπλής αγοράς

εργασίας, ο M. Piore εξηγεί τους διαφόρους τύπους εργασίας από τους οποίους τα «αποδημητικά πουλιά» προσκαλούνται/προσελκύονται».

Αν και η εργασία είναι συνολικά πιο ευμετάβλητη από το κεφάλαιο, υπάρχει επίσης από την πλευρά της εργασίας ένα σταθερό και ένα ασταθές τμήμα. Υπάρχει, λοιπόν, μια αγορά εργασίας που χαρακτηρίζεται από τη σταθερότητα της απασχόλησης και σχετικά καλές συνθήκες εργασίας και μισθούς, και μια δευτερεύουσα αγορά όπου οι θέσεις εργασίας απευθύνονται σε ανειδίκευτους εργάτες, που είναι και οι πιο κακοπληρωμένοι.

Αυτό το κενό στην αγορά το καταλαμβάνει μέχρι σήμερα η «μεταναστευτική εργασία», εκεί όπου οι συνθήκες εργασίας είναι ιδιαίτερα δύσκολες, ενώ και η επισφάλεια κυριαρχεί εξαιτίας μιας πολύ μεγάλης αστάθειας στην παραγωγή. Η ευελιξία απαντά στην ακαμψία. Από την πρώτη κοινωνική νομοθεσία που ρύθμιζε τις συνθήκες εργασίας φαίνεται ότι όσο περισσότερο οι κανόνες (κυβερνητικοί και συνδικαλιστικοί) σταθεροποιούν τον πρώτο τομέα της εργασίας, τόσο μεγαλύτερη ανάγκη υπάρχει για τον δεύτερο. Η ευελιξία λοιπόν διευθύνεται, και μάλιστα θεσμοποιείται, από τα πρακτορεία προσωρινής εργασίας, από την υπεργολαβία, από μια συμπληρωματικότητα μεταξύ μεγάλων ή μικρών επιχειρήσεων και/ή από την προσφυγή σε ένα ιδιαίτερα εύκαμπτο εργατικό δυναμικό. Καταπολεμούμε την (οικονομική) ρευστότητα με εισροή μεταναστών (Green, 2004, σ. 125).

Εντούτοις, η συζήτηση γύρω από τον οικονομικό ρόλο των μεταναστών δεν στέκεται μόνο στην ποιότητα ή όχι της αντικατάστασης/συμπλήρωσης. Ανταγωνιστικοί προς τις ζωντανές δυνάμεις του έθνους, οι μετανάστες έγιναν επίσης αντιληπτοί ως τροχοπέδη στον εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού της δουλειάς. Θα ήταν φθηνότερο βραχυπρόθεσμα να προσλάβει κανείς μετανάστες με χαμηλούς μισθούς από το να επενδύσει μακροπρόθεσμα σε αποδοτικότερο εξοπλισμό, να ελαττώσει δηλαδή το κόστος παραγωγής με την εργασία παρά με την επένδυση.

Επομένως, οι τρόποι ερμηνείας της μεταναστευτικής εργασίας είναι ποικίλοι. Η οικονομική αστάθεια θα μπορούσε να εξηγήσει την παρουσία μεταναστών εργατών στους τομείς της γεωργίας, της οικοδομής ή της βιομηχανίας ενδυμάτων. Άλλοι παράγοντες έπαιξαν ρόλο στα ορυχεία ή στην αυτοκινητοβιομηχανία. Η γεωργία, η μεγάλη και μικρή βιομηχανία, οι υπηρεσίες και το εμπόριο όλων των ειδών υπήρξαν εδώ και δύο αιώνες σε μεγάλο βαθμό τομείς πρόθυμοι να υποδεχτούν τους μετανάστες εργάτες. Ενώ ορισμένοι ισχυρίζονται ότι οι μετανάστες αντικαθιστούν τις μηχανές,

άλλοι υποστηρίζουν ότι υπάρχουν μόνο οι μετανάστες για να τις θέσουν σε λειτουργία. Ο μετανάστης μπορεί ακόμα να είναι πρωτοπόρος, φορέας μια νέας τεχνολογίας που επιτρέπει να παρακάμπτονται οι δισταγμοί των παλιών εργατών. Ο ίδιος ο Marx πίστευε ότι ο εφεδρικός βιομηχανικός στρατός μπορούσε να είναι επωφελής στις βιομηχανίες, παλιές και νέες: βοηθώντας τις μεν να ξαναγίνουν και τις δε να γίνουν κερδοφόρες. Οι μετανάστες άλλοτε ενθάρρυναν και άλλοτε παρεμπόδισαν τη μηχανοποίηση και τον εκσυγχρονισμό. Συμμετείχαν στην οικονομική επέκταση ή υπήρξαν μάρτυρες της παρακμής ορισμένων τομέων. Σε μια βιομηχανία όπως αυτή της ένδυσης κλήθηκαν για να ενθαρρύνουν την επέκταση και να εξουδετερώσουν τις κρίσεις.

Ο λόγος, λοιπόν, που αναπτύσσεται γύρω από τη σχέση των μεταναστών και της εργασίας είναι συχνά φονξιοναλιστικός και κατασκευασμένος εκ των υστέρων. Εξηγούμε την εργασία των μεταναστών στη μικρή βιομηχανία με βάση τον εγγενή επισφαλή της χαρακτήρα και ως ένα υποκατάστατο στον εκσυγχρονισμό. Αναλύουμε τη θέση της στους κόλπους της μεγάλης βιομηχανίας με βάση τις συνθήκες εργασίας ή την εισαγωγή της μηχανοποίησης. Και στις δύο περιπτώσεις, ο ερμηνευτικός παράγοντας είναι η ζήτηση. Η ξενοφοβική ρητορεία, από την πλευρά της, στιγματίζει την προσφορά (μιας εργασίας «σε χαμηλή τιμή»), ξεχνά όμως τις υπηρεσίες που προσφέρθηκαν από τους μετανάστες κατά τη διάρκεια των «Τριάντα Ενδόξων Ετών». Ακόμα και η διχοτομία ανάμεσα στο οικονομικό και το πολιτισμικό τής χρησιμεύει στο να ελαχιστοποιήσει τη συνεισφορά στο πρώτο, προκειμένου να δαιμονοποιήσει καλύτερα τις υποτιθέμενες δυσκολίες ως προς το δεύτερο.

Με αυτό τον τρόπο η θεωρία μιας διπλής αγοράς εργασίας, με έμφαση τόσο στο **pull όσο και στο push**, κατόρθωσε να αλλάξει την κατεύθυνση της ανάλυσης. Ο ερχομός στο φως της λειτουργίας μιας αγοράς εργασίας που έχει δομική και όχι περιθωριακή ανάγκη για μετανάστες εργάτες έχει ως συνέπεια την αντίκρουση των ερμηνειών που αποδίδουν σε εκείνους μόνο την απώλεια θέσεων εργασίας και τη μείωση των μισθών. Οι μετανάστες δεν είναι η αιτία της ανεργίας αφού παίζουν σε άλλο γήπεδο. **Δεν είναι τόσο εκείνοι που έρχονται, όσο η δευτερεύουσα αγορά εργασίας που τους προσελκύει** (Green, 2004, σ. 128).

5.3. Από τον μετανάστη στη μετανάστρια

Η Πηνελόπη που περιμένει ενόσω ο Οδυσσέας ταξιδεύει, οι Σταυροφόροι ως απεικονίσεις της ανδροπρέπειας/κινητικότητας, οι συνταξιδιώτες που φεύγουν για να κάνουν τον δικό τους γύρο της Γαλλίας, φιλοξενούμενοι σε κάθε σταθμό από τις «μητέρες» (όρος που αποδίδεται στα πανδοχεία και τους πανδοχείς): η αναπαράσταση του άνδρα που κινείται και της γυναίκας που κρατάει το σπίτι μοιάζει μιαν αιώνια εικόνα, όπως υπενθυμίζει η Michelle Perrot. Σήμερα όμως, οι κοινωνικές επιστήμες αντικρούουν αυτή την οπτική της γυναικείας ακινησίας. Τη μεταναστευτική εργασία τη σκεφτόμαστε στο αρσενικό σε πρώτη φάση.

Η ανανέωση των μελετών για τη μετανάστευση, στον απόηχο της νέας κοινωνικής ιστορίας των δεκαετιών του 1970 και του 1980, εγκατέστησε με αποφασιστικότητα την πορεία του σύγχρονου καπιταλισμού και τους βιομηχανικούς μετασχηματισμούς στην καρδιά των ερμηνειών των μεταναστευτικών ροών. Η οικονομική ανάπτυξη δεν θα μπορούσε να είχε πραγματοποιηθεί χωρίς τους μετανάστες που πήγαν τόσο σε δημογραφικά φτωχές όσο και σε χώρες σε πλήρη επέκταση για να εργαστούν. Οι Πολωνοί και Ιταλοί χωρικοί που ήλθαν στα ορυχεία και στα εργοστάσια έγιναν έτσι σχεδόν το αρχέτυπο αυτής της πρώτης εικόνας των σύγχρονων εν κινήσει ανδρών που δραπετεύουν από τη φτώχεια ή την ανεπάρκεια της γης στην πατρίδα τους. Το βιβλίο-πρόδρομος του Oscar Handlin, *The Uprooted*, αποτύπωνε σωστά το πορτρέτο του, κυριολεκτικά και μεταφορικά, ξεριζωμένου χωρικού μετανάστη, από τη μετακίνησή του σε έναν σύγχρονο, βιομηχανοποιημένο, αλλοτριωτικό κόσμο μέχρι τις μεγάλες γεωργικές του εκτάσεις, δίχως να μιλούμε για τα εργοστάσια. Σε αυτή την ιστορία της αλλοτρίωσης που περιγράφεται από τον Handlin, η μοναξιά είναι ακόμα μεγαλύτερη, αφού οι γυναίκες παίζουν έναν ρόλο εντελώς ελάσσονος σημασίας. Αν και αργότερα ο Michael Piore (*Birds of Passage*) διευρύνει την έννοια της μεταναστευτικής εργασίας για να την τοποθετήσει στο πλαίσιο μιας δευτερεύουσας αγοράς εργασίας, η οποία χαρακτηρίζεται από κακές και επισφαλείς συνθήκες και η οποία προσλαμβάνει επίσης (γηγενείς) γυναίκες και νέους, οι μετανάστες από την πλευρά τους αντιπροσωπεύουν σε αυτή την κατασκευή, όπως σε τόσες άλλες, έναν ευρέως ανδρικό κόσμο. Υπό το βλέμμα των πρώτων ιστορικών και οικονομολόγων του νέου πεδίου σπουδών, λοιπόν, οι ξένες μεταναστεύσεις επιβεβαίωναν την παλιά διχοτομία μεταξύ εν κινήσει ανδρών και στατικών γυναικών (Green, 2004, σ. 135).

Ξαναδιαβάζοντας την ιστοριογραφία του μεταναστευτικού πεδίου από μια άλλη οπτική γωνία, αυτή του φύλου, μας επιτρέπεται να εξαγάγουμε δύο σημαντικά συμπεράσματα. Καταρχήν, η μορφή της γυναίκας μεταβάλλεται όχι μόνο σύμφωνα με τις ιστορικές περιόδους, αλλά και στο πλαίσιο των ιστοριογραφικών σταθμών και των νεότερων αναγνώσεων. Έπειτα, η υιοθέτηση των νέων αντιλήψεων για τον ρόλο των γυναικών προσφέρει νέες προοπτικές σε ό,τι αφορά το νόημα των μεταναστευτικών φαινομένων. Η εκ νέου ανακάλυψη των γυναικών που κινούνται συνεπάγεται μια εκ νέου ανάγνωση του μεταναστευτικού πεδίου η οποία, με τη σειρά της, τροποποιεί τη σκέψη πάνω στη μετανάστευση.

Σε όλες τις ιστοριογραφικές εκδοχές και σε όλες τις ιστορικές στατιστικές της στροφής του 20ού αιώνα, οι άνδρες αναχωρούν μαζικότερα και πολύ νωρίτερα από τις γυναίκες. Είτε τοποθετηθούμε στην οπτική των λεγόμενων χωρών υποδοχής είτε σε αυτή των χωρών καταγωγής ή των οικογενειακών οικονομιών, οι άνδρες μεταναστεύοντες/ μετανάστες ήταν πάντα καλύτερα πληρωμένοι και περισσότερο αναβαθμισμένοι.

Αυτή η πραγματικότητα και αυτή η αναπαράσταση του άνδρα μετανάστη έχουν τουλάχιστον τρεις συνέπειες στη μελέτη της μετανάστευσης: Πρώτον, πρόκειται για μια ευρέως οικονομική θεώρηση της μετανάστευσης, η οποία ενισχύει τον διαχωρισμό, που αναλύθηκε παραπάνω, ανάμεσα στο οικονομικό και στο πολιτισμικό. Δεύτερον, οι διχοτομίες της σκέψης κατασκευάζονται αρχικά γύρω από αρσενικές μορφές. Αυτή η φαντασιακή απεικόνιση του αποδημήσαντα μας προσφέρει έναν σύγχρονο Οδυσσέα, πότε εξόριστο/καταπιεσμένο, πότε τυχοδιώκτη. Τρίτον, η απεικόνιση αυτή του άνδρα που κινείται χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη έλλειψη γυναικών.

«Από το 1978 στη Γαλλία, το Γυναίκες και μετανάστριες, μια κοινωνιολογική έρευνα -έργο πρόδρομος και πάντοτε επίκαιρο- διερωτάται για τις χριστιανές μετανάστριες από την Ιβηρική Χερσόνησο και τις μουσουλμάνες μετανάστριες από τη Βόρεια Αφρική. Έτσι αρχίζει να στρέφεται το βλέμμα όχι μόνο στις γυναίκες αλλά επίσης στη μικρή βιομηχανία, όπου οι γυναίκες βρήκαν συχνά αμειβόμενη εργασία. Έτσι, μετατοπίζεται διπλά ο προβληματισμός για τη μετανάστευση, η οποία δεν αποδίδεται πλέον μόνο στους άνδρες και στη βαριά βιομηχανία. Εντούτοις, τα κείμενα για τις γυναίκες μετανάστριες παραμένουν σχετικά σπάνια στη δεκαετία του 1980, ενώ το πεδίο των μεταναστευτικών σπουδών διευρύνεται. Αυτή η κατάσταση διορθώθηκε μερικώς εδώ και μια δεκαετία.

Ως έναν βαθμό, οι γυναίκες που συμμετέχουν στη μεταναστευτική διαδικασία βγαίνουν από τη σιωπή. Η «ανακάλυψη» των μεταναστριών του σήμερα και του χθες προχωρεί. Ωστόσο, δεν πρόκειται απλώς να διαπιστώνουμε την παρουσία τους. Αυτή προϋποθέτει έναν διπλό στοχασμό αφενός σχετικά με τις μεταβαλλόμενες μορφές των στάσιμων και των εν κινήσει γυναικών και αφετέρου σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι εν κινήσει γυναίκες μεταβάλλουν τις αντιλήψεις μας για την ίδια την κινητικότητα. Στη συνέχεια, παρακολουθούμε μια διαφοροποίηση σε ό,τι αφορά τις γυναικείες μορφές που συνδέονται με τη μετανάστευση» (Green, 2004, σ. 135).

Θέτοντας το ζήτημα της παρουσίας των γυναικών, ανακαλύπτουμε μια νέα χρονολόγηση της μετανάστευσης. Οι γυναίκες μεταναστεύουν, όπως και οι άνδρες, από τον 19^ο αιώνα. Όμως η γυναικεία μετανάστευση εμφανίζεται δυναμικά τον 20^ο αιώνα, χάρη στις κρατικές και τις οικονομικές πολιτικές. Άπαξ και καλύφθηκαν οι ανάγκες της πρώτης και της δεύτερης εκβιομηχάνισης, όλα τα κράτη είχαν την τάση να σταματήσουν τη μετανάστευση, η οποία εννοούνταν ως ανδρική και εργατική, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο σε μια θηλυκοποίηση των ροών μέσω της οικογενειακής συνένωσης.

“Η θηλυκοποίηση της μετανάστευσης είναι στην πραγματικότητα «ένα από τα πιο αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά των σύγχρονων κινήσεων εξαιτίας της αυξημένης ζήτησης γυναικών για να εργαστούν στη Δύση ως οικιακοί βοηθοί»” (www.republic.gr/?p=166, 2008).

Η «ανακάλυψη» των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία δεν οδηγεί ωστόσο σε μια μονοσήμαντη ερμηνεία του ρόλου των γυναικών ούτε ανατρέπει αυτόματα τις μορφές της Πηνελόπης και του Οδυσσέα. Αναβαθμίζει μάλλον την εικόνα αυτών που μένουν, καθώς διερωτάται για την τύχη αυτών που κινούνται (Green, 2004, σ. 142).

Οι ξένες μετανάστριες είναι θύματα τόσο της εκβιομηχάνισης και της οικονομικής και πολιτισμικής αλλοτρίωσης όσο και της ίδιας της θέσης της γυναίκας. Πράγματι, εξόριστες πρώτα λόγω του εξαναγκασμού της εξωγαμίας και στη συνέχεια εξαιτίας της αποδημίας, οι μετανάστριες υφίστανται συχνά κοινωνική και πολιτισμική απομόνωση, όπου η άγνοια της γλώσσας ενισχύει την αναδίπλωση στην παραδοσιακή κουλτούρα, ενώ η όλη κατάσταση επιβαρύνεται από συγκρούσεις γενεών στους κόλπους των οικογενειών. Ξεριζωμένες μητέρες, καρφωμένες στις οικογένειές τους

αλλά που τραβολογούνται μεταξύ συζύγων και παιδιών, τραντάζονται και αυτές, με τον τρόπο τους, από τα μεταφορικής σημασίας κύματα του ταξιδιού.

Παρ' όλα αυτά η θεματική της εξάρτησης παραχωρεί τη θέση της σε εκείνη της ανεξαρτησίας, και δη της χειραφέτησης. Εδώ, επίσης, δύο αντιφατικά μοντέλα ήρθαν στο φως: αυτό της αναδιπλωμένης σωματικά (στο σπίτι) και πολιτισμικά (αγκιστρωμένης στις παραδόσεις της πατρίδας) μετανάστριας το άλλο, πιο πρόσφατο, της οικογενειακής, πολιτισμικής, κοινωνικής χειραφέτησης που βιώνεται χάρη στη διάβαση των συνόρων.

Ο στοχασμός για τη μετανάστρια ενέχει τελικά νέους δρόμους για τον προβληματισμό σχετικά με τις ανθρώπινες μετακινήσεις. Έτσι, η ενσωμάτωση των γυναικών στην ιστορία της μετανάστευσης παραπέμπει στα ερωτήματα που αφορούν την ενσωμάτωση έτσι απλά. Δηλαδή την παρουσία γυναικών. Η δημογραφική όσο και ιστοριογραφική επανεξισορρόπηση συναντά μέσα από τα μεταναστευτικά κύματα το ζήτημα της εποίκησης.

Καταρχάς, η «θηλυκοποίηση» του μεταναστευτικού πεδίου ρίχνει νέο φως στις παλιές συζητήσεις που αφορούσαν την αφομοίωση. Οι γυναίκες βρίσκονται στην καρδιά αυτής της προβληματικής - ενσωμάτωση, ένταξη σε κοινωνικοοικονομικό, πολιτισμικό, θρησκευτικό κ.λπ. επίπεδο. Με λίγο ως πολύ ρητό τρόπο, η εννοιολόγηση της αφομοίωσης κατασκευάζεται συχνά διαφορετικά, ανάλογα με το φύλο. Όπως στην κοινωνία εν γένει, οι μετανάστριες αντιπροσωπεύουν τους θεματοφύλακες της παράδοσης, ενώ οι άνδρες μετανάστες συμβολίζουν την πορεία προς τον εκσυγχρονισμό. Η ανδρική κατασκευή της εκβιομηχάνισης συμβαδίζει με μια αναπαράσταση της εργασίας του άνδρα-αποδημήσαντα/μετανάστη, η οποία κρατά τις μετανάστριες εκτός της (συμβάλλουσας στην ενσωμάτωση) αγοράς εργασίας. Είτε ακολούθησε τον άνδρα είτε μετανάστευσε με τη δική της θέληση, η γυναίκα, ακόμα και μετανάστρια, που κρατά το παραδοσιακό σπίτι αντιπροσωπεύει την εμβληματική μορφή μιας τριπλής αντίθεσης: άνδρας/γυναίκα, εργασία/σπίτι, νεωτερικότητα/παράδοση. Η μετανάστρια λοιπόν γίνεται καταρχήν αντιληπτή ως ένας κατεξοχήν, και δη βραδύνους, φορέας παράδοσης με πρόβλημα προσαρμογής στην κοινωνία υποδοχής.

Οι μετανάστες και οι μετανάστριες απαντούν στη νεωτερικότητα με έναν συνδυασμό λίγο έως πολύ εμφανών τεχνασμάτων και στρατηγικών. Χωρίς να θεωρούνται πλέον φτωχοί κακομοίρηδες, ζαλισμένοι από την πόλη-εργοστάσιο, οι

μετανάστες ανέκτησαν μια πιο δυναμική εικόνα χάρη σε μια μεγαλύτερη προσοχή στο πολιτισμικό και στην ιστορική και ιστοριογραφική άφιξη των γυναικών. Οικογενειακά ή ακόμα εθνοτικά δίκτυα εννοιολογήθηκαν ως αποτελεσματικές απαντήσεις στην αλλοτρίωση. Εταιρείες αμοιβαίας αρωγής, εκκλησίες, συναγωγές και συνδικάτα αποτελούν τόπους ενεργούς αλληλεγγύης. Από τη συγκρότηση των δικών τους συλλόγων και οργανώσεων ως τους συμβιβασμούς μεταξύ παράδοσης και νεωτερικότητας, οι μετανάστες/-ριες προσαρμόστηκαν πριν ενσωματωθούν. Οι γυναίκες έπαιξαν έναν διόλου ευκαταφρόνητο ρόλο σε αυτή την εξέλιξη. Ο ρόλος ή μάλλον οι ρόλοι των μεταναστριών είναι ποικίλοι. Όμως, παρά την παρουσία τους, η σωστή προβληματική της αφομοίωσης/ενσωμάτωσης, η ιστορία της μετανάστευσης - χωρίς να διευκρινίζεται απόλυτα με αυτό τον τρόπο- προήλθε αποκλειστικά από το βιομηχανικό και «ανδρικό» μοντέλο.

Φτάνουμε λοιπόν στην έννοια της εποίκησης. Όπως είδαμε, το φαινόμενο δεν είναι νέο, ακόμη και αν ανακαλύφθηκε ξανά στο τέλος του 20ου αιώνα. Και σε αυτή την περίπτωση, χωρίς επίσης να λέγεται ρητά, χάρη στις γυναίκες η εποίκηση -ως γεγονός και ως έννοια- πραγματοποιήθηκε. Ανάμεσα στα άτομα και το κράτος (ή την αγορά εργασίας) συγκροτούνται οικογένειες, δίκτυα, συγκεντρώσεις αλληλοβοήθειας στις γειτονιές, και όλα αυτά «αποκαλύπτονται» με την παρουσία των γυναικών. Η θηλυκοποίηση της μετανάστευσης και το γεγονός ότι λαμβάνεται γενικά υπόψη και όχι μόνο από την εμπειρία των γυναικών επιτρέπουν να συλλογιστούμε για τις κοινότητες ή την εποίκηση (Green, 2004, σ. 149).

Τελικά, όμως, δεν πρέπει να περιορίσουμε τη μετανάστρια σε έναν αναπαραγωγικό ρόλο θεματοφύλακα της παράδοσης ή πρωτοπόρου νέων πολιτισμικών «μαστορεμάτων». Τις περισσότερες φορές, οι μετανάστριες, όπως και οι μετανάστες, εργάζονταν. Καταβροχθίστηκαν -όπως και οι άνδρες- από τα «μεταναστευτικά επαγγέλματα», αλλά και από τα «γυναικεία επαγγέλματα», ενίοτε και από τα δύο μαζί (βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων).

Η εργασία στη μετανάστευση είναι σπανίως «συμπληρωματική» μπορεί να προκαλέσει μια αλλαγή, και δη μια αναστάτωση, στον καταμερισμό εργασίας και στις σχέσεις εξουσίας στους κόλπους της οικογενειακής οικονομίας. Αλλά κυρίως με την εργασία και την παρουσία τους εν γένει οι μετανάστριες θέτουν υπό αμφισβήτηση τα σχήματα για τη βιομηχανική εργασία, για τον διαχωρισμό μεταξύ εργασίας και οικίας, για τη βαριά βιομηχανία.

Συμπερασματικά στο ερώτημα εάν είναι δυνατή μια ιστορία της μετανάστευσης χωρίς τις γυναίκες, η απάντηση σύμφωνα με την Green L. Nancy, 2004, είναι θετική εν μέρει. Επρόκειτο για μια ιστορία μιας ορισμένης μορφής μετανάστευσης, βιομηχανικής, εργατικής, σε μεγάλο βαθμό ανδρικής, που υπήρξε το πρώτο αναγκαίο στάδιο για την κατασκευή του πεδίου της μετανάστευσης. Όμως αυτή δεν είναι παρά ένα μέρος της ιστορίας της μετανάστευσης. Μια άλλη ιστορία βρίσκεται σε διαδικασία συγγραφής. Θα όφειλε να είναι συγκριτική και στοχαστική, λαμβάνοντας υπόψη τις ποικίλες κατηγορίες της σκέψης για τη μετανάστευση. Δεν πρέπει να μείνει μια ελλιπής ιστορία. Πρέπει η θηλυκοποίηση της ιστορίας της μετανάστευσης να μας κάνει να στοχαστούμε σχετικά με τις κατηγορίες του προσωρινού, του μόνιμου, των δικτύων και της εποίκισης (Green, 2004, σ. 151).

5.4. Γενικές προτάσεις

Ο αλλοδαπός εργάτης είναι μια αναγκαιότητα για τις αναπτυγμένες οικονομικά χώρες. Οι μετανάστες εξασφαλίζουν για τις χώρες της Δύσης την ανάπτυξη, το υψηλό βιοτικό επίπεδο και την καλή λειτουργία του οικονομικού τους συστήματος.

Η συγκεκριμένη οικονομική επιλογή των αναπτυγμένων χωρών για τις παραγωγικές τους ανάγκες είναι η ουσιαστική αιτία της μετακίνησης πληθυσμών από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες προς την Ευρώπη. Σε έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα επισημαίνεται πως παρά το γεγονός ότι ο αναπτυγμένος κόσμος, εν γένει, συνεχίζει την οικονομική και κοινωνική πρόοδο, το χάσμα ανάμεσα στις προηγμένες και υπό ανάπτυξη χώρες συνεχίζει να διευρύνεται. Η μεταφορά οικονομικών πόρων από το Νότο προς το Βορρά, τονίζεται, αντιστοιχεί σήμερα με το ισοδύναμο αρκετών Σχεδίων Marshall με φορά αντίστροφη (Έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Εισηγητής COATES, εγγρ. A3-221/91).

Για την ελληνική οικονομία η παραπέρα ανάπτυξη και εξέλιξή της συμβαδίζει με την επάρκεια φθηνών εργατικών χεριών, κάτι το οποίο προσφέρουν οι αλλοδαποί εργαζόμενοι. Η ζήτηση παράνομου εργατικού δυναμικού αποτελεί συνεπώς, μια οικονομική πραγματικότητα.

«Η ζήτηση παράνομης εργασίας υφίσταται τόσο σε μικρές και περιθωριακές επιχειρήσεις που είναι ανοργάνωτες και μπορούν δύσκολα να ελεγχθούν όσο και σε μεγαλύτερες επιχειρήσεις στους τομείς της υφαντουργίας, των οικοδομών... και σε

άλλους τομείς. Οι σχετικοί υπολογισμοί διακυμαίνονται από 1 έως 2 εκατομμύρια παρανόμως εργαζομένων μόνο για τη Νότια Ευρώπη. Η παράνομη μετανάστευση και, κυρίως, η παράνομη απασχόληση συνιστούν μακροπροθέσμως κίνδυνο υπονόμευσης της αγοράς εργασίας»¹¹.

Όμως το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα δεν έχει κάνει τις απαραίτητες ενέργειες για την οργάνωση και την υπεράσπιση των αλλοδαπών εργατών. Από την άλλη πλευρά, ούτε οι αλλοδαποί εργάτες έχουν απευθυνθεί στο συνδικαλιστικό κίνημα εξ' αιτίας της έλλειψης δικών τους οργανώσεων, της χαμηλής έως ανύπαρκτης συνδικαλιστικής τους οργάνωσης, της παράνομης εργασίας τους, της ασταθούς θέσης και του φόβου της απέλασης. Οι εργαζόμενοι, τα συνδικάτα και οι μαζικοί φορείς είναι αναγκαίο να αρθρώσουν σταδιακά τη δική τους εναλλακτική πρόταση για την επίλυση των προβλημάτων των αλλοδαπών εργατών στην Ελλάδα (Καρασαββόγλου, Μαδυτινός κ.ά. 1996, σ.55).

Σύμφωνα με μελέτη του Ινστιτούτου Εργασίας της Γ.Σ.Ε.Ε. (ΙΝ.Ε./Γ.Σ.Ε.Ε.) επισημαίνεται ότι "η μόνη δυνατότητα που προσφέρεται είναι να εφαρμοστεί, όπως και στις άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης, μια πολιτική εκτεταμένης νομιμοποίησης των παράνομων αλλοδαπών στα πλαίσια μιας πολιτικής καταπολέμησης της ανεργίας... Η απόσπαση ενός σημαντικού αριθμού αλλοδαπών από την παραοικονομία είναι ένα βήμα διόλου αμελητέο, το οποίο μπορεί να βελτιώσει τον συσχετισμό δυνάμεων προς όφελος του συνδικαλιστικού κινήματος, ανεξάρτητα μάλιστα αν θα οργανωθούν σε αυτό οι αλλοδαποί εργαζόμενοι" (Λινάρδος-Ρυλμόν, 1993). Αυτό σημαίνει ότι είναι, πλέον, αναγκαίο να αναζητηθεί μια διαφορετική και πιο αποτελεσματική πολιτική, διαμετρικά αντίθετη από την ακολουθούμενη. Το μέλλον των κοινωνιών της Ευρώπης είναι πολυπολιτισμικό. Ο νέος αυτός χαρακτήρας είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη στη χάραξη μιας αποτελεσματικής πολιτικής. Η ανεργία πρέπει να αντιμετωπισθεί με τον περιορισμό του χρόνου εργασίας και την αναδιανομή της εργασίας. Το αίτημα για 35 ώρες εργασίες χωρίς μείωση των αποδοχών, σε πανευρωπαϊκή κλίμακα, είναι δυνατόν να κατακτηθεί προκειμένου να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας. Διότι μόνο όταν εκλείψει ή περιοριστεί η ανεργία, πιθανά να περιοριστεί η φασιστική έξαρση, ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και οι διακρίσεις σε βάρος των αλλοδαπών εργατών, εφ' όσον δεν θα θεωρούνται πλέον "άρπαγες" της εργασίας των ντόπιων.

¹¹ Van den BRINK, Έκθεση προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο «σχετικά με την ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική», 20/10/93, έγγραφο A3-0280/92.

Η εφαρμογή μιας πολιτικής κοινωνικής προστασίας (ασφάλεια, περίθαλψη, στέγαση, μόρφωση, συνδικαλισμός, κ.τ.λ.) και εκτεταμένης νομιμοποίησης των παρανόμων αλλοδαπών, αποτελούν σημαντικά μέσα καταπολέμησης της μαύρης αγοράς εργασίας και της παραοικονομίας παρά το γεγονός ότι δεν κατορθώνουν να την εξαλείψουν (Καρασαββόγλου, Μαδυτινός, κ.ά. 1996, σ.55).

Ανάλογες προτάσεις προς αυτή την κατεύθυνση έχουν επεξεργαστεί διάφοροι φορείς (συνδικάτα, σύλλογοι, επιτροπές προστασίας των αλλοδαπών κ.τ.λ.) και επιστημονικά κέντρα. Σε γενικές γραμμές αυτές οι προτάσεις είναι οι εξής (Κατσορίδας, 1994, σ. 65):

5.5. Προτάσεις

- Να νομιμοποιηθούν όλοι οι αλλοδαποί που βρίσκονται στην Ελλάδα και να τους χορηγηθεί άδεια παραμονής και εργασίας, ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο έφθασαν στη χώρα.
- Να τους εξασφαλιστούν πλήρη ασφαλιστικά και εργασιακά δικαιώματα (στέγαση, περίθαλψη, ασφάλεια, πρόσβαση σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης).
- Να έχουν το δικαίωμα πρόσκλησης και της οικογένειάς τους.
- Να έχουν ελεύθερη πρόσβαση στα δικαστήρια για την παροχή προστασίας, καθώς επίσης το δικαίωμα αναφοράς στις αρχές.
- Να θεσπιστούν αυστηρές ποινές για τους εργοδότες που παραβιάζουν τα δικαιώματα των αλλοδαπών εργατών και για όσους επιθυμούν να τους φέρουν παράνομα στην Ελλάδα.
- Να υπάρχει εφαρμογή των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και προστασίας των κατωτέρων ορίων μισθού, ημερομισθίων και του ωραρίου και για Τους αλλοδαπούς εργάτες.
- Η πολιτεία να τους παρέχει οικονομική και τεχνική βοήθεια για την ίδρυση κοινοτήτων, συλλόγων κ.τ.λ.
- Να κατοχυρωθούν τα πολιτικά τους δικαιώματα και μετά από ένα ορισμένο διάστημα παραμονής τους στη χώρα να αποκτήσουν το δικαίωμα του εκλέγειν και

εκλέγεσθαι. Ήδη, στην Ολλανδία, τη Δανία και την Ιρλανδία ισχύει σε όλους Τους μετανάστες το δικαίωμα ψήφου στις δημοτικές εκλογές.

- Να δημιουργηθεί υπηρεσία ενημέρωσης και προστασίας αλλοδαπών και να σταματήσει η υπαγωγή τους στο Κέντρο Αλλοδαπών της Κρατικής Ασφάλειας του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Η υπηρεσία αυτή σε συνεργασία με τους ενδιαφερόμενους φορείς (κράτος, συνδικάτα, τοπική αυτοδιοίκηση κ.τ.λ.). θα ενημερώνει τους αλλοδαπούς για τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσουν, την κατάσταση στην αγορά εργασίας και τα δικαιώματά τους. Θα μεριμνά για την κοινωνική τους ένταξη, θα φροντίζει ώστε να μην προσβάλλεται η πολιτιστική τους ταυτότητα και τα βασικά τους δικαιώματα και θα καταρτίζει, σε συνεργασία με άλλους φορείς, ειδικά προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας και επαγγελματικής κατάρτισης και ειδίκευσης.
- Θα επαγρυπνεί για την πάταξη εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας και θα παρεμβαίνει για την επίλυση των προβλημάτων τους (Καρασαββόγλου κ.ά., 1996, σ. 62-68).

Με την θέσπιση των παραπάνω αρχών μπορεί να καλυφθεί ένα κενό θεσμικών ρυθμίσεων που έχει ανάγκη η ελληνική κοινωνία ώστε να μην κυριαρχήσει ο έρπων ρατσισμός που υπάρχει. Επιπλέον η παροχή οικονομικής ενίσχυσης, η μεταφορά πόρων από τις πλούσιες στις φτωχές χώρες καθώς επίσης και η ρύθμιση του χρέους των χωρών του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου είναι τα μόνα μέτρα που μπορούν να ανακόψουν τη μεταναστευτική πίεση.

Η ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων και η δημιουργία του ευρωπαϊκού πολίτη θα συνεχίσει να αναιρείται όσο η κοινωνική διάσταση της Ε.Ο.Κ. δεν διευρύνεται, όσο δεν χορηγούνται και δεν κατοχυρώνονται τα πολιτικά δικαιώματα των μεταναστών και η συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίνεσθαι των χωρών εγκατάστασης και όσο δεν προωθείται η σύγκλιση στην παιδεία, στην επαγγελματική εκπαίδευση, στην οικονομία και στην εξάλειψη του ρατσισμού και της εχθρότητας κατά των ξένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ

6.1. Οικονομική Μετανάστευση

Η οικονομική μετανάστευση όπως ειπώθηκε αποτελεί ένα νέο φαινόμενο, για τις χώρες της Νότιας Ευρώπης, οι οποίες, μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, μετατράπηκαν, από χώρες αποστολής μεταναστών, σε χώρες υποδοχής. Αυτό συνέβη και στην Ελλάδα, που, χωρίς να διαθέτει εμπειρία, στην υποδοχή μεταναστών, κλήθηκε, ξαφνικά, μέσα σε μια δεκαετία, να αντιμετωπίσει ένα πρωτόγνωρο, γι' αυτήν, μεγάλο σε έκταση και δύσκολο φαινόμενο.

Ιστορικά, η μετανάστευση δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, ούτε για την διεθνή οικονομία, αλλά ούτε και για τον ευρωπαϊκό χώρο. Η συζήτηση, όμως, για την οικονομική μετανάστευση, ακόμα και στις περιπτώσεις που διεξάγεται "πολιτισμένα και χωρίς κραυγές", γίνεται κάτω από δύο "αυθαίρετες ή όχι" γενικές παραδοχές:

- **Πρώτον**, το φαινόμενο της γενικευμένης ανομίας (εγκληματικότητα, ναρκωτικά, πορνεία) και της συνακόλουθης απειλής, για την κοινωνία, δημιουργεί ανασφάλεια στους πολίτες.
- **Δεύτερον**, η υποδοχή οικονομικών μεταναστών δημιουργεί την ανάγκη να ληφθούν προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα («Καταναλωτικά Βήματα», Δεκ. 2004).

Στο κεφάλαιο αυτό, βέβαια, δε σκοπεύουμε να αναλύσουμε το φαινόμενο της οικονομικής μετανάστευσης, συνολικά. Θέλουμε να αναδείξουμε το φαινόμενο της απάνθρωπης εκμετάλλευσης παιδιών, το οποίο συνδέεται, με την οικονομική μετανάστευση.

6.2. Παιδική Εκμετάλλευση

Εδώ και πολλά χρόνια, χιλιάδες παιδιά αλβανικής καταγωγής, ακόμη και ηλικίας 4 χρόνων, έχουν νοικιαστεί, αγοραστεί, διακινηθεί, προς την Ελλάδα, μια Ευρωπαϊκή χώρα, στην οποία αρκετά από τα παιδιά αυτά έγιναν αντικείμενα εκμετάλλευσης οικονομικής ή σεξουαλικής, κάτω από ψυχολογική και σωματική πίεση και βία.

Η διακίνηση των παιδιών άρχισε στα τέλη του 1990, ύστερα από την κατάρρευση των καθεστώτων των βαλκανικών χωρών και αναπτύχθηκε, εξαιτίας της αδιαφορίας των κρατών, που δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν αυτό το καινούριο φαινόμενο.

Οι Ελληνικές, Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις εντόπισαν το πρόβλημα και έκαναν πολλές παρεμβάσεις, προς τα κράτη της Ελλάδας και της Αλβανίας, για την καταπολέμηση της διακίνησης των παιδιών και την εκμετάλλευσή τους («Καταναλωτικά Βήματα», Δεκ. 2004).

6.2.1. Ποια είναι αυτά τα παιδιά

Τα τρία κοινωνικά κριτήρια των οικογενειών, που επιτρέπουν να γίνουν τα παιδιά τους θύματα εκμετάλλευσης είναι:

- **Η φτώχεια,**
- **Ο αναλφαβητισμός,**
- **Η διάλυση της οικογένειας.**

Τα περισσότερα, από αυτά τα παιδιά, προέρχονται, από τις φτωχές περιοχές της Αλβανίας, κυρίως από το κεντρικό τμήμα της χώρας. Αυτό είναι και η αιτία, που οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις έχουν συγκεντρώσει την προσοχή τους, στις συγκεκριμένες περιφέρειες της Αλβανίας. Μέχρι το 2000, τα παιδιά, που διακινήθηκαν, προς την Ελλάδα, ήταν από ποικίλες φυλές (λευκοί, ρώμοι ή αθίγγανοι).

6.2.2. Γιατί είναι τα παιδιά θύματα της διακίνησης

Τα περισσότερα, από τα θύματα της διακίνησης, προέρχονται, από κοινωνικά και οικονομικά υποβαθμισμένες οικογένειες (άνεργοι, φτωχοί, πολύτεκνοι γονείς).

Η διακίνηση των παιδιών ακολουθεί τη λογική της αγοράς "ζήτηση και προσφορά", "κέρδος και βία". Τα κοινά σύνορα, μεταξύ μιας ευρωπαϊκής χώρας, με πλήρη οικονομική ανάπτυξη και μιας άλλης χώρας από τις φτωχότερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, δημιουργεί ένα μηχανισμό, ένα "παιχνίδι" ζήτησης και προσφοράς, που αφήνει περιθώρια, για την αύξηση των μεταναστών («Καταναλωτικά Βήματα, Δεκ. 2004»).

Σύμφωνα με έρευνες, ένα παιδί κερδίζει 30 μέχρι 50 ευρώ, την ημέρα. Ο μεγάλος αριθμός των "παιδιών των φαναριών", ή αυτών, που πουλούν μικροαντικείμενα, σε

δρόμους, εστιατόρια, καφετέριες, έχει δημιουργήσει μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα και η ελληνική κοινωνία απάντησε με:

- **Καταστολή και δίωξη, από την Αστυνομία.**
- **Διαμόρφωση της κοινής γνώμης, από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.**
- **Ενίσχυση των ελέγχων των συνόρων.**
- **Ρύθμιση, με καταστολή, του προβλήματος των λαθρομεταναστών, με αλβανική καταγωγή.**

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης έχουν παίξει σημαντικό ρόλο, για την παρεμπόδιση της πρακτικής διακίνησης παιδιών. Πάντως, η κοινή γνώμη έχει διαμορφώσει κακή εικόνα, όσον αφορά αυτό το φαινόμενο.

Η παράνομη διακίνηση και εκμετάλλευση των παιδιών, από την Αλβανία στην Ελλάδα, αποτελεί ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα και για τις δύο χώρες.

Απάντηση σε αυτό το υπερεθνικό πρόβλημα, μόνο μέσα από μία ισοδύναμη συνεργασία, μεταξύ των δύο κρατών μπορεί να δοθεί. Έτσι θα δοθεί τέλος, στη διακίνηση και στην εκμετάλλευση των παιδιών, διότι, στα επόμενα χρόνια προβλέπεται οι ανατολικές χώρες της Ευρώπης να εισέλθουν, στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ελεύθερη διακίνηση προσώπων θα εντείνει αυτό το φαινόμενο, το οποίο, όμως, πρέπει, απαραίτητα, να εξαλειφθεί.

Σε γενικές γραμμές, οι Δυτικές χώρες, που εδώ και πολλά χρόνια, χάρη στη βοήθεια των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, φρόντισαν να εφαρμόσουν τις πιο εξελιγμένες πρακτικές τους, στον τομέα της υγείας και της διατροφής, το ίδιο πρέπει να κάνουν και στον τομέα των **δικαιωμάτων**, όσον αφορά τις διαδικασίες υποδοχής, επαναπατριsmού και επανένταξης των παιδιών-θυμάτων της διακίνησης. Η πιθανή στροφή αυτών των παιδιών στο έγκλημα, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, με την ίδια σοβαρότητα και τον ίδιο επείγοντα τρόπο, ο οποίος εφαρμόζεται στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος και της τρομοκρατίας («Καταναλωτικά Βήματα, Δεκ. 2004»).

6.2.3. Ποιοι είναι οι υποστηρικτές

- Η **Terre des Hommes** είναι η Διεθνής Ελβετική Ανθρωπιστική Οργάνωση, η οποία δραστηριοποιείται, σε 38 χώρες του κόσμου, εφαρμόζοντας περισσότερα από 160 προγράμματα αρωγής. Μάχεται, για τα δικαιώματα των παιδιών, ανεξαρτήτως πολιτικών, θρησκευτικών και φυλετικών

διακρίσεων. Ξεκίνησε, το 1998, την έρευνα, για τα παιδιά Αλβανικής καταγωγής, που διακινήθηκαν, παράνομα, στην Ελλάδα.

- Η **ΑΡΣΙΣ** (Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων) είναι μια Μη-Κυβερνητική Οργάνωση, εξειδικευμένη στην υποστήριξη των νέων καθώς και στην προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Η ΑΡΣΙΣ δραστηριοποιείται, για την πρόληψη και καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των νέων, με υπηρεσίες, προγράμματα και παρεμβάσεις, στις πόλεις Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Βόλο και Καρδίτσα.
- Το **ΚΕ.Π.ΚΑ.** συμμετείχε, στην ημερίδα, που διοργανώθηκε, στη Θεσσαλονίκη, από την Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων ΑΡΣΙΣ και συνυπέγραψε, μαζί με άλλες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, τη Διακήρυξη για την Προστασία των Παιδιών Θυμάτων Παράνομης Διακίνησης. Είναι μια ελάχιστη προσφορά, στην καταπολέμηση του προβλήματος.

6.2.4. Τι μπορούμε να κάνουμε εμείς

Παρά την ενδεχόμενη δυσαρέσκειά μας, θα πρέπει να τα αντιμετωπίσουμε αυτά τα παιδιά, ως ΠΑΙΔΙΑ, δείχνοντάς τους συμπάθεια και ενδιαφέρον. Η ελεημοσύνη ενισχύει και αναπαράγει το πρόβλημα, προωθεί την αγορά της παιδικής δουλείας και την εκμετάλλευση. Κάποιος ενήλικας τα προώθησε, στην αγορά και τα περιμένει, μετά τη δουλειά, για να αρπάξει τις "εισπράξεις".

Τα δικαιώματα των παιδιών έχουν κατοχυρωθεί, σε όλο τον κόσμο. Η "Συνθήκη για τα Δικαιώματα του Παιδιού" είναι νόμος και ισχύει για κάθε παιδί, ανεξαρτήτως καταγωγής, υπηκοότητας, χρώματος, θρησκευάτος.

Τα παιδιά είναι το Αύριο κάθε κοινωνίας, γι' αυτό πρέπει να:

Ενημερωθούμε, Επικοινωνήσουμε, Συνεργαστούμε.

Ίσως μπορούμε να δείξουμε ενδιαφέρον, για την τύχη ενός τέτοιου παιδιού και να βοηθήσουμε πραγματικά, απευθυνόμενοι στις αρμόδιες αρχές, υπηρεσίες και οργανώσεις.

Τα στοιχεία των Οργανώσεων, που ασχολούνται, με την προστασία των παιδιών, βρίσκονται στο Περιοδικό "Καταναλωτικά Βήματα", έκδοση Σεπτεμβρίου 2004, τεύχος 9/2004, σελίδα 11 («Καταναλωτικά Βήματα, Δεκ. 2004»).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥΣ

7.1. Βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες

Οι Αλβανοί μετανάστες στην Ελλάδα είναι, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, 300.000 -400.000 άτομα. Από το 1991, συνεισφέρουν με την εργασία τους στις οικονομίες και των δύο χωρών, της Ελλάδας και της Αλβανίας. Βρήκαν στην Ελλάδα καλές κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, αλλά την ίδια στιγμή αυτή η μεγάλη κοινότητα αντιμετώπισε πολλά προβλήματα.

- **Η νομιμοποίηση** είναι το βασικότερο πρόβλημα των Αλβανών μεταναστών. Η πραγματικότητα είναι ότι, μέχρι τώρα, όλοι βρίσκονται σε καθεστώς παρανομίας, γεγονός που προκαλεί ανασφάλεια και διαρκή φόβο για απώλεια των εργασιών-τους, απέλασή-τους από τη χώρα κλπ. Ένα θετικό βήμα για την αντιμετώπιση του προβλήματος αποτελεί το σχέδιο προεδρικού διατάγματος για τη νομιμοποίηση των μεταναστών, που αναμένεται να τεθεί σε ισχύ πολύ σύντομα. Παρόλα αυτά, ενδέχεται να προκύψουν άλλα σοβαρά προβλήματα και επιπτώσεις κατά τη διάρκεια της εφαρμογής-του, που έχουν σχέση με το γεγονός ότι υπάρχει ένας τεράστιος αριθμός μεταναστών που περιμένουν νομιμοποίηση και οι ελληνικές αρμόδιες υπηρεσίες μπορεί να μην είναι επαρκώς προετοιμασμένες να αντιμετωπίσουν την κατάσταση. Επιπλέον, το σχέδιο για το δεύτερο στάδιο νομιμοποίησης που αφορά τους μακροπρόθεσμους όρους και την άδεια εργασίας όλων των μεταναστών χρειάζεται πολλές βελτιώσεις ώστε πραγματικά να εγγυάται τα δικαιώματα των μεταναστών (<http://www.greekhelsinki.gr/greek/pressrelease/18-3-97.html>).
- Οι Αλβανοί μετανάστες συχνά πέφτουν θύματα **κακής μεταχείρισης** από την ελληνική αστυνομία και τις αρχές σε όλα τα επίπεδα: στα σύνορα τους αντιμετωπίζουν αυθαίρετα, στους δρόμους υφίστανται βία, ενώ δεν λείπουν και περιστατικά φόνων σε περιπτώσεις που μετανάστες αποπειράθηκαν να ξεφύγουν από τους αστυνομικούς προκειμένου να αποφύγουν έλεγχο των εγγράφων τους

κλπ. Μερικές φορές έχουν παρουσιαστεί κρούσματα ξυλοδαρμών σε αστυνομικά τμήματα και φυλακές εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι Αλβανοί.

- **Διακρίσεις** εναντίον Αλβανών έχουμε και στα δικαστήρια που επιβεβαιώνονται από την απουσία δίκαιων δικών, συχνά χωρίς ικανούς διερμηνείς και από την αυστηρότητα των ποινών σε σύγκριση με περιπτώσεις Ελλήνων που δικάστηκαν για ανάλογα εγκλήματα.
- Σε όλες αυτές τις διαφορετικές περιπτώσεις διακρίσεων, τα ελληνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.) διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο. Το φαινόμενο αποκαλείται αλβανοφοβία και έχει γενικώς εκδηλωθεί με τις υπερβολές για την αλβανική εγκληματικότητα στην Ελλάδα.
- Μια άλλη ανησυχία που εκφράζουν οι οργανώσεις-μας έχει σχέση με την **μεταφορά των Αλβανών κρατουμένων** από τις ελληνικές φυλακές στη χώρα τους. Από την πλευρά των ελληνικών αρχών παρατηρείται ανεπαρκής προσπάθεια να ξεπεραστεί το εμπόδιο της άγνοιας των Αλβανών κρατουμένων σχετικά με τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν, ενώ από την πλευρά των αλβανικών αρχών υπάρχει έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας με τις αντίστοιχες ελληνικές προκειμένου να ολοκληρωθούν οι διαδικασίες από τη στιγμή που ξεκινούν.
- Σύμφωνα με τις διεθνείς αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειδικότερα των δικαιωμάτων των παιδιών, η ελληνική κυβέρνηση θα έπρεπε να παραχωρήσει **ώρες διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας** στα παιδιά των Αλβανών μεταναστών, όπως επίσης και μαθήματα πολιτισμού, ιστορίας κλπ σε σχολεία με επαρκή αριθμό Αλβανών μαθητών. Αυτό έχει ήδη ανακοινωθεί στο παρελθόν από τον Υπουργό Παιδείας αλλά ποτέ δεν εφαρμόστηκε. Αντίθετα, αναφέρουμε το γεγονός ότι, κυρίως λόγω της πίεσης των αρχών, ακόμα και μαθήματα που γίνονταν σε εθελοντική βάση για παιδιά Αλβανών προκειμένου να διδαχθούν τα προαναφερθέντα μαθήματα, έχουν ήδη σταματήσει.
- Οι Ελληνικές αρχές, όπως εκπροσωπούνται από την Πρεσβεία-τους στα Τίρανα και στο Προξενείο του Αργυρόκαστρου, βοήθησαν ιδιαίτερα τη μετανάστευση

των Αλβανών στην Ελλάδα. Παρόλα αυτά υπάρχει συστηματική διάκριση στη διάρκεια της βίζας, που βασίζεται στο μοναδικό κριτήριο της θρησκείας και της εθνότητας (<http://www.greekhelsinki.gr/greek/pressrelease/18-3-97.html>).

7.2. Οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών

Η ιστορία της υποδοχής μεταναστών στην Ελλάδα και η εμπειρία στη διαχείριση αυτού του φαινομένου είναι πολύ πρόσφατη. Μόλις κατά την τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα, που συμπίπτει με το τέλος του ψυχρού πολέμου, αλλά και με την αλματώδη ανάπτυξη της χώρας μας, μετατράπηκε η Ελλάδα από χώρα αποστολής μεταναστών σε τόπο προορισμού και Εδέμ των ονείρων για χιλιάδες απελπισμένους που καταφθάνουν καθημερινά, κατά κανόνα παράνομα, δια ξηράς, αέρος και θαλάσσης. Κάπως έτσι συνέβαινε και με τους δικούς μας ανθρώπους πριν από μερικές δεκαετίες, όταν μαζικά ενίσχυναν τις αγορές εργασίας της Γερμανίας, των Η.Π.Α., του Καναδά και της Αυστραλίας, για να θυμηθούμε μερικές από τις κυριότερες χώρες προορισμού των Ελλήνων μεταναστών. Η μόνη διαφορά με τους σημερινούς επισκέπτες μας, είναι ότι αυτοί έρχονται απρόσκλητοι και ελλείπει νομίμου οδού, διαβαίνουν τα σύνορα κρυφίως. Πολλοί από αυτούς ίσως μας ανταποδίδουν την επίσκεψη που μας όφειλαν από παλιά, τότε που πολλοί σημερινοί ευρωπαίοι εταίροι μας, επίσης απρόσκλητοι, ίδρυσαν αποικίες στις δικές τους χώρες (Καραμάνου Α., 2003).

Γεγονός είναι ότι η πολιτική της μηδενικής μετανάστευσης και της καταστολής που ακολούθησε η Ευρώπη κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια, δεν εμπόδισε όσους διεκδικούν μια θέση στον ήλιο να εφευρίσκουν ποικίλους τρόπους για να παραβιάζουν τα σύνορα. Το μόνο που κατάφερε ήταν να ανεβάσει στα ύψη τις αμοιβές και τα κέρδη των μεταφορέων και όσων βρήκαν την ευκαιρία να εμπορευθούν τον ανθρώπινο πόνο. Δυστυχώς, δεν έχουμε ακόμη κατανοήσει πλήρως, ότι κανένα αστυνομικό μέτρο και καμιά Ευρώπη φρούριο δεν θα ανακόψει τα ρεύματα των μεταναστών, όσο παραμένει και αυξάνει το χάσμα ευημερίας ανάμεσα στις αναπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η παγκοσμιοποίηση τελικά, δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στην ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων και όχι και των ανθρώπων.

Φυσικά τα προβλήματα ανάπτυξης και της άνισης κατανομής των πόρων του πλανήτη δεν θα λυθούν μέσω της μετανάστευσης. Οι βιώσιμες λύσεις θα πρέπει να

αναζητηθούν στην εξάλειψη των αιτίων που προκαλούν κύματα μεταναστών και προσφύγων, στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των ευκαιριών απασχόλησης, στην εδραίωση της δημοκρατίας στις χώρες καταγωγής, στη πρόληψη των στρατιωτικών συγκρούσεων, στο σεβασμό των θεμελιωδών ελευθεριών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Χωρίς αμφιβολία, ένα από τα αίτια της μετανάστευσης είναι και οι ευρωπαϊκές προστατευτικές πολιτικές, κυρίως στον αγροτικό τομέα, που δυσχεραίνουν τη ζωή στις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου. Οι άνθρωποι αυτοί δε βλέπουν καμία ελπίδα για οικονομική ανάπτυξη στη χώρα τους, αφού τα προϊόντα τους κρατούνται, με τεχνητά μέσα, εκτός των μεγάλων αγορών. Είναι φυσικό λοιπόν να φεύγουν.

Στο Τάμπερε της Φινλανδίας το 1999, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δεσμεύτηκαν να προχωρήσουν σε μια κοινή πολιτική για το άσυλο και τη μετανάστευση, σύμφωνα με την επιταγή της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η οποία έχει θέσει προθεσμία πέντε ετών από την έναρξη εφαρμογής της Συνθήκης (Μάιος 1999). Δυστυχώς η πρόοδος που έχει συντελεστεί μέχρι σήμερα είναι πολύ μικρή, λόγω των διαφορετικών προσεγγίσεων των χωρών μελών, που δεν φαίνονται διατεθειμένες να εκχωρήσουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την εξουσία του ελέγχου της μετανάστευσης. Ελπίζουμε, η Ελληνική Προεδρία, που έχει θέσει στις βασικές προτεραιότητές της το θέμα, να του δώσει ώθηση. Προπαντός ελπίζουμε να ληφθούν αποφάσεις για την εφαρμογή της Οδηγίας για την Οικογενειακή Επανένωση που εκκρεμεί πάνω από ένα χρόνο από την ψήφισή της από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και βέβαια να αναγνωρισθούν πλήρη δικαιώματα σε όσους έχουν συμπληρώσει πενταετή διαμονή.

Επίκαιροι είναι και οι φόβοι που έχουν εκφραστεί κατά καιρούς σχετικά με την αναμενόμενη Διεύρυνση της Ε.Ε. προς την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και το νέο κύμα μετανάστευσης που αυτό μπορεί να σημάνει. Αυτές οι προβλέψεις το πιθανότερο είναι να μην επιβεβαιωθούν. Σύμφωνα με μελετητές του φαινομένου της μετανάστευσης, όπως ο J. Wildgren, η διευρυμένη Ευρώπη θα μπορούσε να απορροφήσει έως και 3 εκατομμύρια μετανάστες το χρόνο. Αλλά και αυτό το σενάριο μάλλον δε θα χρειαστεί. Είναι χαρακτηριστικό πως το 1989 η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες υπολόγιζε πως το ρεύμα των Ανατολικοευρωπαίων μεταναστών προς τη Δύση μέσα στη δεκαετία του 1990 θα έφτανε τα 25 εκατομμύρια. Τελικά, έφθασε μόλις τα 2,5 εκατομμύρια. Ο καλύτερος τρόπος για να συγκρατηθεί το

ρεύμα των μεταναστών από την Ανατολική Ευρώπη είναι ακριβώς η διεύρυνση και οι επενδύσεις που θα ακολουθήσουν.

Είναι γεγονός ότι σε πολύ μεγάλο βαθμό οι απόψεις για τη μετανάστευση βασίζονται σε καλά εδραιωμένες προκαταλήψεις για τους μετανάστες. Είναι, λοιπόν, απαραίτητο, στη πορεία διαμόρφωσης μιάς κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, να καταρρίψουμε τις προκαταλήψεις μας και να δούμε ποιος είναι ο **πραγματικός ρόλος της μετανάστευσης στη κοινωνία μας.**

Για πολλούς συμπολίτες μας η μετανάστευση είναι συνδεδεμένη με την περιθωριακή διαβίωση και την εγκληματικότητα. Στην Ελλάδα μέχρι που έφθασαν τα πρώτα κύματα μεταναστών δηλώναμε με περηφάνια ότι ήμασταν η χώρα του Ξενίου Διός - προφανώς για τους πλούσιους τουρίστες της Δύσης, για όσους, δηλαδή, δεν διέφεραν και πολύ από μας κατά την κουλτούρα και το χρώμα. Όμως, όταν άρχισαν να καταφθάνουν οι πρώτες χιλιάδες μεταναστών τα αισθήματα άλλαξαν άρδην και όλοι μας οι φόβοι και οι ανασφάλειες βγήκαν στην επιφάνεια. Ακραίες περιπτώσεις ξενοφοβίας και ρατσιστικής βίας καταγράφηκαν ουκ ολίγες κατά την τελευταία δεκαετία. Να θυμηθούμε μόνο τις περιπτώσεις του Καζάκου, των Λουτρών της Μυτιλήνης και τελευταία της Κρήτης.

Πριν από δύο χρόνια η εφημερίδα «Le Monde Diplomatique» έγραφε για τη στάση κάποιων Ελλήνων αγροτών οι οποίοι θυμωμένοι από τις μαζικές συλλήψεις και απελάσεις παρανόμων μεταναστών εκείνων των ημερών έκαναν διάβημα διαμαρτυρίας προς την κυβέρνηση να σταματήσει τις «σκούπες», υποσχόμενοι ότι οι ίδιοι θα οδηγήσουν τους μετανάστες στα σύνορα μετά την ολοκλήρωση της συγκομιδής των αγροτικών προϊόντων. Προφανώς οι αγρότες μας δηλώνουν ότι δεν μπορούν να ζήσουν χωρίς τη φθηνή εργασία των μεταναστών, αλλά η ανθρωπιστική πλευρά τους είναι αδιάφορη. Το φαινόμενο ασφαλώς δεν αφορά τους Έλληνες αγρότες. Το ίδιο ομορτωριστικά σκέπτονται και πράττουν, για παράδειγμα, και οι Ισπανοί του Ελ Εχίντο (Καραμάνου, 2003).

Όπως είδαμε, μια άλλη σημαντική προκατάληψη αφορά στο θέμα της ανεργίας και το κατά πόσο σχετίζεται με τους μετανάστες. Σύμφωνα με τους περισσότερους μελετητές και τις εμπειρίες χωρών με μακρά ιστορία μεταναστών, όχι μόνο δεν ευθύνεται για την ανεργία η μετανάστευση, αλλά αντιθέτως αποτελεί ένα θετικό παράγοντα στην οικονομία και συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, αφού οι μετανάστες αναλαμβάνουν δουλειές που συνήθως έχουν εγκαταλειφθεί από τους

ντόπιους. Είναι γνωστό ότι στην Ελλάδα πολλές μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις διασώθηκαν χάρη στη δουλειά των μεταναστών, ενώ ολόκληρες εγκαταλελειμμένες περιοχές και νησιά αναζωογονήθηκαν. Η Ελλάδα γνώρισε τη μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη της ιστορίας της στη δεκαετία του 1990, ταυτόχρονα με την είσοδο χιλιάδων μεταναστών.

Επιπλέον, οι περισσότεροι μετανάστες είναι νεαρής ηλικίας, στην ακμή της εργασιακής τους πορείας, πράγμα που σημαίνει ότι καταναλώνουν λιγότερες από τις κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες (υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση) και πληρώνουν περισσότερες εισφορές. Έχει υπολογιστεί ότι, στη Βρετανία, οι μετανάστες πληρώνουν σε φόρους 2,5 δις λίρες περισσότερες από όσες καταναλώνουν σε διάφορες μορφές παροχών. Η είσοδος των, ως επί το πλείστον, νεαρών και σκληρά εργαζόμενων μεταναστών στηρίζει τις δικές μας συντάξεις, τα δικά μας συστήματα κοινωνική πρόνοιας.

Σύμφωνα με τον J. Pfliegerl του Αυστριακού Ινστιτούτου Οικογενειακών Σπουδών, η ίδια η απόφαση της μετανάστευσης που είναι εξαιρετικά δύσκολη μαρτυρεί πως όσοι την αποτολμούν είναι άνθρωποι θαρραλέοι, οι οποίοι έχουν σοβαρούς λόγους για να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους, άνθρωποι που τολμούν να διεκδικήσουν μια καλύτερη ζωή και μια θέση στον ήλιο, παρά τους κινδύνους και τα βάσανα που συνεπάγεται το εγχείρημα. Άνθρωποι με τέτοιο θάρρος συνήθως έχουν φιλοδοξίες που τους κινητοποιούν και τους αναδεικνύουν στα ανταγωνιστικά περιβάλλοντα της Δύσης, προς όφελος όχι μόνο των ίδιων αλλά και των δυτικών κοινωνιών. Η περίπτωση της Σίλικον Βάλεϋ, της πιο αναπτυγμένης περιοχής του πλανήτη, όπου το 80% των εγκατεστημένων εκεί είναι μετανάστες στους οποίους δόθηκαν ευκαιρίες και αναγνωρίστηκαν δικαιώματα, είναι πολύ χαρακτηριστική. Γενικώς, υπολογίζεται ότι το ένα τέταρτο των μεταναστών διαθέτει πανεπιστημιακές περγαμηνές, αλλά μόνο το 2% ασκεί σχετικό επάγγελμα.

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, επιδιώκουν πια την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ενσωμάτωση των μεταναστών που ήδη βρίσκονται στο έδαφός τους ή που εισέρχονται στη χώρα δια της νομίμου οδού. Ενώ, δηλαδή, στο παρελθόν στόχος ήταν η ανάπτυξη μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, τώρα τα κράτη επιδιώκουν μάλλον να ενσωματώσουν τις κοινότητες των μεταναστών. Χαρακτηριστική είναι η έμφαση που αποδίδεται στην εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής. Εδώ, λοιπόν, εντοπίζεται μια μεγάλη πρόκληση για τις κοινωνίες

μας: να προσδιορίσουμε το σημείο ισορροπίας μεταξύ του δικαιώματος των κοινοτήτων των μεταναστών να διατηρήσουν την ιδιαιτερότητά τους και τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά και του δικαιώματος της κοινωνίας της χώρας υποδοχής να επιτύχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική συνοχή (Καραμάνου, 2003).

7.3. Η μετανάστευση στην Ελλάδα ως διαμορφωτής της ελληνικής κοινωνίας μέσω του ελληνικού γραπτού Τύπου

Στο σύγχρονο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον η επανάσταση της πληροφορίας και οι νέες τεχνολογίες με «αιχμή του δόρατος» το διαδίκτυο παρέχουν τεράστιες δυνατότητες στην ενημέρωση και την επικοινωνία και συνεχώς αυξάνονται οι άνθρωποι που επιλέγουν για την ενημέρωσή τους το διαδίκτυο. Ωστόσο, τα νέα εργαλεία πληροφόρησης, όπως είναι το Παρατηρητήριο αλλά και το ακροατήριο των συνεδρίων και των διαλέξεων στην πραγματικότητα δεν απευθύνονται στο μέσο αναγνώστη, όπως απευθύνεται ο παραδοσιακός Τύπος, αλλά σε συγκεκριμένο συνήθως ακαδημαϊκό κοινό και δημοσιογράφους. Κατ' επέκταση, η δυνατότητα να μπορεί το ευρύ κοινό να αντλεί στοιχεία από τον παραδοσιακό Τύπο είναι ζωτικής σημασίας. Παράλληλα, τα νέα εργαλεία πληροφόρησης διαμορφώνουν ένα διάυλο αμφίδρομης επικοινωνίας, για μια νέα προσέγγιση και δυνατότητα στην πληροφόρηση και την ενημέρωση τόσο της κοινής γνώμης όσο και των δημοσιογράφων και των φορέων που ασχολούνται με τη μετανάστευση. Προφανώς δεν είναι λύση να υπάρχει το χάσμα τα δικά μας έντυπα και τα δικά σας, όπου το ένα μέρος δεν αφορά το άλλο. Εφόσον βέβαια το ζητούμενο είναι η μελλοντική αρμονική ένταξη και ίσως ενσωμάτωση, γιατί όχι εφόσον το επιθυμούν οι ίδιοι οι μετανάστες.

Από τη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ των αμιγώς μεταναστευτικών εντύπων με τα ευρύτερα παραδοσιακά και νέα εργαλεία ενημέρωσης και επικοινωνίας θα εξαρτηθεί και ο βαθμός ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία ως αναπόσπαστο και συστατικό στοιχείο της ταυτότητάς της. Σε συνάρτηση βέβαια με τα προβλήματα ζωτικής σημασίας, όπως η νομιμοποίηση και η κατοχύρωση των πολιτικών τους δικαιωμάτων (www.imero.gr/documents/Paparoyna.pdf, 2007).

7.3.1. Προτάσεις για αξιοποίηση πηγών αμφίδρομης ενημέρωσης και επικοινωνίας

Τι θα μπορούσε να γίνει:

- 1) Συνεχή ροή πληροφόρησης και επικοινωνία με τις κοινότητες μεταναστών, μέσω ενός φόρουμ αμφίδρομης συνεργασίας. Στις ηλεκτρονικές σελίδες των εφημερίδων να υπάρχει ψηφιακός τόπος επικοινωνίας.
- 2) Μια δεύτερη πηγή πληροφόρησης είναι οι χώρες προέλευσης και οι δραστηριότητές τους που θα είχαν ενδιαφέρον τόσο για τους μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα καθώς και για τους Έλληνες που θα ήθελαν να γνωρίσουν τις χώρες των μεταναστών που ζουν δίπλα τους και συναναστρέφονται καθημερινά μαζί τους.
- 3) Συνεργασία ελληνικών εφημερίδων με αντίστοιχες από τις χώρες προέλευσης, αλλά και τα μεταναστευτικά έντυπα στην Ελλάδα. Θα ήταν εξίσου σημαντική πηγή ενημέρωσης και επικοινωνίας που θα εμπνεύσει στους μετανάστες το αίσθημα του «ανήκειν» στην ελληνική κοινωνία.
- 4) Οι δραστηριότητες στις σχολικές κοινότητες είτε στο πλαίσιο των προγραμμάτων ανταλλαγής είτε κατά την εκπόνηση συλλογικών μαθητικών εργασιών σχετικές με τη μετανάστευση, θα έπρεπε να έχουν βήμα για παρουσίαση και ανταλλαγή απόψεων.
- 5) Μόνιμη στήλη σε εφημερίδα και στην ηλεκτρονική της μορφή να παρέχει χρήσιες πληροφορίες με αποδέκτες μετανάστες και συγκεκριμένα προκηρύξεις, αγγελίες κάθε είδους, πολιτιστικές εκδηλώσεις, σεμινάρια και κάθε είδηση που θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη σε έναν αναγνώστη. Παρόλα αυτά σκοπός δεν είναι να δημιουργηθεί ένα «ξένο» σώμα απέναντι στην υπόλοιπη ελληνοκεντρική ειδησεογραφία, αλλά μια στήλη κοινού ενδιαφέροντος μεταξύ μεταναστών και μη αλλά και του ευρύτερου ελληνικού αναγνωστικού κοινού.
- 6) Διεύρυνση και εμπλουτισμός της ειδησεογραφίας και θεματολογίας, ώστε οι ειδήσεις να μην έχουν αμιγώς ελληνοκεντρικό προσανατολισμό και να προσελκύσουν και νέο αναγνωστικό κοινό προσδίδοντας νέα δυναμική στις ελληνικές εφημερίδες.
- 7) «Διεπιστημονική προσέγγιση» στην κάλυψη ειδήσεων, ώστε να ανταποκρίνεται σε ευρύτερες πτυχές του μεταναστευτικού φαινομένου, με στοιχεία που αφορούν και άλλες επιστήμες. Μοιραία, με την επανάσταση της πληροφορίας, ο ρόλος του δημοσιογράφου καθίσταται εξαιρετικά νευραλγικής σημασίας. Συνεπώς, χρειάζεται

γνώσεις από διάφορες επιστήμες, με τις οποίες θα μπορεί να διαχειριστεί τα μεταναστευτικά ζητήματα αποτελεσματικά και έγκυρα.

- 8) Είναι επιβεβλημένη η εξειδίκευση των δημοσιογράφων και η διαρκής ενημέρωση και επιμόρφωση, για τις διεθνείς εξελίξεις σε συνεργασία με τους σχετικούς φορείς.
- 9) Η πληροφόρηση να απευθύνεται σε ευρύτερες ομάδες μεταναστών, ώστε η καθεμιά να μπορεί να βρει αυτό που την ενδιαφέρει, αλλά και να μαθαίνει για τη δράση των άλλων κοινοτήτων.
- 10) Οι ειδήσεις που συλλέγονται θα πρέπει να έχουν σκοπό την παρακολούθηση των εξελίξεων και την ανάλυση της πολιτικής και όχι απλώς την καταγραφή για την καταγραφή. Με την αφορμή ενός γεγονότος ή συμβάντος να αξιοποιείται η ευκαιρία για διεξοδική ανάλυση ενός ζητήματος (www.imepo.gr/documents/Paparoyna.pdf, 2007).

7.3.2. Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, ζητούμενο είναι και ο μετανάστης και ο μη μετανάστης να μπορούν ανοίγοντας μια εφημερίδα ή ένα ηλεκτρονικό μέσο ενημέρωσης να μη βρίσκουν μόνο ειδήσεις που αφορούν τη λαθροετανάστευση και την εγκληματικότητα, αλλά να μπορούν και οι δύο να ενημερωθούν σε γενικό και σε ειδικό επίπεδο από το ίδιο μέσο. Δεν έχει νόημα να διαβάσει ο καθένας τα δικά του έντυπα και ταυτόχρονα να συμβιώνουν και να μοιράζονται την ίδια γειτονιά, τις ίδιες υποδομές και να διεκδικούν τα ίδια δικαιώματα.

Η μετανάστευση δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα φαινόμενο εκεί έξω, αλλά ως αδιάλειπτη σχέση αλληλεπίδρασης εντός των πολιτισμένων και σύγχρονων κοινωνιών που αναζητούν την αναγκαία συνοχή για την ομαλή διαβίωση και εξέλιξή τους σε ένα ακόμη υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης και δημιουργίας στα χρόνια που έρχονται. Ο μετανάστης δεν είναι ο εισβολέας από το πουθενά, αλλά ο σύγχρονος και δυναμικός πολίτης του αύριο και η ομαλή ένταξή του στο περιβάλλον που επιλέγει να ζει είναι αυτοσκοπός και αναπόφευκτη συνθήκη για το μέλλον του ανθρώπινου πολιτισμού και την αρμονική συνύπαρξη των κοινωνιών του μέλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων που ήρθαν στην Ελλάδα για να δουλέψουν βρέθηκαν αντιμέτωποι με την εγγενή γραφειοκρατία αλλά και με την αβέβαιη στάση της πολιτείας απέναντί τους (www.bbc.co.uk/greek/specials/1841_immigration/page11.shtml, 2007).

8.1. Εναρμόνιση νομοθεσίας

Η ζωή έχει τη δική της δυναμική. Κάποια στιγμή, κάποιοι μετανάστες θα γίνουν πολίτες των χωρών στις οποίες έφτιαξαν τη ζωή τους και τότε θα προστατεύονται από την ευρωπαϊκή νομοθεσία που απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής. Τα κράτη μέλη είχαν προθεσμία μέχρι τα τέλη του 2003 για να ενσωματώσουν τους νέους κανόνες στην εθνική τους νομοθεσία. Σύμφωνα με την Μ. Νόλαν, επικεφαλής του αρμόδιου τμήματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, «αυτό που περιμένουμε από την Ελλάδα είναι να αρχίσει να λειτουργεί μια Επιτροπή Ισότητας η οποία θα συνδράμει ουσιαστικά τα άτομα που έχουν υποστεί διακρίσεις και η Επιτροπή αυτή πρέπει να είναι ανεξάρτητη από το κράτος και να διαθέτει τα οικονομικά μέσα ώστε να κάνει τη δουλειά της σωστά».

8.2. Πρωτοβουλίες στήριξης μεταναστών στην Ελλάδα

Στο Στέκι Μεταναστών στην Αθήνα παραδίδονται μαθήματα ελληνικών για αλλοδαπούς. Τα μαθήματα, που διοργανώνει το Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών, είναι δωρεάν, οι καθηγητές εθελοντές και οι μαθητές από κάθε γωνιά της γης. Αυτό που παρέχει κυρίως το Δίκτυο στους μετανάστες είναι πολιτική υποστήριξη. Καταρχήν για να δοθεί άσυλο στους πρόσφυγες και για τη νομιμοποίηση των μεταναστών.

Ξεκίνησε επίσης μία καμπάνια από το 1994 και κατορθώθηκε γύρω στο '98 να γίνει η πρώτη απόπειρα από το κράτος για την νομιμοποίηση. Σήμερα υπάρχουν γύρω

στις 35 ζωντανές κοινότητες. Έχουν κατορθώσει να φτιάξουν ένα ελληνικό φόρουμ μεταναστών» (www.bbc.co.uk/greek/specials/1841_immigration/page11.shtml, 2007).

8.2.1. Το ταξίδι του «Οδυσσέα»

Στη Θεσσαλονίκη το Μακεδονικό Ινστιτούτο Εργασίας παραχωρεί αίθουσες για τα μαθήματα ελληνικών που οργανώνει ο οργανισμός «Οδυσσέας». Ο ιδρυτής του οργανισμού, καθηγητής Δ. Τσούμας ξεκίνησε πριν από οκτώ χρόνια στο Εργατικό Κέντρο Θεσσαλονίκης διαπιστώνοντας τα προβλήματα πρότεινε ‘Όσοι θέλετε, ελάτε να μάθουμε ελληνικά’. Έτσι, άρχισαν να έρχονται με μια γεωμετρική πρόοδο. Έχουν θέληση για μάθηση αλλά δεν έχουν την απαιτούμενη στήριξη, τους κατάλληλους χώρους, τα χρήματα για να δώσουν βιβλία στους μαθητές. Περαιτέρω βήματα του «Οδυσσέας» είναι μαθήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Επίσης στο Μακεδονικό Ινστιτούτο Εργασίας διαπιστώνεται ότι παράλληλα με τις πρωτοβουλίες στήριξης των μεταναστών και οι ίδιοι οι μετανάστες έχουν αρχίσει να οργανώνονται. Ο σύλλογος δημιουργήθηκε από το 1998. Σκοπός του συλλόγου είναι να μαζευτούν οι Αλβανοί σε μία κοινότητα και να οργανώσουν διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις. Στο πλαίσιο αυτό έχουν οργανώσει μαθήματα αλβανικής γλώσσας για τα παιδιά (www.bbc.co.uk/greek/specials/1841_immigration/page11.shtml, 2007).

8.2.2. Τα προβλήματα των γυναικών

Δημιουργία Συλλόγου-Δικτύου Μεταναστών στην Αθήνα το 2004 από γυναίκες από την Αλβανία, την Ουκρανία, τη Βουλγαρία, τη Ρωσία.

8.2.3. Το Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών

Το Φόρουμ Αλβανών Μεταναστών είναι ένας σύλλογος που αποτελείται από νέους και νέες, ο οποίος δημιουργήθηκε το 1998. Ως σύλλογος ασχολείται κυρίως με τα προβλήματα που αφορούν την μετανάστευση (Τη διαδικασία νομιμοποίησης, τον εξευτελισμό, το ρατσισμό και την ένταξη των μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία). και προσπαθεί να θέσει τα πραγματικά προβλήματα των μεταναστών χωρίς να είναι εξαρτημένος από άλλους φορείς ή άλλες οργανώσεις, βάζοντας έτσι τα συμφέροντα των μεταναστών στο κέντρο της ιδεολογίας και του έργου του (<http://feshorg.blogspot.com>, 2007).

8.2.4. «Ο Συνήγορος του Πολίτη»: Συνήγορος του μετανάστη, του πρόσφυγα και του ομογενούς

Ο Συνήγορος του Πολίτη δέχεται αναφορές από μετανάστες και πρόσφυγες. Επιβάλλεται λοιπόν μια περισσότερο οργανωμένη επικοινωνία και πληροφόρηση. Την ανάγκη αυτήν έρχεται να καλύψει η δημιουργία ενός δικτυακού τόπου του Συνηγόρου του Πολίτη για τους μετανάστες, τους πρόσφυγες και τους ομογενείς. Συμβάλει όχι μόνον στη βελτίωση της πληροφόρησης για τα θέματα της μετανάστευσης, του ασύλου και της ιθαγένειας / ομογένειας, αλλά κυρίως στην αναβάθμιση των υπηρεσιών που προσφέρει η δημόσια διοίκηση σε όλους τους μετανάστες, πρόσφυγες και ομογενείς που διαμένουν στη χώρα (www.synigoros.gr/allodapoi, 2007).

▪ Συνήγορος του Πολίτη και δικαιώματα του ανθρώπου

Ο Συνήγορος του Πολίτη, από την αποστολή που τάσσει σε αυτόν ο νόμος, είναι και Συνήγορος των δικαιωμάτων. Δικαιώματα όμως ο νόμος αναγνωρίζει όχι μόνο στους πολίτες της χώρας μας αλλά και στους πολίτες άλλων χωρών ή ακόμη και σε όσους δεν διαθέτουν καμία ιθαγένεια. Ορισμένα δε δικαιώματα, που είναι θεμελιώδη για την αξιοπρέπεια ενός προσώπου, το Σύνταγμα τα κατοχυρώνει επί ίσοις όροις για τον καθένα, για μόνον τον λόγο του ότι είναι άνθρωπος. Αυτά είναι κατ' εξοχήν τα λεγόμενα «δικαιώματα του ανθρώπου».

Αποτελεί ασφαλώς προτεραιότητα κάθε κράτους να προστατεύει κατ' αρχήν τους πολίτες του και να μεριμνά για αυτούς, όπου και αν βρίσκονται. Όταν όμως διακυβεύονται δικαιώματα του ανθρώπου, την προστασία του οφείλει να την παρέχει εξ ίσου και σε όσους αλλοδαπούς φιλοξενεί στην επικράτειά του. Πριν και από αυτό,

όμως, οφείλει εξ ίσου το κράτος να αποφεύγει να πλήττει το ίδιο τέτοια δικαιώματα, είτε δικαιούχοι τους είναι ημεδαποί είτε αλλοδαποί

▪ **Μετανάστες, πρόσφυγες, ομογενείς και ανιθαγενείς**

Οι αλλοδαποί έχουν την εύλογη προσδοκία, εφ' όσον οι ίδιοι ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της χώρας υποδοχής, να τυγχάνουν, από ένα σημείο και μετά, καλύτερη μεταχείριση από τους υπόλοιπους αλλοδαπούς. Στον βαθμό μάλιστα που εντείνεται και η ένταξη του αλλοδαπού στην κοινωνική ζωή, η διαφορετική αυτή μεταχείριση ευλόγως έχει ως ενδεχόμενη κατάληξη την απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας.

▪ **Μέσα έννομης προστασίας των αλλοδαπών**

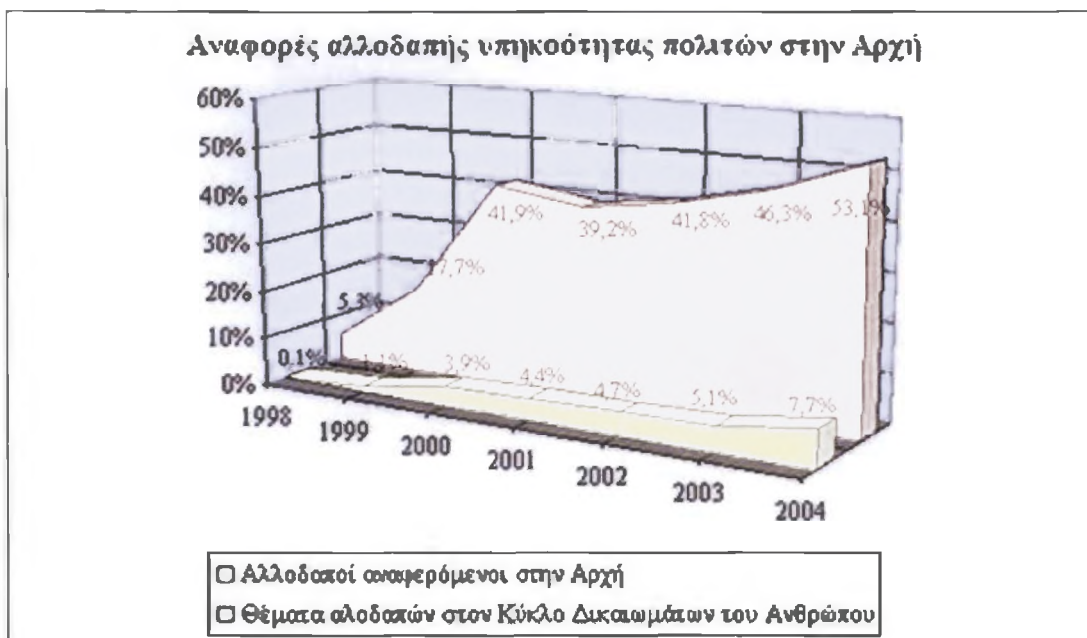
Μαζί με τα ουσιαστικά δικαιώματα που παρέχει στους αλλοδαπούς, ο ελληνικός νόμος τους αναγνωρίζει επί πλέον και τα μέσα της αποτελεσματικής έννομης προστασίας τους. Οι αλλοδαποί, όπως και οι έλληνες πολίτες, έχουν το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας αλλά και το ευρύτερο δικαίωμα αναφοράς στις αρχές του ελληνικού κράτους για κάθε πρόβλημα το οποίο ενδεχομένως αντιμετωπίζουν με αυτές. Ειδική μορφή του θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος του αναφέρεσθαι αποτελεί το δικαίωμα των αλλοδαπών, σε περίπτωση που θεωρούν ότι παραβιάζεται κάποιο δικαίωμά τους, να προσφεύγουν με αναφορά τους στον Συνήγορο του Πολίτη. Έτσι, η ανεξάρτητη αρχή του Συνηγούρου του Πολίτη αναδεικνύεται από τον ίδιο τον νόμο σε κατ' εξοχήν Συνήγορο του Μετανάστη, του Πολιτικού Πρόσφυγα και του Ομογενούς.

▪ **Ο Συνήγορος για τους αλλοδαπούς σε αριθμούς**

Από την αρχή της λειτουργίας του θεσμού, το 1998, και έως σήμερα έχουν υποβληθεί από πρόσωπα αλλοδαπής ιθαγένειας στον Συνήγορο του Πολίτη περισσότερες από 3.300 αναφορές. Οι αναφορές αλλοδαπών πολιτών αποτελούν το 4,6% του συνόλου των αναφορών που έχουν κατατεθεί στην Αρχή το διάστημα 1998 – 2004. Οι αναφορές των αλλοδαπών προς την Αρχή παρουσιάζουν σημαντική διαχρονική αύξηση, η οποία έχει ως αποτέλεσμα αυτές να φθάσουν το 7,7% του συνόλου το 2004.

Η συντριπτική πλειονότητα (94,1%) των αναφορών της περιόδου 1998 - 2004 αφορά υποθέσεις αλλοδαπών προερχόμενων από χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης,

και από αυτές, ο μεγαλύτερος αριθμός (28,8%) προέρχεται από αλλοδαπούς αλβανικής υπηκοότητας και ακολουθούν οι αναφορές των πολιτών βουλγαρικής ιθαγένειας (6,5%).

Ο μεγαλύτερος όγκος (91,9%) των αναφορών που καταθέτουν οι αλλοδαποί στον Συνήγορο του Πολίτη περιέρχεται στον Κύκλο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τα θέματα αλλοδαπών του Κύκλου αυτού παρουσιάζουν έντονα αυξητική τάση με αποτέλεσμα πλέον να αποτελούν το ήμισυ των υποθέσεων που αυτός χειρίζεται (53,1%) το έτος 2004, γεγονός που επιδεικνύει εμπράκτως την εμπιστοσύνη στην αποτελεσματικότητα της Αρχής. Έτσι, λ.χ. από τις αναφορές αλλοδαπών που κατατέθηκαν το έτος 2004 στον Συνήγορο του Πολίτη και αποτέλεσαν αντικείμενο διερεύνησης, το 54,5% ήδη επιλύθηκε με θετικό για τον αλλοδαπό τρόπο κατόπιν των διαμεσολαβητικών ενεργειών της Αρχής (www.synigoros.gr/allodapoi, 2007).

▪ Πεδία παρέμβασης

Η πρόσφατη ίδρυση ειδικού Κύκλου Δικαιωμάτων του Παιδιού στον Συνήγορο του Πολίτη έχει μάλιστα εντείνει τις παρεμβάσεις υπέρ των αλλοδαπών ανηλίκων. Ειδικότερα, τα θεματικά πεδία της παρέμβασης του Συνηγόρου του Πολίτη σε ζητήματα προστασίας των δικαιωμάτων των αλλοδαπών είναι τα εξής:

- Μετανάστευση
- Πολιτικοί Πρόσφυγες

ο *Ομογένεια/Ιθαγένεια*

▪ **Ο Συνήγορος του Πολίτη ως σύμβουλος του νομοθέτη στα ζητήματα αλλοδαπών**

Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν περιορίζεται στη διερεύνηση ατομικών υποθέσεων των αλλοδαπών, αλλά δραστηριοποιείται και στη κατεύθυνση της διερεύνησης των διαρθρωτικών προβλημάτων του νομικού καθεστώτος μεταναστών, προσφύγων και ομογενών στη χώρα μας. Εισηγείται νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, προκειμένου να καταπολεμηθούν φαινόμενα κακοδιοίκησης και να προσαρμοσθεί περισσότερο η ισχύουσα νομοθεσία με το Σύνταγμα και τις διεθνείς συμβατικές δεσμεύσεις της χώρας.

▪ **Ζητήματα μετανάστευσης**

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια η Ελλάδα έχει δεχθεί μεγάλο αριθμό μεταναστών για τον οποίο δεν υπάρχουν αξιόπιστα αριθμητικά στοιχεία. Το θεσμικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής ήταν μέχρι πρόσφατα ζήτημα αποκλειστικά εθνικής αρμοδιότητας. Τα τελευταία χρόνια ολοένα και περισσότερα θέματα μετανάστευσης έχουν αποτελέσει αντικείμενο της κοινοτικής νομοθεσίας που με σειρά κανονισμών και οδηγιών επιχειρεί την εναρμόνιση των σχετικών ευρωπαϊκών εθνικών πολιτικών. Ωστόσο μέχρι να επέλθει η επιθυμητή εναρμόνιση, το εθνικό ρυθμιστικό μας πλαίσιο παρουσιάζει αρκετά προβλήματα και καθυστερήσεις σε σχέση με τα αντίστοιχα των περισσότερων κρατών της Ε.Ε. Οι ανεπάρκειες του πλαισίου και τα προβλήματα εφαρμογής του, έχουν αποτελέσει μόνιμη εστία τριβών μεταξύ των μεταναστών και της διοίκησης και μια διαρκώς αυξανόμενη πηγή αναφοράς των ενδιαφερομένων προς τον «Συνήγορο του Πολίτη». Ως βασικές κατηγορίες θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής εμφανίζονται **η είσοδος, η διαμονή, η απέλαση και ο κατάλογος ανεπιθυμητών, η κοινωνική προστασία και τέλος, η υποδοχή ανήλικων.**

➤ **Είσοδος στη χώρα**

Η διαδικασία νόμιμης εισόδου στη χώρα καθορίζεται αφενός από τη Συνθήκη SCHENGEN, που έχει εγκαθιδρύσει ένα χώρο χωρίς ελέγχους στα κοινά σύνορα και ελεύθερης κυκλοφορίας μεταξύ των κρατών μελών της Συνθήκης, αφετέρου από το εθνικό μας πλαίσιο εισόδου για μόνιμη διαμονή – εγκατάσταση. Τα πλέον σοβαρά

προβλήματα εντοπίζονται στο θέμα της αιτιολόγησης της άρνησης θεώρησης εισόδου από τις προξενικές αρχές της χώρας μας αλλά και στη δυνατότητα των νομίμως διαμενόντων στη χώρα αλλοδαπών να επιτύχουν τη συνένωσή τους με τα μέλη της οικογένειάς τους.

➤ **Παραμονή**

Αν και το θεσμικό πλαίσιο διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών αποτελεί καταρχήν εθνική πολιτική, μια σειρά πρόσφατων κοινοτικών οδηγιών (για τους επί μακρόν διαμένοντες, για την οικογενειακή επανένωση, για την κυκλοφορία κοινοτικών πολιτών και των μελών της οικογένειάς τους κ.ά.) συντελεί, εν πολλοίς, στη θεσμική πρόοδο και βελτίωσή του.

Παρότι έχουν σημειωθεί αξιόλογες βελτιώσεις στο σχετικό εθνικό μας πλαίσιο, η διαμόρφωση ενός λειτουργικού και αποτελεσματικού ρυθμιστικού πλαισίου διαμονής που να επιτυγχάνει την κοινωνική ένταξη των μεταναστών αποτελεί ακόμη ζητούμενο.

Η διαμεσολαβητική προσπάθεια του Συνηγόρου του Πολίτη εστιάζεται κυρίως στη διαδικασία χορήγησης και ανανέωσης των νομιμοποιητικών εγγράφων εργασίας και διαμονής και ποικίλει ανάλογα με τον λόγο διαμονής.

➤ **Η απέλαση και η εγγραφή στον κατάλογο ανεπιθυμητών**

Η απέλαση και η εγγραφή στον κατάλογο ανεπιθυμητών αποτελούν μέτρα που το Ελληνικό Κράτος λαμβάνει σε βάρος αλλοδαπών υπηκόων εφόσον κρίνει ότι συντρέχουν λόγοι δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Ωστόσο, καθώς τα εν λόγω μέτρα είναι ιδιαίτερα δυσμενή, η αιτιολόγησή τους πρέπει να είναι επαρκής και ειδική.

Η ελλιπής ή πλημμελής αιτιολόγηση που παρατηρείται σε αρκετές περιπτώσεις λήψης των προαναφερόμενων μέτρων ενδεχομένως δηλώνει την κατάχρηση της έννοιας δημόσια τάξη και ασφάλεια από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Η διοικητική απέλαση και η εγγραφή στον κατάλογο ανεπιθυμητών αποτελούν συχνό αντικείμενο παρέμβασης του Συνηγόρου του Πολίτη.

➤ **Κοινωνική προστασία**

Ζητήματα σχετικά με την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων που άπτονται ιδίως της κοινωνικής πολιτικής, της υγείας, της κοινωνικής ασφάλισης και της πρόνοιας, εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Κύκλου Κοινωνικής Προστασίας και του ενταγμένου σε αυτόν Συνηγόρου της Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Δικαιούχοι των κοινωνικών δικαιωμάτων της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας είναι

κατά κανόνα οι Έλληνες πολίτες (άρθρ. 21 παρ. 3 Σ.), ενώ η υποχρέωση του Κράτους να μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση καλύπτει όλους τους εργαζομένους (άρθρ. 22 παρ. 5 Σ.).

Δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση και σε συγκεκριμένες προνοιακές παροχές απονέμεται βάσει νόμου και στους μόνιμα και νόμιμα διαμένοντες στην ελληνική επικράτεια αλλοδαπούς (βλ. άρθρ. 71 παρ. 2 ν. 3386/2005, άρθρ. 12 παρ. 1 στοιχ. δ ΠΔ 150/2006), με αποτέλεσμα η εξέταση της νομιμότητας της διαμονής να αποτελεί πρόκριμα για την περαιτέρω διερεύνηση σχετικών αναφορών.

Το 88% των αναφερομένων στον Κύκλο Κοινωνικής Προστασίας είναι έλληνες πολίτες και το 12% αλλοδαποί, ποσοστό που συμπίπτει με το ποσοστό των αλλοδαπών επί του συνόλου του πληθυσμού.

➤ **Ανήλικοι μετανάστες**

Τον Συνήγορο του Πολίτη απασχολεί το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων αλλοδαπών, και ειδικότερα οι συνθήκες κράτησης και απέλασής τους, καθώς και η φροντίδα και προστασία όσων μπορεί να είναι θύματα οικονομικής ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Η Αρχή (Συνήγορος του Πολίτη) ασκεί τη διαμεσολαβητική της δράση με στόχο την απόλαυση του δικαιώματος των αλλοδαπών ανηλίκων στην οικογενειακή συνένωση και την κατά προτεραιότητα εξέταση των σχετικών αιτήσεων από τις αρμόδιες υπηρεσίες.

Τέλος, ο Συνήγορος του Πολίτη έχει παρέμβει κυρίως σε περιπτώσεις παραβίασης του δικαιώματος πρόσβασης των ανηλίκων αλλοδαπών στην εκπαίδευση, που είναι ρητά κατοχυρωμένο στη νομοθεσία και ανεξάρτητο από το καθεστώς διαμονής τους στη χώρα, όπως και για τη διασφάλιση της νομιμότητας απόκτησης εκπαιδευτικών τίτλων.

▪ **Παρεμβάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη**

Η εμπειρία από την έρευνα χιλιάδων υποθέσεων μεταναστών καθώς και από τις επισκέψεις και αυτοψίες σε χώρους υποδοχής αλλά και κράτησης αλλοδαπών, επέτρεψε στον Συνήγορο του Πολίτη να διατυπώσει εκτενείς και εμπεριστατωμένες εκτιμήσεις για κάθε νομοθετική ή κανονιστική μεταρρύθμιση του καθεστώτος αλλοδαπών την τελευταία επταετία, ιδίως για τις διαδοχικές πολιτικές νομιμοποίησης και ενσωμάτωσης των παρανόμων αλλοδαπών (www.synigoros.gr/allodapoi, 2007).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Η μετανάστευση αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την σύγχρονη Ελλάδα. Από την μια προσφέρει μεγάλες ευκαιρίες που μπορούν να αξιοποιηθούν προς όφελος της οικονομίας και γενικότερα του κοινωνικού συνόλου της, αλλά ταυτόχρονα συνεπάγεται έντονα κοινωνικά προβλήματα όπως τον κοινωνικό αποκλεισμό και άλλα φαινόμενα που υπονομεύουν την κοινωνική συνοχή.
- Σήμερα, το μείζον κοινωνικό φαινόμενο της μετανάστευσης αφορά άμεσα όλο το φάσμα της ελληνικής πραγματικότητας. Ενώ, παράλληλα, διατρέχει όλες τις πτυχές και προκλήσεις της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας ξεκινώντας από την οικονομία, το δημόσιο και ιδιωτικό χώρο, τη δημογραφία, τον πολιτισμό, την εθνική ταυτότητα, την πολιτική και κυρίως την ποιότητα της δημοκρατίας.
- Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, η ένταξη των μεταναστών θεωρείται ως μια δυναμική, μακροπρόθεσμη και συνεχής αμφίδρομη διαδικασία αμοιβαίας αποδοχής και απαιτεί τη συμμετοχή όχι μόνο των μεταναστών αλλά και κάθε πολίτη. Η κοινωνία υποδοχής πρέπει να δημιουργήσει τις ευκαιρίες για την πλήρη οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική συμμετοχή των μεταναστών.
- Η αποτυχία ενός μεμονωμένου κράτους μέλους στο να αναπτύξει να υλοποιήσει μια επιτυχή πολιτική ένταξης μπορεί να έχει δυσμενείς συνέπειες για ολόκληρη την Ε.Ε., μπορεί να έχει αντίκτυπο στην οικονομία και στην αγορά εργασίας, μπορεί να υπονομεύσει το σεβασμό για τα δικαιώματα του ανθρώπου και την δέσμευση των Ευρωπαίων για την εκπλήρωση των διεθνών τους υποχρεώσεων απέναντι σε άτομα που χρήζουν διεθνούς προστασίας, ενώ τέλος μπορεί να σπείρει εντάσεις και συγκρούσεις μέσα στην κοινωνία. Οι πρόσφατες γαλλικές ταραχές αποκάλυψαν ακριβώς τις ολέθριες συνέπειες της αποτυχημένης ενσωμάτωσης των μεταναστών και ιδιαίτερα της δεύτερης και τρίτης γενιάς τους στην Γαλλική κοινωνία.

- Αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα ζουν περίπου 1.000.000 νόμιμοι μετανάστες (και αρκετοί παράνομοι). Πολλοί από αυτούς έχουν έρθει εδώ με τις οικογένειές τους και έχουν σκοπό να μείνουν στη χώρα. Αναγνωρίζουν την Ελλάδα ως δεύτερη πατρίδα τους, την αγαπούν και θέλουν να έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν.
- Ωστόσο, η πραγματικότητα παραμένει δύσκολη. Ενώ οι μετανάστες έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη να συμμετάσχουν και να αντιπροσωπευτούν, ενώ έχουν τα μεγαλύτερα προβλήματα να λύσουν, είναι εντούτοις αποκλεισμένα από τα κέντρα λήψης των αποφάσεων, από την εκλογική διαδικασία και από την ευκαιρία εκπροσώπησης.
- Ο μετανάστης βρίσκεται καθημερινά εκτεθειμένους σε κάθε ρατσιστική πρακτική από τον εργοδότη και το κράτος, τους καθημερινούς διαχειριστές της μεταναστευτικής πολιτικής και τους «λαθρεμπόρους» της δημόσιας εικόνας. Ο μεταναστευτικός νόμος παραμένει προβληματικός παρατείνοντας το αίσθημα της ανασφάλειας και την αγωνία της ακραίας προσωρινότητας και βρίσκεται, επιπλέον, σε πλήρη παραφωνία με τις εξελίξεις της κοινωνικής πραγματικότητας.
- Σήμερα, η δημοκρατία δεν κινδυνεύει. Ο αγώνας, όμως, για την ποιότητά της είναι διαρκής και δύσκολος. Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των προσωπικών ελευθεριών, χωρίς διακρίσεις, και η ομαλή ένταξη των μεταναστών είναι σοβαρές προκλήσεις για τη σύγχρονη Ελλάδα. Η θετική έκβαση αυτών των προκλήσεων θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τον σχεδιασμό και την θεμελίωση μιας συγκεκριμένης ιδεολογικής και πολιτικής πλατφόρμας που θα στοχεύει στην ουσιαστική ένταξη, την πολιτική συμμετοχή και την εκπροσώπηση των μεταναστών.

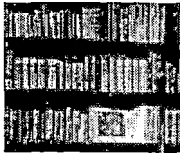
Προτεραιότητες πολιτικού φορέα νεολαίας

- Συμμετοχή μεταναστών στην οργάνωση της νεολαίας. Οι νέοι νόμιμοι μετανάστες (μαθητές, φοιτητές και εργαζόμενοι) πρέπει ελεύθερα να δραστηριοποιούνται μέσα στην νεολαία και να έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι. Οι νέοι μετανάστες και ιδιαίτερα η δεύτερη γενιά τους δεν έχουν άλλη κοινωνική

αναφορά εκτός της ελληνικής. Χαρακτηρίζονται, επιπλέον, από μια δυναμικότητα, δημιουργικότητα, πολιτική κουλτούρα και κοινωνικές αντιλήψεις διαφορετικές από αυτών των γονέων τους. Επομένως, η αξιοποίησή τους θα καθορίσει το μέλλον της κοινωνικής συνοχής. Σε διαφορετική περίπτωση θα εμφανισθούν φαινόμενα κοινωνικών συγκρούσεων διότι η νέα γενιά των μεταναστών ότι έχει να διεκδικήσει θα το διεκδικήσει εδώ, στην Ελλάδα.

- Συμμετοχή τουλάχιστον ενός μετανάστη στο ανώτατο όργανο πολιτικής της οργάνωσης νέων, όπως επίσης και σε κάθε Νομαρχιακό και Δημοτικό επιπέδου όργανο.
- Δημιουργία γραφείου υποστήριξης ενημέρωσης και δράσης στη νεολαία με σκοπό να ενημερώνει τους μετανάστες για τα δικαιώματά τους και για όλα τα θέματα που τους απασχολούν (εργασία, νομιμοποίηση, κ.λπ.).
- Η ελληνική πολιτεία να παραχωρήσει την ελληνική υπηκοότητα στην 2η και 3η γενιά μεταναστών.
- Παραχώρηση 5ετούς άδειας παραμονής σε φοιτητές μετά τις σπουδές τους και αργότερα παραχώρηση της ελληνικής υπηκοότητας στους αλλοδαπούς φοιτητές (κάτι που γίνεται ήδη σε πολλές χώρες της Ε.Ε.).
- Παραχώρηση του καθεστώτος του χρόνια διαμένοντος για τα παιδιά μεταναστών που φοιτούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.
- Στον κανονισμό λειτουργίας των Δημοτικών Συμβουλίων που θα προβλέπεται από τον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων να συμπεριληφθεί η σύσταση Επιτροπής Μεταναστών.
- Παραχώρηση του δικαιώματος εκλέγειν και εκλέγεσθαι στην τοπική αυτοδιοίκηση στους μετανάστες που ζουν νόμιμα στη χώρα πάνω από 5 χρόνια εφόσον εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους.

- Ένταξη των μεταναστών ατόμων με αναπηρία στο σύστημα Επιδοματικής Πολιτικής και παροχής υπηρεσιών της Κοινωνικής Πρόνοιας στη χώρα μας.
- Παραχώρηση του δικαιώματος εξάσκησης επαγγέλματος για αλλογενείς μετανάστες που έχουν φοιτήσει από ελληνικά πανεπιστήμια.
- Δημόσιος διάλογος σε όλα τα επίπεδα: πολιτικό, ακαδημαϊκό, στα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα, στο επίπεδο της κοινωνίας των πολιτών, των μη κυβερνητικών φορέων, των οργανώσεων των μεταναστών και στην τοπική αυτοδιοίκηση για την σημασία της συμμετοχής των μεταναστών στην χάραξη πολιτικών και στα κέντρα λήψης αποφάσεων ως ισότιμοι πολίτες.
- Δημόσιες παρεμβάσεις και προτάσεις πολιτικής για την αναγνώριση της ιδιότητας του πολίτη στους μετανάστες, κάτι που θα είχε ιδιαίτερο νόημα στη διαδικασία αναθεώρησης του Συντάγματος.
- Σχεδιασμός εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής, η οποία θα αντικατοπτρίζει την δυναμική των κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων για μια κοινωνία ισότιμων πολιτών και προπάντων θα είναι απελευθερωμένη από τις εθνο-ιστορικές παρωχημένες αντιλήψεις και τους φόβους για την αλλοίωση της εθνικής ταυτότητας (www.kinimaneon. 2007).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

1. Έμκε-Πουλοπούλου Η., «Το δημογραφικό», Εκδόσεις Έλλην, Αθήνα, 1994.
2. Καρασαββόγλου Α., “Μετανάστευση, αγορά εργασίας και ελληνική οικονομία”, στο συλλογικό τόμο με γενικό τίτλο «Ανεργία: Μύθοι και πραγματικότητα», σε συνεργασία με Χλέτσο Μ., Κατσορίδα Δ., Ναξάκη Χ., Ιωακείμογλου Η., Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα, 1998.
3. Καρασαββόγλου Α., Μαδυτινός, Δ., Νικολαΐδης, Μ. (Τ.Ε.Ι. Καβάλας), Κατσορίδας Δ. (Ινστιτούτο Εργασίας της Γ.Σ.Ε.Ε.), «Ξένοι εργάτες στο Νομό Καβάλας. Επιπτώσεις στην τοπική οικονομία και κοινωνία», Εκδόσεις Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Καβάλας, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Γενικές Εκδόσεις Καβάλας, Νοέμβριος 1996.
4. Κατσορίδας Δ., «Ξένοι (;) εργάτες στην Ελλάδα», εκδόσεις ΙΑΜΟΣ, Αθήνα 1994.
5. Κιόχος Π., «Δημογραφία», Εκδόσεις Σταμούλης Αθ., Αθήνα, 2001.
6. Λαμπριανίδης Λ., «Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη», χ.χ.χ.τ.
7. Λινάρδος-Ρυλμόν Π., «Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας στην Ελλάδα», ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ, Αθήνα, 1993.
8. Νιτσιάκος Β., «Μαρτυρίες Αλβανών Μεταναστών», χ.χ.
9. Πανούσης Γ., Σύγχρονα θέματα εγκληματολογίας, Εκδόσεις Δανιά, Αθήνα 1990.
10. Χρυσοχόου Ξ., «Πολυπολιτισμική πραγματικότητα. Οι κοινωνιοψυχολογικοί προσδιορισμοί της πολιτισμικής πολλαπλότητας. Θέματα κοινωνικής ψυχολογίας», Μετάφραση: Λέκκα Φ., Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα Α.Ε., Αθήνα, 2005.
11. Green N., «Οι δρόμοι της μετανάστευσης. Σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις», Μετάφραση: Παρσάνογλου Δ., Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα 2004.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

12. Διεθνές Συνέδριο της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (Ο.Κ.Ε.), με θέμα: «Μετανάστευση», http://www.xenophilia.gr/sin_oke.htm, πηγή: Α.Π.Ε., ημερ. πρόσβ. 19-06-2007.

ΟΜΙΛΙΕΣ

13. <http://www.roasy.gr/nea>, Ομιλία του Προέδρου της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Αστυνομικών Υπαλλήλων κ. Κυριαζίδη Δ. σε Ημερίδα, 30-11-2005, με θέμα: ««Αλλοδαποί» στον τόπο μας – Αντιρατσιστικός χάρτης της Αστυνομίας – Επαγγελματική αναβάθμιση – προοπτική του Αστυνομικού», ημερ. πρόσβ. 03-05-2007.

ΔΙΑΣΚΕΨΕΙΣ

14. Καραμάνου, Α., Πρόεδρος της Επιτροπής Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών, Διεθνής Συνδιάσκεψη Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (Ο.Κ.Ε.) της Ελλάδος, με θέμα: «Μετανάστευση -Οικονομική και Κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών», Αθήνα, 27-28 Φεβρ. 2003, «Σύγχρονες Μεταναστευτικές Εμπειρίες», <http://www.karamanou.gr/gr/uploads/Documents>, ημερ. πρόσβ. 06-05-2007.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

15. <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?id=337>.
16. http://www.bbc.co.uk/greek/specials/1841_immigration/page11.shtml.
17. <http://feshorg.blogspot.com>, «Σύλλογοι που ασχολούνται με προβλήματα που αφορούν την μετανάστευση», ημερ. πρόσβ. 18-05-07.
18. <http://forums.ertonline.gr/omogenia>, ημερ. πρόσβ. 02-04-2007.
19. <http://www.kinimaneon.gr>, ημερ. πρόσβ. 01-06-2007.
20. <http://www.greekhelsinki.gr/greek/pressrelease/18-3-97.html>, Ελληνικό Παρατηρητήριο των Συμφωνιών του Ελσίνκι και Αλβανική Επιτροπή Ελσίνκι, 17-02-1997, Θέμα: «Η κατάσταση των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα», ημερ. πρόσβ. 20-06-2007.

21. <http://www.damanaki.gr>, «Ρατσισμός και ασφάλεια στην πόλη», Αθήνα, 28-04-1998, ημερ. πρόσβ. 03-04-2007.
22. <http://www.synigoros.gr/allodapoι>, «Ο Συνήγορος του Πολίτη: Συνήγορος του Μετανάστη, του Πρόσφυγα και του Ομογενούς», ημερ. πρόσβ. 17-03-2007.
23. <http://www.nchr.gr>, Παρατηρήσεις της Ε.Ε.Δ.Α. (Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου) επί του νόμου 3386/2005 (Φ.Ε.Κ. Α' 212) «Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια», Παρουσίαση 06-07-2005 στη Βουλή από την πρόεδρο της Ε.Ε.Δ.Α. Α. Γιωτοπούλου– Μαραγκοπούλου, Χ. Μουκίου, Δικηγόρο ΔρΝ., DEA, κ.ά., Αθήνα, 10-11-2005, ημερ. πρόσβ. 01-04-2006.
24. <http://www.oke.gr/gnomes/gn.109.GNOMI-IMMIGRATION-TELIKO.doc>, ΓΝΩΜΗ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε. «Η μετανάστευση και η συνεργασία μεταξύ των κρατών στη Μεσόγειο», ημερ. πρόσβ. 07-06-2007.

ΕΡΕΥΝΕΣ

25. Κέντρο Ερευνών Διεθνούς Οικονομικής και Ανάπτυξης, Ινστιτούτο Ανάπτυξης και Βαλκανικής Στρατηγικής (Κ.Ε.Δ.Ο.Α./Ι.Α.ΒΑ.Σ.), «Μετανάστευση και Τοπικές Αγορές Εργασίας στη Βόρεια Ελλάδα», Δεκέμβριος, 1994.
26. http://www.antigone.gr/statistics/dimos_renti.doc, «Μετανάστες και Τοπικές Κοινωνίες», Στατιστικά Στοιχεία, Έρευνα του Ιωακειμίδα Γ.- Δήμαρχου του Αγ. Ιωάννη Ρέντη Αττικής, ημερ. πρόσβ. 01-05-2007.
27. http://www.dimos_renti, «Μετανάστες και Τοπικές Κοινωνίες», Έρευνα για τους μετανάστες στο Δήμο Ρέντη, του Ιωακειμίδα Γ., Δήμαρχου Αγ. Ιωάννη Ρέντη Αττικής, ημερ. πρόσβ. 01-05-2007.

ΑΡΘΡΑ

28. Κατσορίδας Δ., «Αλλοδαποί εργαζόμενοι και οικονομική ανάπτυξη», <http://www.inegsee.gr/enimerwsi-52-doc6.htm>, Αθήνα 1994, ημερ. πρόσβ. 08-04-2007.
29. Μουζέλης Ν., καθηγητής του London School of Economics, http://tovima.dolnet.gr/print_article.php?e=B&f=13605&m=B45&aa=1, ΤΟ

- ΒΗΜΑ on line, Κυριακή 07-07-2002, Αρ. Φύλλου 13605, Σελ. Β 45, «Ποιος φοβάται τους μετανάστες», ημερ. πρόσβ. 29-04-08.
30. Παπαρούνα Π., «Η μετανάστευση στην Ελλάδα ως διαμορφωτής της ελληνικής κοινωνίας μέσω του ελληνικού γραπτού Τύπου», <http://www.imepo.gr/documents/Paparoyna.pdf>, ημερ. πρόσβ. 01-05-2007.
31. Προδρομίδης Π., Παγκόσμια Τράπεζα: "Η μετανάστευση βοήθησε στην υποχώρηση της φτώχειας στην Αλβανία", www.ert.gr, δημοσιεύθηκε: 17-01-2007, 11:51, ημερ. πρόσβ. 01-06-2007.
32. Σιβροπούλου Δ., (αποστολή, έρευνα, επιμέλεια), http://www.bbc.co.uk/greek/specials/1841_immigration/page14.shtml, «Η μετανάστευση στην Ευρώπη», ημερ. πρόσβ. 19-07-2007.
33. Σιβροπούλου Δ., (αποστολή, έρευνα, επιμέλεια), http://www.bbc.co.uk/greek/specials/1841_immigration/page4.shtml, «Το φαινόμενο του ρατσισμού», ημερ. πρόσβ. 15-07-2007.
34. Φωκάς Ν., www.ert.gr, Δημοσιεύθηκε: 10-02-2007 04:25 pm, ημερ. πρόσβ. 01-06-2007.
35. Velicu I., «Υπερεθνικά δικαιώματα των μεταναστών: Ιδιωματικές εντάσεις και πρακτικά παράδοξα», <http://www.re-public.gr/?p=166>, ημερ. πρόσβ. 15-04-2008.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

36. «Η Διακίνηση των Αλβανών Παιδιών στην Ελλάδα», *Terres des Hommes*, Τεύχος Ιανουαρίου.
37. <http://www.greekhelsinki.gr>, «Αλλοδαποί και Εγκληματικότητα», «Δικαιωματικά», Ηλεκτρονική Επιθεώρηση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, άρθρο του Φ. Μιχαλόπουλου, Τεύχος 1, Απρίλιος 2000, ημερ. πρόσβ. 02-05-2007.
38. <http://www.kepka.org/Grk/Info/kids/kid009.htm>, «Παιδική δουλειά στην Ελλάδα: Το Φαινόμενο της Διπλανής Πόρτας», άρθρο της Xhepa Z., Πτυχιούχου Τμήματος Δ.Ε.Ο.Π.Σ. - ΠΑ.ΜΑΚ, Περιοδικό «Καταναλωτικά Βήματα», *kepka on line*, Τεύχος Δεκεμβ. 2004.
39. Ιωακείμογλου Η. (1997), «Η μείωση του χρόνου εργασίας χωρίς μείωση των αποδοχών και οι επιπτώσεις της στην απασχόληση και την ανταγωνιστικότητα

της ελληνικής οικονομίας», περιοδικό Ενημέρωση (ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ), Ιούνιος, τεύχος 26.

40. Χλέτσος Μ. (1994), «Μετανάστευση, Αγορά εργασίας και Ρατσισμός. Μία εναλλακτική προσέγγιση». Οικονομικά Χρονικά, Φεβρ. – Μάρτ., τ. 74.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

41. Παναγόπουλος Α., “Το 20% του ελληνικού ΑΕΠ από λαθρομετανάστες”, εφημερίδα Επενδυτής (στο ένθετο “Οικονομικά Θέματα”), 30-31 Μαΐου 1998.
42. Ιωακείμογλου Η., “Οι μετανάστες και η ανεργία”, εφημερίδα Η Αυγή, 14 Ιουλίου 1999.
43. Καραμεσίνη Μ., “Νομιμοποίηση από την πλευρά των μεταναστών”, εφημερίδα Η Εποχή, 7 Ιουλίου 1996
44. Καρύδας Β., «Οι λαθρομετανάστες είναι δράστες ή θύματα;», εφημερίδα Το Βήμα 27/2/1994.
45. Νεσφυγιέ Λ., εφημερίδα Τα Νέα, Σελ.: Ν16, άρθρο: «5.000 ξένοι σε συμμορίες – Μία στις τρεις εγκληματικές πράξεις από αλλοδαπούς», 21/07/2003.
46. <http://www.iospress.gr>, Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 30-04-06, ημερ. πρόσβ. 26-04-2007.
47. Παπαδημητρίου Ζ., «Ρατσισμός και μετανάστευση», Εφημερίδα Εποχή, 14-11-1993.